

دربوون

19 16 96

گۆفارتكى كولتورىي گىستىبه

بابه ته كان

- له پلا زانا له زیندانه وه نارەزایه تی خۆی دهنوسێ (۵) و. به ههمن قارههانی
- رووداوێکی گرنگ له میژووی نه ته وه که ماندا (۸) که ریمی حسامی
- هیزی په میاننامه ی سیقه ر له یاسای نێوده وه له تاندا ... (۱۵) د. مارف عومەر گول
- پره نسپی قاوغ و ساتیری روداو هکان (۲۱) ناسر جهفید
- هاوکاری ده وه له تانی داگیرکه ری کوردستان دژی گه لی کورد... (۳۹) د. جهبار قادر
- دادگای گه ل و میژوو (۵۰) کاکه وه یس
- لامارتین و رۆژه لات (۵۵) نه زه ند به گنجانی
- شالادۆر (۶۳) جهمال غه مبار
- وژدی "با" (۶۶) دلاوهر قه ره داغی
- مه حال !! (۷۱) هیوا قادر
- بێدهنگی هه نار و وپنه ی سوور (۷۳) هه ندرین
- مائناو خوشه ویستی (۷۶) شه رزاه هه سه ن
- شاعر و سینه ما (۸۱) قاسم عه زیز کر دوویه به کوردی
- نه و که سه ی بێده که نه ی هیشتا هه والی (۸۵) به رۆژ نا کره یی

رابـوون

کۆماریکی کولتوریستی گشتیه

ژماره 15 - 1995

سه رنووسه ر

ره فیک سابیر

ده ستی نووسه ران

که مال میراوده لی

هاشم کۆجانی

کاروان عه بدوللا

سه رپرسیاری هه نسهری

دیلان دهرسیم

RaBûN

Cultural Kurdish Journal
No. 15-1995

Editor in chief

Rafik Sabir

Editorial Board

Kamal Mirawdali
Hashim Kochani
Karwan Abdulla

Technical Editor

Dylan Dersim

Box 25161, 750 25 Uppsala- Sweden. ISSN- 1102-4372

ژماره ی پۆستگیزۆ: 7 - 9211995

ISSN - 1102 - 4372

دەرۆاره

ئەندریی ساخارۆف

داوای بە جیهانیکردنی کیشە ی کوردستان دەکات

..... شتیکی تری ئەنجامی بوونی سۆفییەتی لە رۆژەهلانی ناوەراستدا، ئەو تراژیدیایە کە کوردەکان لە باکوری عێراقدا دووچاری بوون. لە زۆر رووهوه دەکرێ چارەنووسی ئەوان بە چارەنووسی نا هەمواری گەلی ئێبو لە ئینگیرادا بەراورد بکری. کە بەشتیکی ئەو چارەنووسە ناکامی دەستتیکە لاوکردنی سۆفییەت بوو.

عێراق لە یەکتیتی سۆفییەتەوه یارمەتییهکی یەكجار زۆری سەربازی وەرگرتووه، وەك فرۆكە و تانك و مووشەك و ناپالم و ئیكسپارتی سەربازی و زانیاری لە رێگای ساتەزلایتی جاسووسی. ئەمانەش رووبەرووی گەلێکی بچووكی چالاك و سەربەرز كراونەتەوه. كە باخوازییهکی زۆر كەمیان دەوی و تەنیا داوای ئۆتۆنۆمی لە عێراقدا دەكەن. من دووچار لە سكرتیری گشتی و ئەنجوومەنی گشتی ئەتەوه یەكگرتووهكان داوام كردووه كە (لەم كیشەیهدا-و-) بەدەنگ بین و دەستتێوهردەن. یەكەمین جار ئەو مەبەستە مەترسییهكانی شەر كەم بكرێنەوه، ناردنی چەك لە دەرەوه قەدەغەبكری. دووهمین چاریش بۆ ئەو مەبەستە بوو كە چاودیری بیگانه لە كوردستان دابندرین، تا پیش لە بەلامارووهرهشە هیرشكەران بگیرن. ئیستاش پێم وایە كە ناویژكردن و چاودیرییهکی ئیۆنەتەوهی لە رووداوهكانی كوردستانی عێراقدا ئەركێکی مرفایەتییه.....

ئەندریی ساخارۆف

لەكتیسی (1975, S. 95-96) Mitt land och värden وەرگیراوه.

بەرگی بەكەم: هونەرەمەند نامیق عەلی
 داوایەك: دوو جوولەكە ی كوردستان لە ئیسرائیل
 هێلكارییهكانی ناووه: هونەرەمەند سالح رەشید

خهلاتی ساخاروف بۆ لهیلا زانا

لهیلا زانا له زیندانهوه نارهزایهتی خۆی دهنووسی

Roman Rollnick

بههمن قارهمان کردووه به کوردی

سالی ١٩٨٨ وهک سالتیکی به خیزو خوشی بۆ تیلستون ماندیلا وهدهرگهوت. لهیلا زانا شهواناره بریاری پههلهمانی نهوویا که خهلاتی ساخاروفی پتی بهخشی نیشانهتی داهاتویهکی باشتر بی بۆ وی.

لهیلا زانا نههنامیکی نارازی پههلهمانی تورکیا، لهگهه لههوت نههنامی دیکهی پههلهمان له دیسامبهری ١٩٩٤دا له لایهن دهولهتی تورکهوه زیندانی کرا. نهو که به تاوانی پهیههندی لهگهه ریکخراویکی به تاو تروریست، واته پارتهی کریکارانی کوردستان و پهههیدانی جیاوازیخواری حوکم دراوه، نیشتا سینهمین سالی زیندان له حوکمی پاتزده سالی دهستپیکردووه.

نهههس وهک ماندیلا ی پینشتر زیندانیکراو(ماندیلاش کاتیک که خهلاتکرا له زیندانا بوو-وههگیر-) به دلنیااییهوه، له دهستپیکری دهورهیهکی دیکهی کاری پههلهمانی نهوویادا که رۆژی ٥١ ژانویه دهست پندهکات، تاوانی خهلاتهکی وههبرگی.

دههانهوی به زیندان لهیلا زانا بیدهنگ بکن ، بهلام به

بؤ ریزگرتن له خهباتی لهیلا زاناو بؤ پاریزگارگی له مافی گهلی کورد، پاولین گرین گووتی ئەم ریزلینانه په پامیکی روون و ئاشکرایه بؤ دەسه لاتدارانی ئەنقهره، مافی مروؤف و رهفتارو ههلس و کهوت له گه ل که مایه تیه نه ته وه بیه کان له و لاتهدا جینگه ترس و نیگه رانی ئیمهیه له ئەوروپا.

زۆر ئاساییه که به ههر هویه کهوه بی تورکیا شته کان به شینوهیه کی دیکه دهبینی، قسه که ریکی وهزارهتی دهره وهی تورکیا زۆر به رقه وه گووتی: (له روانگی مافی مروؤفه وه نه وه شتیکی جینگای خۆشحالی نیبه که که سیک په یوه ندیبه کانی به گروپیکی ترۆریستی وه له دادگادا سابت کراوه، خه لاتبکری)

لهیلا زانی ۲۴ساله له لایهن زۆر له تورکانه وه به رق و قینه وه سهیر دهکری، سه ره رای فشاریکی زۆر له لایهن ئەوروپای رۆژئاوا وه نازادکردنی به په لهی لهیلا کاریکی چاوه روان نه کراوه، هه رچه نده سنی له وه حهوت ئەندامه زیندانی کراوانه ی په رله مان که سالی ۱۹۹۴ گیرابوون نازادکراون.

کاربه دهستانی ئەنقهره گووتیان که هیچ شتیکی نۆی له باره ی لهیلا وه روونادا هه تا ئەو کاته ی که دهوله تیکی نۆی له چه نده هه فته ی داها توودا سازنه کری. هه روه ها رهنگه دهسه لاتدارانی سیاسی له ئەنقهره نه ونده ی دیکه ش پێیان له سه ر مه سه له ی لهیلا بچه قین و خویان نه گۆرن.

سه رهک وهزیری له قهیراندابووی تورک ئانسؤ چیلهر ، به دوا ی بیستنی هه والی دانی خه لاتی ساخارؤف به لهیلا زانا به رقه وه په رله مانی ئەوروپای ئاوانبارکرد که (ناتوانی به بی لایه نی حوکم له سه ر تورکیا بدات)

ناوی لهیلا زانا به مانای ئەو قهیرانه یه که له باشووری رۆژه لاتی تورکیادا هیه، ئەو ناوچه یه ی که شاری به دیوار ده ورووبه رگیراو کۆن و میژوویی دیاربه کر دهگریته خۆی ، ئەو شاره ی که رۆژگاریک شوینی ها تووچۆی کاروانچییانی رینگای ئاوریشم بووه بؤ چین.

له بهر زاییه کانی نزیک دیاربه کر لهیلا زانا له خیزانیکی سادق و زۆر هه زاری جوتیاردا له سالی ۱۹۶۱ له دایکبوو، له

پنجه وانه وه رگه راوه ته وه. کومه لیک نامه که له زیندانه وه به قاچاغی بؤ سیاسه ته دارانی ئەوروپای ناردووه، لهیلا یان کردۆته شه خسییه تیکی گه وره له ناو ئەو گروپانه دا که دهیانه وی فشار بخریته سه ر تورکیا تا ریز له مافی مروؤف بنی.

یه کیک له و نامانه ی که به و دوا ییانه و) له کاتی کۆنگره ی جیهانی ژنان له په کین (لهیلا بؤ گره هارلم برۆندت لاندت Gro Harlem Brundtland ی سه رهک وهزیرانی نه رویژی ناردووه، له ویدا لهیلا به تووره بیه وه دنووسن: (سه ره رای داواکانی په رله مانی ئەوروپا و یارمه تی حه قوقی وان، نازانم چه نده له زینداندادا دهیم، هه رچه نده به خت و چاره دنووسم به ره و ناره حه تی و دلگیریه کی زۆرم دهبا، به لام دیسانه که ئەوه ترا زیدیای کوردانه که له تورکیادا ده ژین، بۆته هوی نووسینی ئەم نامه یه.

سه ره رای ته وای ئەو مه ترسییانه ی که به ره ورووم بوونه ته وه، من وهک ته نیا ئەندامی ژنی کورد له په رله مان تیکۆشاوم که ژبانی پر له نازاری کوردان به رای گشتی تورک و جیهان بنا سێنم. بوون و ژبانی هه زاران ساله ی خه لکی ئیمه ، داب و نه ریت و فه ره ههنگه که مان و، ئابووری ئیمه هه مووی له به ین چوون و نه ماندا یه).

تیکۆشانی لهیلا بؤ په یوه ندی به دهره وه ولامیکی حازرو ناماده ی وه رگرت، کلاودیا رووت (Clavdia Roth) سه رۆکی گروپی سه وز له په رله مانی ئەوروپا ئەو نامه و نووسراوانه ی که لهیلا زانا له زیندانی ئەنقهره دا نووسیونی کۆکردۆته وه و هیواداره هه تا کاتی رێوره سمی پشکه شکردنی خه لاته که چاپی بکات. ئەو ده لیت لهیلا که سیکه بۆته سمۆلی نازایه تی مروؤف.

ئه ندامی ئینگلیسی په رله مانی ئەوروپا و سه رۆکی گروپی سوئیسالیسته کان پاولین گرین (Pauline Gren) به سه رۆکایه تی گروپیک له ئەندامانی سوئیسالیستی په رله مان سه ردانی زانی کردووه له زیندان و، پشکه شکردنی خه لاتی ساخارؤف به و به نوخته وه رچه رخانک ده زانی که تیشک ده خاته سه ر وه زعی لهیلا زانا .

الایه کی دیکه به ئارم ونیشانه ی پنچه وانه ی نه وه له ده کړی وده سه لاتی ده ولته که ی پنشوو گه سکی لیده درئ، مانای نه ویه له تاریخه وه دولت وده سه لات وریژیمیکی تازه دینه سه رحوکم. به تایبته نه گه له نيزامی پاشایه تی دا، نيزامیکی کوماری رايگه یه ندرئ.

به داخه وه زانو میژوو نووسانی کورد که متر خوږان به شیکردنه وه ی نه م رو داوه گرنکه میژوو ییه وه خه ریک کرده وزق رهمه کی باسیان کرده و به سه ریدا تیپه ریون. نه وه نه ک هر له بواری بچوونی سه روه دا، به لکو له بواری ساخکردنه وه ی چوینه تی کیان وقه واره و سیستمی کوماری کوردستان، یابه قه ولی ئارشیبالد روزقیتل ده ولته ی بچوکی کوردستان، له ماوه ی نه م ۵۰ ساله دا له باری ناوونیوه رۆکه وه له نووسین و بچوونی نووسه رانی بیگانه و خوږیدا، له هه لویست ولنکدانه وه ی دویست و دوژمندا ناته بایی و فهورق و جیاوازی ته و او ده بیزنیت. له باره ی ناوی کوماره وه، وشه ی (کوماری مه هاباد) به هه له کراوته باو، کوردستانه که یان لی نه ستاندو ته وه (مه هاباد) یان پیوه نووساندوه، له کاتیکا به ورد بوونه وه له به لگه و نووسراوه کانی کومار، بومان زوون ده بیته وه که ناوه که ی (کوماری کوردستان و حکومه تی میلی کوردستان) بو، نه ک (کوماری مه هاباد) به بروای من به کاره ی نانی وشه و زاوه له جینی خوږدا له سه قامگرتویی راستی وه له ی رو داوه کاند ا تارانه ی که ته ئسیریان هه یه.

به لام له باره ی نیوه رۆکه وه، مه سه له که گرنکی پتری هه یه. بزجی ده بی نه وه ساخ نه کړیته وه که ده سه لاتیکی ته ته وه بی کورد له میژوودا بینه ده ست وزوون نه بی کیان وقه واره ی له سه ر بنه مای کام سیستمی و حکومه تی نامه زراوه؟ له رۆژی نامه زرانی کوماری کوردستانه وه تائیم و حکومه ته دیکتا توره کان وشو فینیستی نه ته وه ی سه رده ست، پتیکه اتی کوماری کوردستان به جیا بوونه وه له ئیزان و به ده ولته ی سه ربه خو ی کوردی ده زانن وهه ریه و تاوانه ش که ئالای ئیزانی گوریوه و ویستوویه تی له ئیزان جیا بیته وه سه ر کومارو ریبه رانی بزوتنه وه یان له دارداوه. قازی محهمه د خو ی به ریبه ری کوردستان راگه یاند. نه خشه ی کوردستانی ئازادی

هینا گوری و خسته ده به رده ستی به بیروای گشتی. سنوره کانی کوردستانی ئازاد له نه خشه ی قازی محهمه د دا بریتی بووله هیندی به ش له خاکی ئیزان و تورکیا و عیراق و بوئه وه ی قسه ی نه په ته سه ربه شیکي بچوکی خاکی سو فینیش. نه م نه خشه یه هه میشه له بان سه ری قازی محهمه د هه لواسرا بوو. ئالای ئیزان له سه ر ته ته وازی نیداره کانی ده ولته ی ها تنه خوارو ئالای سی رهنگی دیکه ی به پنچه وانه ی ئالای ئیزان (سوور و سپی و سه ر) که نیشانه ی گوله گتم و رۆز و قه له می تیداد یار بوو له ناوی به رجه می کوردستانی ئازاد له سه ر یانی نیداره کانی ده ولته ی به رز کرایه وه، دوا ی چه ندر و ژ قازی محهمه د سه ر و کانی عه شان ی رود سه لات دارانی ناوچه ی بوزاره گانی فهران داری پتیشووی مه هاباد بانگ کرده و حکومه تی کوماری کوردستانی راگه یاند. (۲) «هینا ن لیت مینک ده ل ن لیت ساری ده رجه رۆژنامه کانی هه نده رانی ش له م با سه دانه تگی خوږان خسته پال دهنگی رۆژنامه کانی ئیزان و ده یان نووسی له ئیزان ناوچه ی سه ربه خو ی کورده کان پتیکه اتوه. له وانه یه له م نیریکانه بینه ناوه ندی را په ریستی گشتی له م (هه رزه بچوکه) یاخی و سه ریزوانی کورد له ژیر ریبه رانی ته ی مه لامسته قار بازرانی دا کو بوونه وه که له مانگی را برزوو به یارمه تی هیزی هه وایی ئینگلستان له عیراق ده ر کرا. (۳) هیزه به رواله ت دیموکرات و شورشگیر مکانی ئیزانی کوماری کوردستان به (بزوتنه وه ی خودمؤختاری) ده زانن و له م جوار چینه و ده هه میشه دیفاعیان لیکر دوه و بچوونیان له گه ل کونه په رستی ئیزان له م خاله دالیک جیا ده بیته وه. نه م بچوونه له دوور و وانگه وه سه رچاوه ده گری. (۴) یه کم نه وان له ترسی شو فینیزی قاری مه بد شو بیرو باوه ری (دیاری کردنی مافی چاره نووسی لیتله تان) ده خته ژیر بی و به ته و او یه تی خاکی ئیزانی وه ده نوو سین. سووم بۆنه وه ی کورده که وشه ی ئازادی کورد سه ربه خو یی کوردستانی به گونچه کیدا نه چنی و فیزی به کاره ی نانی نه م زاوا وه نه بی، هر نه وه ی جار دهن که کوماری سالی ۱۹۹۶ ی کورد خودمؤختار بووه له جوار چینه ی یاسای

ناگونجى. يەككىتى سۇقنى سىستىمىكى كۆمىرى بۈەكۆمارەكانى ئىتو سۇقئىتىش ھەرنەو سىستىمەبۇون، لەكاتىكا ئىتران نىزامىكى پاشايى بۈوۈ بزووتنەوۈدى كوردستان نىزامى كۆمىرى راگەياندوۈو كۆمىرى كوردستانى دامەزئاندوۈو.

بۈومم، بەپىچەوانەى بۇچوونى نووسەر كە دەنووسى، ئەمە ھەرگىز نىشانەى داخوازى جىابوونەوۈ لەيەككىتى سوۋىتى نىيە، بۇمان دەرەكەوت لەگەل لاچوونى دىۋەنمەى دىكتاتورى نەك ھەر پازدەكۆمارەكە لىك ترازان وجىابوونەوۈ، بەلكووناۋجە، خۇدموختارەكانىش سەربەخۇبى خۇيان راگەياندا، سەربەنەوۈيە لەماۋەى ۲۵سالداكەرنىبەرابى حىزبى دىموكراتى كوردستانى ئىتران بە دلپاكى ھاوارىان كوردوۈو نووسىيۋانە لەخۇدموختارى بەدەر ھىچى دىكەيان ناۋى و (لەئىترانىش ئىترانىترن) «مىزۋوى رابردوى بزووتنەوۈدى نەتەۋەكەشيان شىۋانداۈو و كۆمىرى كوردستانىان كوردۋتە خۇدموختارى، شىۋىنىستى تەتەۋەى بالادەست و كۆنەپەرسىتى لگۈنى ئەداۋەتە ئەم پارانەوۈ و، وشەى (تجزىەطلبى) ۋەك شىرى دىموكلېس لەسەرسەريان راگرتوۈۈ (بالەنەن لىكەن) دەن نوۋان نىشانەى

بايزانىن بەلگەكان دەللىن چى ؟

لە بەراننەر شىۋاندى مىزۋوى بزووتنەوۈدى ۱۹۴۶-۱۹۴۷ كوردستانى رۇژھەلات و كۆمىرى كوردستاندا، ھىندى بەلگەى حاشا لى نەكراۋىبەدەستەۋەن تاراۋىبەك ۋەلامى ئەم بۇچوونە رەمەكىانە دەدەنەوۈ. شەۋانەش بىرىتىن لە نوۋوسراۋەكانى رۇژنامەى كوردستانى سەردەمى كۆمىرى كوردستان : شىۋىنىش نىشانەى «جىزنى سەزبەخۇبى وئىستىقلالى كوردستان، يادروشىنى ئەستىزەى خۇشبەختى كوردان» (۵) ۋتارى بىشەۋا: «بەللىكى بەھىز پايەدارىمان كرد، ئىدامەمان بەفەعالىتەى خۇماندا، تائىستىقلال ۋئازادى نەتەۋەى كوردمان ۋەدەست ھىنا.» (۶)

بىنەرەتى ئىتران نەچۋتەدەر وداۋى ئەنجۈمەنى ئەيالەتى ۋىلايەتى كوردوۈ ھىچى دىكە، نەك نىشانەى دىموكراتى دەمىنىتەۋە كوردەكە خۇبى جىزبى دىموكراتى كوردستانى ئىترانىش كەدۋى تىكچوونى كۆمىرى كوردستان بەقۇناخى جۇرپەجۇردا تىپەرىپوۈ لەسالى ۱۹۷۱ ۋە كە وشەى (ئىترانى) لەكوردستانەكە زىادكردوۈوخۇدموختارىشى كوردۋتە سىترانىزى خۇبى لەنووسىندا لە نىۋان بەكارھىتانى وشەى(كۆمىرى خۇدموختار) و(كۆمىرى كوردستان)دا لەبالانس ۋنەۋەسىان داپوۈ. نەك ھەرنەۋە بەلكوودام ۋدەزگای كۆمىرى كوردستانىشى بەلاساكردنەۋەوگۈنى لەمىستى سۇقئىت داناوۈ، بايزانىن دىكتۇرقاسملىۋ شەھىد دەلى چى: «ھىندى كەس پىرسىاردەكەن نەگەروايە لەكاتىكدا كەلەئازدەرياچان ناۋى حكومەتى مىللى يان لەسەرنابوۈ، بۇچى لەكوردستان ئالای تايبەتايان بىجگە لەئالای ئىتران ھەلكردىۋو ۋبەرەسەى ناۋى دەۋلەتى كۆمىرى كوردستانىان بەكاردەھىنا؟ رانلىكى شاراۋەنىكەنەۋكانە، حىزبى دىموكرات كەتاقىكرىنەۋەى بە رنۋەبەرى دەزگای دەۋلەتى نەبوۈ لەھىندى بارەۋەچارى لەبەكەتى سوۋىتى دەكردوگۈنى لەقەسەكانى نوۋنەرانى سوۋىتى دەگرت. بۇۋىنەئەركى ئەفسەرانى سوۋى كوردستان الاساكرىنلىك بوۈلەنوۋنىفۇرمى ئەفسەرانى لەشكىرى سوۋىر بىرۋىست كىردى ئالاش ھەر لەم روۋەبوۈبەككىتى سوۋىتى لەپازدە كۆمار پىكھاتوۈ ھەركۆمارىك ئالای تايبەتى خۇبى ھەيەۋنەمە ھەرگىز نىشانەى داخوازى جىابوونەۋە لەيەكەتى سوۋىتى نىيە، نەگەر لەدوارۇژدا ئىتران سىتەۋلاتىكى فېدرال، ھەم كۆمىرى فېدرالى مەركەزى ئالای خۇبى دەبى كەئالای ھەموۋ ئىتران، ھەم ھەركام لەكۆمارە نەتەۋەبىەكان ئالای تايبەتى خۇيان دەبى» (۴) سوۋىتى لە خەل نىشانەى (۴) رەبىئونى لىزەدا چكەلەۋە كەنووسەرى ئەم بۇچوونەكۆمىرى كوردستان ۋرئىبەرانى حىزبى دىموكرات بەكۈنى لەمىستى نوۋنەرانى سۇقئىت دادەبى ۋھەم ئەۋ بوختانەش بەرئىبەرانى كۆمىرى كوردستان دەكات كە كۆنەپەرسىتى ھەمىشە كاۋىزى كوردۋتەۋە، بۇچون ۋلىكداۋەۋەشى لەگەل واقعەتى مىزۋوى

کۆماری کوردستان بېودهرکی چاوی بوژمئانی نه ته وهی کورد وداگیرکهرانی کوردستان نه یانده توانی شاهیدی پیکهاتنی دهولت ودهسه لانتیکی کوردی بن که تیشکی دهخسته سه ره موو به شه کانی کوردستانی گوره. هر بقیهش له سه رانسه ری کوردستان نوینه رانی کورد به پیشوازی به وده چوون ویشتیوانیان لی ده کرد. تاکری نه و بچوونه رت کهینه وه که قازی محهمه و لایه نگره کانی ناواتی کوردستانیکی گوره یان به بووه. نه وان هیوادان بوون که مه هاباد بکن به ناوه ندی کولتوری کوردی وچولانه وهی رزگاربخوازی کوردی نه نانهت چنگای سوزیاوسوله یمانی بگریته وه دهوری سه ره کی هه بی له و سه رده مه داد (۹) کوردی گۆقاری عصری جدید چایی موسکو له ژماره ۲۵ له ۱۹۴۹ی خویدا نووسیوی: «کوردستان بېوه چرایه کی روناک وری نیشانده ری هه موو گه لی کوردی له توزکیا و عیراق و سوریا کورده کان بپرزو بایان له کۆماری کوردستان ده کرد و ناماده بی خویان بۆه موو چه شنه هاوکار به ک راده گه یاندا. کۆماری ساوازی کوردستان هیشته به ته واوی خوی نه گرتیوو، نه یوانیبوو له باری به رگری وچه ک وچوله وه خوی به رداخ و قایم بکا، کیشهی سنووری له گه ل نازده ربا یجان بو چاره سه ر نه کرابوو، له مه یدانلی جیهانی و سیاسه تی نئوته ته وه ییدا چنگایه کی بۆ به یدا نه کرابوو، که و تبه و نیوسی ئالقه ی ناله بار و ناته با له گه ل مه سه له ی کورد. به که م سیاسه تی شو قینتی حکومه تی ئیران: دهولته تی تاران به پشت نه ستوری دهوله تانی ئینگلیزونه مریکا و پشت به ستن به به یمانی سن قو لی نیوان ئینگلیز و شو قینت و نیوان که ته واویه تی خاکی ئیران بپاریزن و شه ش مانگه دیوا ی کۆتایی شه ر له شکره کانیا ن له ئیران به رنه ده ری، رۆژا به رۆژ له شکرکی بۆ سنووره کانی کوردستان ده نارده له لایه کی تریش له نیو سه روک عه شیرته کورده کانیشدا خه ریکی کرینی ده ره به گه خۆفرۆشه کان ده بوو فریبی ده دان. هه ره لکه وکاته شدا سیاسه تی تیکدانی بپه وه ندی نیوان کوردستان و نازده ربا یجانی به ریوه ده برد. نووسینه ی ده خسته به م سه له ی دووم سیاسه تی ئینگلیزونه مریکا سه پاره ت به م سه له ی

«...جیزنی شیرکه تی ته ره قی به بۆنه ی سه ره بخوی کوردستان» (۷) «وتاری پتیشه وا: ...نه ورۆ که نه مه نیستیقلان ده وی پیوسته که هه موو کاریک خۆمان جی به جنی بکه ین. هه وه لی ئیدیعی خۆمان کرد که له حدودی دهولته تی ئیراندا خودموختاریمان ده وی. یانی ئیران ئیحتیاجی نه مه ره قع بکا و میله ت کارئ بکات. ده وده فعه له لایه ن نازده ربا یجان وه بۆته ورزیا ن بانگ کردم که له نازده ربا یجان گریمان بدن. نه من پیشنیا ری نه وانم قه بول نه کرد. چون میله تی کورد جوارساله که خودموختاره و داوا ی نیستیقلال و تیک خستنه وه ی ته واوی خاکی کوردستان ده کا زۆرم پی گران بوو که له وه حقه ده ست هه لگیری و نیحساساتی نیوه مانعی نه وه بوو که نه مه به خودموختاری رازی بین چونکو موده ی نه وچند رۆژه یکه جیزن گراوه ئیحساساتیکی نیوه نواندوو تانه وینه یه کی حه ساس و کامیله وده یی دنیا بزانی که کوردا یاقه تی نیستیقلال و سه ره به ستی هه یه» (۸) جگه له وان هه ش هه نگاو و کرده وه کانی حکومه تی میلی کوردستان: وه ک هه لکردنی ئالا، دانانی سه رویدی میلی، دانانی هه یه تی وه زیران، پیکهاتنی سوپای میلی کوردستان، به ره سه می دانانی زمانی کوردی، ده سه لات به سه ر خاکی ژنده سه لاتنی کۆمار، به ستنی به یمانی ئابووری و نیزامی له گه ل دهوله تانی بیگانه، دانانی یاسای تایبته بۆ کومه لگای کوردستان و... هه ند لام وانه نه وان هه لگه ل داب و شوینی خودموختاری به ک بگریته وه.

کۆماری کوردستان له نیو گیزاوی رووداوه کاندای
 بزوتنه وه ی رزگاربخوازی کورد له کۆمه لگای نه خوینده واری دواکه و تووی عه شیرته تی پیش ۵۰ سال، هه ره وک باسکرا له هه ل و مه رجی پیکهاتووی نیونه ته وه یی که لکی وهرگرت وله به شیکی نیستمانه که یی دهوله تیکی نه ته وه یی به شپه وه ی مودیرن دامه زراند وله سه ره شپه وه ری و شوینی دیموکراسی نوئ کاروباری ناوچه کانی ژنده سه لاتنی خوی به ریوه ده برد.

کورد هواریدا سهرده رکردن له گیزه لوکه ی سیاسه تی نیو دهوله تان وناته بایه کانی نیوخو له وانه یه زور هاسان نه بوو بیت. رینه رانی کوماری کوردستان بۆده ربا زبوون له م ئاستهنگی وله م سنی ئالفانه زۆریان هه ولدا که دهسته که وتی بزوو قنه وه پیا ریزن ورنگای چاره سه ری سیاسی مه سه له که بدۆز نه وه. سه ی ریکی نووسرا وه بۆچوونی ئه وسای رینه رانی کوردستان بکه ین. وادینه به رچاو که بۆ ده ربا زبوون له م ئاستهنگه سنی رینگایان هه لبا زارد بیت.

یه که م به رگری و به رنکار بوون له گه ل به لاماری هیزی نوژمن. ریشه رانی کوماری کوردستان له م بواردا پتر حیساییان له سه ر هیزی عه شیره تی غه ی ره نیزامی کرد وه. دیاره له م بوارده اتووشی که م وکوری هاتوون. ئه وان چه ک وکه رسته ی پنیوستی به رگری یان دا وه به نا غا وده ره به گ و به سه روک عه شیره تان و پیوه ندی راسته وخو له نیوان هیزی به رگری خه لک و کوماری کوردستاندا به رقه رار نه بو وه. ده ره به گ و سه روک عه شیره ت به دلخوازی خویان نه و چه ک وکه رسته یان دا وه به و که سانی که جیگای متمانهی خویان و سه ر به خویان بوون ئه زموونی تال نیشانیدا که له کاتی پیوست دا زۆریه ی ئه و ده ره به گ و سه روک عه شیره تانه هه رچه ند سویند خۆری کۆمه له و حیزبی دیموکراتیش بوون. پشتیان ده کومار کرد و هیندیکیان تووشی خه یانه تیش بوون. پینشه وا قازی مخه ممه له و تارنکی خۆیدا گله یی له وانه ده کا وده لئ... هیندی له برا کانمان به قسه کتوی بیستوون بوون. به لام به کار میشووله ش ته واه نه بوون. کورد نه وانه ی یه ک به یه ک ناسی. زانی که به قسه ی گه و ره کورد سه رتا گه وئ. به کارمیله تی کورد ده گاته هیوای خۆی وله وه ختی خۆیدا هه ر که س به میزانی خزمه ت چه زای ده دریته وه. به شیک و بیستیان که بۆ ئازادی هه ول بدن و مه زامی خویان بیه نه سه ر به لام داخه که م هیندی کاری ئاشیرینیان کرد که بوو به له که له سه ر خویان...» (۱۱)

له م کاته تاشکه دا هیزی پشتیوان ویا ریزه ری به راستی کوماری کوردستان هه ر بازرانیه کان به سه روکایه تی بازرانی نه م مانه وه. پینشه وا به روونی ئاماژه بۆ ئه م راستی

کوردستانه ربا یجان. له گه ل نه وه ش... که سه ر کوماری کوردستان هه ولیدا پیوه ندی له گه ل نه م نوو ده وله ته بگری و سه رنجیان بۆ مه سه له ی کوردا رابکیشی. ئه وان مه سه له ی کوردیان به سنپوهه به نازه ربا یجان. له روانگی ئه وانی شه وه نازه ربا یجان به ره وه یه کگرته وه له گه ل نازه ربا یجانی سۆفیت ده روا و ده بیته ولاتیکی کومونیستی. دیاره ئه وان به هیچ جۆز نه یانده هیشته که نازه ربا یجان له ئیزان جیا بیته وه. به نا شکر اش بۆ سه ر کورتکردنی بزوو قنه وه ی نازه ربا یجان و کوردستان پشتی ئیزانیان ده گرت. له م... سنییم سیاسه تی ده وله تی سۆفیتی. له پیوه ندی له گه ل مه سه له ی کورده سیاسه تی سۆفیتی هه ر نه وه نه بوو که له بواری یارمه تی ماددی و چه ک و جبهه خانه ی پنیوست بۆ به رگری و خۆیاراسن به لئین و واده ی خۆی نه بیده سه ر. هه ر نه وه ش نه بوو که له سارد کردنه ووی و په ی شۆرشگیزی و پیا ریزی به رگری و په لاماردا نه خشتیکی ئاپیرۆزی هه بوو و راست له جبهه نگی و په زه رانی له شکر ئیزان له جبهه یی سه قز و زه بری بازرانیه کان له ئه رته شی ئیزان. دا وای ده کرد له له شکر ئیزان نه درئ. به کورتی بزوو قنه وه ی کورد بپوه با رمه تی. کیشی نیوان سۆفیت و ئینگلیز و ئه مریکا و په سترابوه به نازه ربا یجان. ده ل... له کاتی که کوردکان له مه هابان له ئیزان رینه رابه تی حکومه تیکی ساخه م و دروست دا به رنگای به خته وه زی خویاندا ده چوونه پیش. چاره نووسی ئه م حکومه ته له کیشه وه رای نیوان سۆفیت و ده وله تانی زۆرئا وادا به زینه رایه تی ئه مریکا دیاری ده کرد. (۱۰) ...

له جگه له وه ده وله تی سۆفیتا که به نا چاری به گۆزیه ی په یمانی وارژو کرا و ده بوا یه له ئیزان بجیته ده ره دیو بیست مه سه له ی نازه ربا یجان لکا ته نامراری فشاریک بۆ وه رگرتی ئیمتیازی ته وتی ششمال له ئیزان. (بروانه پیندا چوونه وه) 1997. که ریمی خسامی) ...

ئینستا دوا یه سه ل لیکدا نه وه ی رو ودا وه کانی نه وده م له سه رکاغز بۆ نووسه ران رهنگه زۆر دوا وانه ی. به لام له بار و دۆخی نه وسای له کۆمه لگای ده ره به گیی و دوا که و تووی

په راویزه کانا:

- ١- نارشيبالک روزښتلت کوماری کورد له مهامباد — وهرگیزانی خالید عزیزى ١٩٩١ ل ٣
- ٢ — جعفر مهدى نیا زندگی قوام السلطنه ل ٤٣ هه
- ٣ — لازاريف بزوفتنه وى کورد له سرده می نویدا ١٩٨٩ ل ١٨
- ٤ — عبدالرحمن قاسم لول چل سال خهبات له پینتاو نازادی دا ١٩٨٥ ل ٩٨ — ٩٩
- ٥ — روزنامه ی کوردستان ژماره ١٠ ١٩٤٦/٢/٤
- ٦ — هه مان ژماره ی کوردستان
- ٧ — روزنامه ی کوردستان ژماره ٢٣ ١٩٤٦/٢/٦
- ٨ — ر. کوردستان ژماره ٢٠ ١٩٤٦/٤/١
- ٩ — نارشيبالک روزښتلت هه مان سرچاوه ل ٢٧ — ٢٨
- ١٠ — درک کنبان کورده کان وکوردستان وهرگیزانی برابری بونسی ١٧٣٢ ل ١٩٧
- ١١ — روانگه ی پيشهوا گردهوه کویى حه سنى قازى ١٩٩٤ ل ٢٧
- ١٢ — هه مان سرچاوه ل ٢٣ — ٢٧
- ١٣ — نيگلقتون کوماری کورد ١٩٤٦ وهرگیزانی سید محه مهدی سهدی (١٩٧٧ ل ١٢١) هه موو رووداوه کانی خسته
- ١٤ — نارشيبالک روزښتلت شوق خطالعه ١٣٧١ ل ٣٤٠ — ٣٤١

بدرینه وه، امروف تووشی هیندی بوجوونی خه پالی ودلخورانه بیت. په داخوه رینه رانی کوماری کوردستان له ههنگاو هشدال سه زنه کهوتن، بهندویه سستی سیاسه تی نیونه ته وهی، قیل وته له که ی قوام السلطنه ی سه روک وهیزی ئیران و بهرزه وهندی دهوله ته زلهیزه کان زور له وه به هیزترو نالوزتربوو که رینه رانی بزوفتنه وهی کورد بتوانن لئی ده ریان بن، شیکردنه وهی بابته تی هه رووداوه گرینگه میژوویه هه ول وته قه لایه کی پتری پتویسته، به لای منه وه پيشهوا قازى محه مه دی سه روکیک هو نه یویست له سه ر حیسابی کوشتارو مالورانی خه لک ناویانگ بوخوی ده ریکات ومیلله ته که ی تووش نه وکاره ساته بکا که ته ورین و شاره کانی تری نازه ریاچان به هاتنه وهی نه رته شی ئیران تووشی هاتن وه ٢٥ هزار که س کوزو، پيشهوا هه رووک له سوینده که ی دا گوتیوی به فیدا کردنه گیانی خوی خه لک وولاته که ی له ده ست دریزی خاینانی خوی وکوشتاری له شیکری داگیر که ری دوژمن پاراست وهه رووک له بیدادگای نزامیدا به ریرسیه تی هه موو رووداوه کانی خسته سه ره سبتی خوی، ناواش به سه ر په رزی چوه سه زدار (بوئوه وهی کورد به سه ر په رزی بزی) رهوانی شاد،

راستگردنه وه

- له ژماره ی پيشنوودا وتاری (ژياته کومه لایه تپیه کان و کاریگه ریه پسیکولوژییه کانی نه نفاله کان) له نووسینی د که ریم توفیق هندی هه له ی چاپی تیکه وتبوو، که لیره دا راستیان ده که ی نه وه:
- ١- له لایره ١٩، مستووتی په که م شوینی سرچاوه ی ژماره یک به هه له دیاریکراوه وه ده بی له جیاتی دیری ده شته م له دیری هه زده یه مدا بنووسریت که ده لیت: پتر له ٢٠ گوند به کیمیایی بوردمانگران... تاد.
 - ٢- سه سرچاوه ی ژماره ٣- لایره ١١٢ له جیاتی لایره ١١٦ راسته،
 - ٣- لایره ٥٠ سنوونی سسسییه م، دیزی ٢٧ ریزه ی PTSD له ناو مندالانی بی دایک و باوک ده گاته ٣٠-٥٠٪، داوا ی لیبورین له نوم سه رو خوینه ران ده که بن

هیزی پهیمانامه‌ی سیقهر له یاسای نیوده‌وله تاندا

د. مارف عومهر گول

به گویره‌ی نه‌و برگه‌یه ده‌بیت تورکیا و سنی ولاتی سهره‌کی هاوپه‌یمانان، نوای نیمزاکردن، بریار له‌سهر پهیمانامه‌که بدن. مه‌به‌ستیش له سنی ولاتی هاوپه‌یمانان سنی لایه‌نی هر چوار ولاته سهره‌کیه‌که‌ی هاوپه‌یمانانه له سیقهردا: قهرنسا، به‌ریتانیا، نیتالیا و ژاپون. که‌واتا به‌نی بریار له‌سهردانی سیقهر له‌لایه‌ن تورکیا و سنی ولاته سهره‌کیه‌که‌ی هاوپه‌یمانان نه‌و پهیمانامه‌یه حوکمی کارکردنی نایت، بزویه هیچ نه‌نصامتکی یاسایی به‌خوبه‌وه ناگریت.

له کاتی ناماده‌کردن و نویسنی پهیمانامه‌ی سیقهردا دوو حکومت له تورکیا ه‌ب‌وو:

۱- حکومتی سولتانی عوسمانی له نه‌سته‌مبول (قوسه‌نتینییه)

۲- حکومتی نه‌نقهره (حکومتی که‌مالیه‌کان)، که له نیسانی ۱۹۲۰دا نه‌نجومه‌نی گه‌وره‌ی نیشتمانی تورکیای پیکه‌یتا و رایگه‌یاند که به هیچ جوریک دان به‌و پهیمانامه‌ی دا "واتا سیقهر" تاننت "۴"

پهیمانامه‌ی سیقهر له ۱۰-۸-۱۹۲۰دا له‌گه‌ل حکومتی سولتاندا نیمزاکراوه، شویش که لایه‌نیکی گرگی پهیمانامه‌که بوو بریاری له‌سهر نه‌داوه "۵"، هر ته‌نیا نیمزای کردوو. جگه له نیتالیا هیچ لایه‌نیک له به‌شداران بریاریان له‌سهر نه‌داوه "۶" نه‌گرچی نیتالیا پینشتر، له‌سهر زمانی سه‌رؤک وه‌زیرانیه‌وه، رایگه‌یاندبوو که بو پاراستنی ریکه‌وتنننامه‌یه‌کی له‌و جوره تاقه سه‌ریازیک نانزرت "۷" هر نه‌و ناره‌زاییه‌ش وای کرد، که کاتیک که‌مالیه‌کان بره‌ویان پیداکردو روداوه‌کان له به‌رزه‌وه‌ندی نه‌وان گوردان، نیتالیا‌ی تاقه ولاتی بریار له‌سهر سیقهرداوه له ۲۱-۲-۱۹۲۱دا، له لهنده‌ن، له سه‌ر زاری وه‌زیری دهره‌وه‌ی داوای هله‌وشانه‌وه‌ی پهیمانامه‌ی سیقهری کردو نویتنه‌ری

پهیمانامه یان ریکه‌وتنننامه، به حوکمی نه‌وه‌ی له نه‌نجامی رازیبوون و خواستی به‌شداریانیه‌وه دروستده‌بیت، ماف و نه‌رکی نوی بؤ سوپیکته‌کانی دینینه ناراوه. پهیمانامه‌ی نیونه‌ته‌وه‌یش، وه‌کو سه‌رچاوه‌یه‌کی سهره‌کی یاسای نیوده‌وله‌تان، ته‌نیا نه‌ونده نییه که نیمزا بکریت و، نیتر دوا‌ی نه‌وه یه‌کسه‌ر لایه‌نه‌کانی پابه‌ندی بن و بیخه‌نه کار به‌لکو ده‌بی بریاری له‌سهر بدریت (اقرار- تصدیق - RatiII cation)، مه‌گر له پهیمانامه‌که‌دا نه‌وه دیاری کرایت که پیویست به بریار له‌سهردان تاکات و هر به نیمزاکردنی، به‌شدارانی پابه‌ندی جیبه‌جی کردنی ده‌بن. بریار له‌سهردان نیشانه‌ی چه‌سپاندن و رده‌زانه‌ی ده‌وله‌ته به‌رامبه‌ر به‌و نه‌رکه‌ی که پهیمانامه‌ی نیونه‌ته‌وه‌یی ده‌یخاته نه‌ستوی و پابه‌ندی جیبه‌جی کردنی ده‌بیت "۱".

که‌واتا هر پهیمانامه‌یه‌ک نه‌وه‌ی دیاریکردبوو که ده‌بی دوا‌ی نیمزاکردن بریاری له‌سهر بدریت، نه‌وا به‌نی نه‌و بریار له‌سهردانه، پهیمانامه‌که وه‌ک مه‌ره‌که‌بی سه‌ر کاغز ده‌مینینه‌وه، چونکه هیچ حوکمیکی یاسایی لی به نه‌نجام نایه‌ت.

دوا به‌رگرافی پهیمانامه‌ی سیقهر ده‌لنت: "نه‌م پهیمانامه‌به که به فهرنسی و نینگلیزی و نیتالیا داندراوه ده‌بیت بریاری له‌سهر بدریت" ۲

نه‌مه روون و ناشکرایه که مه‌رجی بریار له‌سهردان بؤ پهیمانامه‌ی سیقهر داندراوه. له هه‌مان په‌ره‌گرافدا هاتوو: "هر که پهیمانامه‌که له لایه‌ن تورکیا له لایه‌ک و سنی ولاتی سهره‌کی هاوپه‌یمان له لایه‌کی تره‌وه بریاری له‌سهردا، نه‌وسا یه‌که‌م پرؤتوکؤل داده‌ندرت و بؤ پاراستن ده‌خرتنه پال به‌لگه‌نامه بریار له‌سهرداوه‌کان. له رؤزی نه‌و یه‌که‌م پرؤتوکؤلوه پهیمانامه‌که، له نیوان لایه‌نه بریارده‌ره‌کاندا، ده‌که‌ویته کار" ۳

سیفەر کاریان له مهسهلهی کوردو نهرمن کردوو، له بهر نهوه له و کونفرانسدا بریاری تهواویان لهسهر دهریت، ههروا لوید جوړج پینی لهسهر نهوه داگرت که دهبی ههتا زوو له دوو مهسهلهیه چاویان پیندا بگپردیتنهوه. نهوهیوو مهسهلهی کورد بهچیا خرایه بهر باس و لیدوان. وهزیری دهرهوی بهریتانیا، لورد کیرزن، بهناوی ولاتانی هاوپهیمانوه رایگه یاند که نهوان دهیانهوی سهرلهنووی چاو به بنده کردی و نهرمه نییهکانی پهیماننامهی سیفهردا بگپرنهوه "۱۳" بهم شیویه راگه یاندرا که ولاتانی هاوپهیمان دهیانهوی گورینکی پنیوست لهو بهندانهی سیفهردا، که بۆ مهسهلهی کورد تهرخان کراون، یکن به مهبهستی ههلوهشاندهوهی.

رۆزی ۲۰-۱۰-۱۹۲۱ ریکه وتتنامه ی نیاوان تورکیا و فهره نسا له نهغه ره تهواویوو، نهم کارهش دانپیدانان به حکومتی نهغه ره، ههروا پیچه وانهی نهو دانپیدانانیه که به حکومتی سولتادا نراوه که پهیماننامه ی سیفهری له گه لدا نیمزاکراوه. که واتا لیره دا حکومتی فهره نسا شه رعیهت به نهغه ره دهادت و حکومتی سولتان و پهیماننامه ی سیفهر رهنده کاتهوه. له ولاتینکا ناکرنت له یهک کاتدا دان به دوو حکومه تدا بنریت. به گوریهی نهم ریکه وتتنامه یهش سنووری نیاوان تورکیا و سوریا دیاکرایه وه، که به شیک له رۆژناوی گوردستان به سوریاوه لکیندرا. هه ر نهم ریکه وتتنامه یهش دواتر له پهیماننامه ی لۆزاند جهختی لهسهر کرایه وه، به گوریهی نهو ریکه وتنه سنووره که دیاریکرایه وه/ خالی سینی پهیماننامه ی لۆزان "۱۵".

فهره نسا بۆ خۆکشانه وهی تهواو له پهیماننامه ی سیفهر، له مانگی جهنیهوری ۱۹۲۱ دا به رسمی رایگه یاند که چاو به سیفهردا دهگپرنهوه "۱۶". ههروا له یاداشتینکا که له نۆفهمبهری هه مان سالدا دابووی به حکومتی بهریتانیا دهلیت: حکومتی فهره نسا سیفهر به پهیماننامه یهکی بی حکوم دهزانت چونکه له لایهن تورکیاوه بریاری لهسهرته دراوه "۱۷".

ریکه وتتنامه ی نیاوان فهره نسا و تورکیا، سه رباری نهوهی فهره نسا ی له سیفهر دهرهاویشت، دهسه لاتی فهره نسا شی بهسهر خوارووی رۆژناوی کوردستاندا سه پاند، ههروه ها پینگی سیاسی و سه ربازی تورکیای که مالیی له ناوچهکانی خوارووی کوردستانی باکووردا جینگیرکرد "۱۸" له کوتای دینسه مبهری ۱۹۲۲ دا نیران داوای له بهریتانیا و

فهره نسا شیشگیری کرد "۸" حکومتی نهغه ره بۆ زیاتر خۆچه سپاندن پنیوستی به پالپشت و دانپیدانان هه بوو، تا له ۱۶-۳-۱۹۲۱ دا تورکیا و روسیای سوڤیه تی پهیماننامه یهکیان له موسکو نیمزاکرد. بهندی یهکه می نهو پهیماننامه یه رهنکردنه وهی نهو کارو ریکه وتتنامانه یه که پیشتر له ئارادابوون، مه بهستی سه ره کیش پهیماننامه ی سیفهره "۹" ویکو دهقی بهنده که ناراسته وخۆ نامازه ی بۆ دمکات: "ههردوو لایه نی ریکه وتوو دان به هیچ پهیماننامه یهکی ناشتیدا نانتین که حنبه جی کردنه که یهیزی یه کیک لهم دوو لایه نی دهویت. حکومتی روسیای سوڤیه تیش به رهزامه ندیی دان به هیچ بهلگه نامه یهکی نیوده وله تیدا نانتیت که په یوهندی به تورکیاوه هه یه حکومتی نیشتمانی تورکی، که نه نجومه نی گه وری نیشتمانی تورکیا نوینه ره که به تی، دانی پیدانانتیت. مه بهست له تورکیاش لهم ریکه وتتنامه یه دا نهو سنووره یه که له پهیمانی نیشتمانی تورکیا له ۲۸-۱-۱۹۲۰ دا دیاریکراوه "۱۰" لهم دیاریکرته دا ویلایه تی موسل به به شیک له خاکی تورکیا داندراوه "۱۱"

بهندی سنی هه مان پهیماننامه رهزامه ندی ههردوولا دهرده بریت سه بارهت به پینکهنانی نۆتۆومی نهخچه وان له ژیر چاودیری نازه ریاچاندا به بی نهوهی بیخاته ژیر دهسه لاتی دهوله تی سییه مه وه.

بهندی هه شته می پهیماننامه ی نیاوان تورکیا و روسیای سوڤیه تی نهوه جینگرده کات که هیچ لایه کیان ریکه نه دات هیچ جوړه گروپ و ریکه خراویک دروست بیت یان بجینه سه ر خاکی نهوی تر له دزی به کیک لهو دوو لایه نه "۱۲" نه مهش راسته وخۆ دزی شوړشگنرانی کورده که نهو سه رده مه له دزی که مالییه کان و بۆ وهدهسته پینانی نازابی له خه پاندابوون. ههروا بهو مه بهسته بوو که تورکیا رینگا به بزاقی دژ به دهوله تی نازه ی روسیا نه دات که ولاته کۆلونیالیسته کان دهیانه ویست.

له کونفرانسی له ندهن له مانگی فینبریهوری- مانی ۱۹۲۱ دا مهسه لهی کوردو نهرمن، له لایهن نوینه ری ولاته هاوپهیمانانان وه گفنوگۆی له سه رکرا. له سه ره تاوه وهندی بهریتانیا، فهره نسا، ئیتالیا و یابان له نیاوانی خویاندان لیاوان کۆلییه وه، دواپی بهناوی نهوانه وه دیپلۆماتی بهریتانیا، لوید جوړج، به وهندی تورکیای راگه یاند که رووداوهکانی دواپی

۱-۱۱-۱۹۲۲ دا رایگه یاند که ئیتر دسه لاتی حکومتی سولتان قهدهغه یه و له کار دهک ویت "۳۰".

په یماننامه ی لوزان له ۲۴-۷-۱۹۲۳ له نیوان تورکیا له لایه ک و بهریتانیا، فهرنسا، ئیتالیا، ژاپون، یونان، رومانیا و دوله تی سلاقی سرب و کروات له لایه کی تره وه ئیمزاکرا "۳۱".

به ندی یه که می لوزان دانپیدانانکی ره سمی و یاسایی حکومتی نه نقره یه، نه مهش خوی له خویدا ره تکرده وهی حکومتی سولتان و هله وه شانده وهی سیفه ره، چونکه بنه ماو ماف و نه رکی تازه ی دانا چ بۆ حکومتی تازه ی تورکیا چ بۆ ولاته گه وره کانی به شداربووانی په یماننامه که، که بنه ماکانی پینشو و رهنده که نه وه، یان ناپه یلن، چونکه لوزان له بابه ت و تاوهر وکدا ناکوکه له گه ل به شی هه رده زوری به نده کانی سیفه ردا.

به ندی یه که می په یماننامه ی لوزان هه لوئستی تازه ی به شدارانی و اجیگر ده کات، که له رۆزی به کارخستنی نه و ریکه و تننامه یه وه ناشتی به ته وای بهرکه ماله له نیوان تورکیا له لایه ک و بهریتانیا، فهرنسا، ئیتالیا، ژاپون، یونان، رومانیا و سرب و کروات له لایه کی تره وه. له نیوان نه و ولاتاندا په یوه ندی ره سمی پینکیت و په یوه ندی دیپلوماسی و سنه فاره تخانه دست پنده کات "۳۲". نه م دانپیدانان هس له یاسای نیوده وه تاندا به دانپیدانانی دی یوریه ناسراوه، که ته و او دو دانپیدانان و ناکری خوی لی بکیشرنه وه "۳۳".

له کاتی سهره له اتی دوه له تیکی تازه دا، نه و دوه له نایبته میراتگری نه و ریکه و تننامه یه که دوه له تی پینشو تیا یاندا به شداربووه، مه گه ر دوه له تی تازه خوی ره زامه ندی ده ربیریت بهرام به ر ریکه و تننامه یه که مه به سستیبه تی، بۆ نمونه له دوا ی شورشنی فهرنسا دوه له تی نوئی فهرنسا رایگه یاند که [سهر داری سنیا ده ی گه ل پیوه ند نایبته به ریکه و تننامه کانی زور دارانه وه]، نه وه بووه فهرنسا خوی له پایه تنیبه تی کاره کانی رژیم دهر به گایه تی کیشایه وه "۳۴".

هه روا له دوا ی شورشنی نوکنو بهر حکومتی سوقیه تی، به هوی راپورته که ی لینن له مه ر ناشتی له سالی ۱۹۱۷ دا، نه و په یماننامه و ریکه و تننامه نه یینیا نه ی ره تکرده وه که به ناروه وای ده زانین و حکومتی روسیای قه یسه ری سازی دابوون "۳۵". دیاره له میزووی یاسای نیوده وه تاندا گه لیک

له یاسای نیوده وه تاندا ناوهر وکی یاسایی ریکه و تننامه، یان په یماننامه ی نیو نه ته وه یی بریتیبه له ریکه و تن و بریاردان به گویزه ی خواستنی سوینکتی یاسای نیوده وه تان "۳۷". بویه خوکیشانه وهی هه ر سوینکتیک له هه ر ریکه و تننامه یه ک ئیشانه ی هه لوئستیکی دژ به هه لوئستی پینشووه، نه مهش ده بیته هوی نه هیشتنی هیزو ره وایی ریکه و تننامه که، نه گه ر هه مان سوینکت یاشتر له ریکه و تننامه یه کی تر دا، که له مه به سست و ناوهر وکدا پیچه وانه ی ریکه و تننامه ی پینشو بوو، به شداربوو نه و با به گویزه ی ریکه و تننامه ی تازه نه رک و مافی تازه و پریسنی و بنه مای یاسایی جیا وازو نوئی دینه ناروه، نه مهش ریکه و تننامه ی پینشو و له کار ده خات، که به ندی "۳۸" په یماننامه ی فیه تان ده رباره یی یاسای ریکه و تننامه ی نیوده وه تان "۱۹۶۹-۱۹۶۸" نه وه روئنده کاته وه، که نه گه ر بنه مای تازه ی بالادست [قواعد امره] له یاسای نیوده وه تاندا هاته ناروه نه و هه ر ریکه و تننامه یه که، که هه یه و له گه ل نه و بنه ما تازانه دا، به پیچه وانه ده که ویت وه، حکومتی نامینیت و له کار ده که ویت "۳۸" ته یماننامه یه که و اتا مای ریکه و تننامه یه کی تازه ده که به پیچه وانه ی ریکه و تننامه ی پینشو ویت، خوی ده سله پینیت و نه وه ی پینشو و له کار ده خات لیره دا مه به سستمان نه وه یه که په یماننامه ی لوزان مه به سست و ناوهر وکه که ی ناکوکه له گه ل سیفه ردا، بویه لوزان سیفه رهنده کاته وه و شه رعیه تی بۆ ناهیلیت، نه مه سه رباری نه وه ی که سیفه ر خوی نه که و ته کار، جگه له وهش لایه تیکی سه ره کی په یماننامه ی سیفه ردا، که حکومتی سولتان بووه یه که م بریاری له سهر نه و په یماننامه یه نه دابوو، دووم، نه و حکومتی خوی له کار که ویت و حکومتی نه نقره، که نه نجومه تی ئیشتمانیی تورکیا نوئنه رایه تی ده کات، بوو به دسه لاتناریی تورکیا، نه و ده تی، نه نقره و له کوئفرانشنی لوزاندا ۱۹۲۳ رایگه یاند که نه نجومه تی ئیشتمانیی تورکیا له ۱۷-۷-۱۹۲۰ دا یاسایه کی ده رکز دووه، به گویزه ی نه و یاسایه هه موو کار تکی حکومتی سولتان له ۱۶-۷-۱۹۲۰ هوه دانی پیدانارنیت و حکومتی نییه "۳۹" په یماننامه ی سیفه ریش که، له ۸-۲-۱۹۲۰ دا ئیمزاکرا وه، ده که ویت بهر حکومتی نه و یاسایه ی حکومتی نه نقره، چونکه نه و حکومتی شه رعیه تی یاسایی و هرگرت و به شدارانی سیفه ر، پاش سیفه رو له لوزانیشدا، دانیان پیدانا، با نه وهش بلتین که حکومتی نه نقره له

دهکات، وانا کیشهی کورد، که له یاسای نۆڤدوله تاندا بایهت بوو، له ههر به شیکێ کوردستاندا بوو به مهسهلهیهکی ناوخب.

پهراویژهکان:

- ١- ن. تهلایف، یاسای پهیماننامهی نۆڤدوله تان، مۆسکو، ١٩٨٩، لا ١١٧ (به زمانی رووسی).
- ٢- پهیماننامهی سیفر، سیفر و لوزان، به سهپهریشتی، یو. ف. کلونیکهف، ن. ف. سهپهرین، مۆسکو، ١٩٢٧، لا ١٢٦-یه زمانی رووسی.
- ٥٤- فهرهنگی دیپلوماسی، بهرگی سنییم، مۆسکو، ١٩٧٢، لا ١٢٥-١٢٦-به زمانی رووسی
- ٦- م. س. لازهریف، نیمیریالیزم و مهسهلهی کورد، مۆسکو، ١٩٨٩، لا ١٩٢-به زمانی رووسی ٧- سیفر و لوزان، لا XVIII
- ٨- م. ر. هاوار، شیخ محمودی قارهمان و دوله تهکی خوارووی کوردستان، بهرگی دووم، لهندن، ١٩٩١، لا ٦٦. ههروا رهفیق حیلی، یاداشت، بهرگی بهگه، سهفر، لا ١٨٨
- ٩- فهرهنگی دیپلوماسی، بهشی سنییم، لا ٢٤٢
- ١٠- سیاسهتی نۆڤدوله تان له تازهترین سهردهما له ریکه و تننامه و یاداشت و پهیماننامهکاندا، بهشی سنییم، به سهپهریشتی کلونیکهف، سهپهرین، مۆسکو، ١٩٢٨، لا ٩٤، به زمانی رووسی.
- ١١- م. ر. هاوار، شیخ محمودی قارهمان و... بهرگی دووم، لا ١٧٩
- ١٢- سیاسهتی نۆڤدوله تان له تازهترین... لا ٩٤
- ١٣- م. س. لازهریف، نیمیریالیزم و... لا ٢٤٢-٢٤٥
- ١٤- م. س. لازهریف، م. س. لا ٢٥١
- ١٥- پهیماننامهی لوزان، سیفر و لوزان، لا ١٤٥
- ١٦، ١٧- فهرهنگی دیپلوماسی، ب. ٢، لا ٤٩٠-٤٩١
- ١٨- م. س. لازهریف، م. س. لا ٢٥١
- ١٩- م. س. لا ٢٦٧
- ٢٠- د. ولید حمیدی، الكرد و کوردستان فی الوثائق البريطانیه، لندن، ١٩٩٢، لا ٩٢
- ٢١- م. س. لا ١١٩
- ٢٢- جمال نهبن، دۆزی ناسیونالی کورد
- ٢٣- محمد الهماوندی، قراء قانونیه لفرکه الحکم الذاتی و تطبیقها فی کوردستان العراق، دراسات کردیه پاریس، ١٩٩٢، العدد ٣-٧، ص ٢٠-٢٢
- ٢٤- محمد الهماوندی، فکره الحکم الذاتی والاقلیات العرقیه، القاهره، ١٩٨٥، ص ١٧٨- ههروهها برواته: کمال مهزهر ئهمهه، بزوتنهوی بزگاری نه توابهتی له کوردستانی عیراقدا، باکو، ١٩٦٧، لا ١٠٨- به زمانی رووسی.
- ٢٥- فهرهنگی دیپلوماسی، ب. ٢، مۆسکو، ١٩٧١، لا ٢١١-١٢
- ٢٦- م. س. لا ٢٢٩
- ٢٧- یاسای نۆڤدوله تان، به سهپهریشتی گ. ی. تونکین، مۆسکو، ١٩٩٤، لا ١١٤- به زمانی رووسی
- ٢٨- یاسای نۆڤدوله تان له بهلگه نامهکاندا، لا ٦٩٧
- ٢٩- سیفر و لوزان، لا XXXI
- ٣٠- فهرهنگی دیپلوماسی، ب. ٢، لا ١٥٢٧
- ٣١- پهیماننامهی لوزان، لا ١٤٤
- ٣٢- یاسای نۆڤدوله تان، لا ٩٧٧
- ٣٣- م. س. لا ٢٥٠، ٢٤

نمونهی ترههه. له روانگهی یاسای نۆڤدوله تانهوه پهیماننامهی سیفر حوکمی نهماوه، چونکه تورکیای که مالی، وهکو سوینکیتکی تازه، جگه لهوهی به رهسمی رایگه یاندوووه که دان به کارهکانی حکومهتی سولتاندا نانیت، له گهلی ریکه و تننامه شدا نهوهی دوویات کردوتهوه.

ئیمه دهگهینه نهو نهجامهی که پهیماننامهی سیفر نه له کاتی خۆیدا شه رعیهتی یاسایی به دست هیناوه، نه ئیستا هیچ حوکمیتکی هیه چونکه:

١- سیفر ههه نیمزای له سههراوه، هیچ لایه نیککی به شداربووانی، جگه له ئیتالیا که دواتر خوی له کیشایهوه، بریاریان له سههراوه.

٢- ریکه و تننامهی نۆوان حکومهتی نهنقهره و روسیای سوڤیهتی و، ریکه و تننامهی تورکیا له گهلی بهریتانیا و فره نسواو ئیتالیا، بوونی یاسایی حکومهتی تازهیان سهلماند. به مهش حکومهتی سولتان شه رعیهتی نهما.

٣- بهریتانیا و فره نسواو ئیتالیا به راگه یاندن و به کردار له دژی سیفر وهستانهوه.

٤- بهندی یه کهمی پهیماننامهی لوزان شه رعیهتی دا به حکومهتی نهنقهره. ولاته به شداردکانی پهیماننامه که په یوهندی دیپلوماسی و یاسایان له گه لدا بهست.

٥- نهمانی لایهنی گرنگی سیفر، که حکومهتی سولتان بوو، وانا نهمانی سوینکیتکی پهیماننامه که. هه مهش به پینی یاسای نۆڤدوله تان پهیماننامه که هه لده وه شینیتتهوه.

٦- دیاریکردنی سنووری نۆوان تورکیا و عیراق له ریکهی دابهشکردنی کوردستانهوه، هیچ هیزیککی بو پهیماننامه یهکی بی هیزی وهکو سیفر نه هینشتهوه له دروستکردنی دوله تیککی کوردیدا.

٧- حکومهتی بهریتانیا [وهکو یه کیک له سوینکیتهکانی سیفر]. له سالی ١٩٢٢ دا، له گهلی حکومهتی عیراقدا بریاریان دا که حکومهتیککی کوردی له چوارچووهی عیراقدا دابهه زینن؛ ئهه بریاره خوی له خۆیدا ره نکردنهوهی بهندی ١٤ی سیفره که ده لیت کوردهکانی ویلایهتی موسل، ئه گهه ویستیان، ده توانن بچنه پال نهو دوله ته کوردیهوه.

لیره شهوه مهسهلهی کورد خهسلهتی نۆنه ته وهی له دهس داو بووه مهسهله یهکی ناوخبوی، چونکه بریاره که شوینی یاسایی خوارووی کوردستان له چوارچووهی عیراقدا دیاری

۲- ئە ئوتتۇلى شارىكى ھەلە دابەزىبۇون

مرؤف كە قسە لە كۆمەلتىك ئوتتۇل ئەكات لە
 لىستەيەكدا لە كامىيان دابەزىت، ئەوھى لا براوھتەوھ كە
 ئەو ئوتتۇلانە لەو شارھدان كە ئەو بۇى ئەچىت. بەلام
 كاتىك شارھكە خۇى ديار نەبىت گىفتوگۇكردن لەسەر
 ئوتتۇلەكان ھەر كۆمىدى نىھ تراژىدىشە. من لام واپە
 كىشەى كورد بە گىشتى شارھكەپە نەك ئوتتۇلەكان.
 كاتىك كە ياساناسەكان بىر لە، بۇ نمونە، ياساى
 ئەحزاب ئەكەنەوھ، بىئويستە لە پىشەوھ لە خۇيان بېرسن
 ئەم ياساى ئەحزابە لە كۆى؟. ئايا سىستىم و حكومەتە
 دىموكراتىكە خۇيان ديارن تا ئەم ياسايانە بگەوننە
 ناويانەوھ؟.

كۆبونەوھى پارس، بەرلەمان، ياساگان، فېدرالىكە،
 رېكەوتننامەكان ئەمانە خۇيان چىن؟. ئايا ئەمانە خۇيان
 لە پىشەوھ راستەقىنەن تا خۇمان بە كلكوگۇنكانىانەوھ
 خەرىك بگەن؟. ھىلكەن يان تۇپى باغە؟.

ئەگەر تا ئىستا جوچكىيان ھەل ھىناوھ ئەوا
 ھىلكەن. خۇ ئەگەر نا، ئىتر قرتەقرتى ئەو ۴۰ رۇژەى كە
 پىا وئەسەريان كر ئەكەوتت بە ھەر ئاوازىك بىت ھەر لە
 رىوھ زىادەپە، بەلام ئەمەش رىژەپە. زىادەپە ئەگەر لە
 راستىدا ئەو خەلكە بىيەوتت شىتك بەدەست بېھىتت.
 جىگای خۇشەتەى ئەگەر مىللەتىك لە ناوھرۇكدا بىيەوتت
 خۇى بىخەلەتتتت. ئەم دوانەش راوستانون لەسەر ئەوھى
 كە ئايا لە راستىدا ئىمە مىللەتتىكىن بۇ چ شىتك؟. بۇ
 سەربەستى يان بۇ ژۇردەستى و كەساسىي! و ھلامى
 ئەم پىرسىارەو زۇربەى ئەو پىرسىارانەى تر كە لە
 باسەكەدا دىنە پىشەوھ، لەناو ئەو لىكۆلىنەوانەدا ھەن كە
 ئىستا خەرىكىانم و لەم ئوسىنەدا ناويان ئەبەم بە:
 دەفتەرەكەم.

۳- رىژەپەى لەسەر يەك گىر ناروات

كام بابەت، كام كەس؟ كە بابەتەكەش يان كەسەكەش
 ھەلئەبۇزىرىن ئەو بابەتانە يان ئەو كەسانە وەكو چى؟، بۇ
 نمونە بەرلەمانى كوردىي يان توركىي وەكو قسەكردن لە
 دىموكراتى يان قسەكردن لە دىموكراتىيەكارھىنان
 ھەلئەبۇزىرىن؟. وەكو چى قسە لە فېدرالىكە ئەكەن؟.

بۇ ھەلئەبۇزىرىن خەلكىش؛ مرؤف ئەتوانىت ھەموو
 كەسىك بېھىتتە سەر تەلەفېزۇن، چاويىكەوتن لەگەل
 ھەموو كەسىكدا ساز بكات. لە روى رۇشنىرىيەوھ
 كارەساتەكە لەوودا نىھ كە تۇ فلانە كەس ئەگەپەنىت بە
 خەلك، بە پىچەوانەوھ بەخەلكگەياندىنى دەنگە
 جىاوازەكان خالىكى گىنگە لە دىموكراتىدا. بەلكو
 كارەساتەكە بۇ بەرەى چاكخواز لەووداپە كە تۇ وەكو
 چى حساب بۇ خەلكەكان ئەكەيت! لەگەل شەخۇرىك
 وەكو سىياسى قسە ئەكەيت يان وەكو دەسپىس! لەگەل
 كۆنە بەعسىك وەكو ئاپاك يان وەكو ولاپارىز؟. لەگەل
 داردەستى داگىركەر وەكو خەباتگىر يان وەكو
 نىشتىمانفروۇش؟.

ئەم رىژەپەش لەسەر يەك گىر ناروات. مرؤف
 ھەرچىك بىت ئەتوانىت راي خۇى دەربارەى ھەموو
 شت ھەبىت، بەلام دىسان وەكو چى؟. كۆمۇنىستىك
 وەكو ئەوھى كە خۇى ئوننەرى لىبرالى بىت يان راي
 دەربارەى لىبرالى! دىكتاتورىك وەكو ئەوھى كە خۇى
 دىموكرات بىت يان چۇن دىموكراتى ئەبىننىت؟.
 جەردەپەك وەكو ئەوھى كە ئەو چۇن ياسا ئەبىننىت يان
 وەكو ئەوھى كە خۇى ياسا پىادە بكات!.

نەبۇنى ئەم زانىپاربانە لە ناو كولتورەكەدا رىنگاى
 كىرۇتەوھ بۇ ئەوھى لە بواری سىياسىدا ھەمىشە بە
 ئاسانى ھەر ئەوھى كە دۇننى ئوننەرى رەش بو ئەمرۇش
 بىننىت بە ئوننەرى سېى. بۇ؟ چۇنكە كاتىك كە ئەقلەكە
 فكر بىت كىشەكەش لەسەر پىرەنسىپى قاوغ ئەروات،
 ئەوھ نابىت بە رىگر كە ئەوھى قسە بۇ دىموكراتى ئەكات

سهدام خوښه پڼ له کوشکه بوردومانکراوه کې خۇيدا له رڼژيکي توپه بونيدا، ٢٠ کوردي گيراوي بۇ ريز نه گان و نه وپش به ده مانچه کې ده ست نکات به کوشننيان به و ٢٠ که سه دلي ناو ناخواته وه، ٢٠ ترپشي بۇ نه هين، که کوزراوه گان نه که وپته سهر زهوي پاشه وانه گاني بۇ نه وي پيلاوه گاني خويناوي نه بيت رايان نه کيشنه نه ولاوه و نه وي رڼخي تيادا ماوه به پوسقال سهرې نه هارن، عوده ي کورې سهدام سنا مه يده ربي بۇ نه هين بۇ مه کته بي ژماره ١٧، به تاواني نه وي که وتويه تي من هاوري عوده ي م، له وي به زور لاقه ي نکات، دواي نه وه ن زماني نه بيت، شجانه نه يدان، به پامه وانه گاني، نه وانش تتي به رته بن تا لتي مانوو نه بن، دواي نه وه سواري نه ليکوپته رنکي نه کن و له سهر دهر ياجي سهر سار نزيک ناوچه ي غه نيزه وه اهلي نه ده نه خواره وه (١). دواي به ويه د عوده ي نه بيت لپين به خوراني گرنگي به مه سه له ي ده سلات نه داوه، خراپه ي هار ده سه لاتيک کاتيک نه که وپته بازاره وه که کونترولي خه که که ي کرد بيت، نه و کاته ش چاره سه ر اهلي خوي نه ده ست داوه، نيتر توره ي ملکه چييه، نه وي که دواي راپه زينه که حيز به گان، نه يان هيشت قه دماغه ي ده سلات له عيزا قدا بشکيت رنکه وت نيه، نه وه رنکه وت نيه که حيز به گان دواي راپه زيني نروچاندي ده سلاتي حکومت له کورده ستاندا، ته نها بوريه که يان گوري و ناوهر رنکه ي سهدام خوښه پنيان له به رنکي کوريدا هه لسانده وه، هيتله ريش به به يزه ي هه لباردن و دهن گاندا هاته سه ر حکومت ووه کو له خوکور دنه وه تاوانبارو ماستا وچي ووه نه وه گورانکارايانه ي له دهن گاني ده سلاتي به کيتي و پار تيدا نه ي له نکريت نيشانه يه کي به هيزي زمه به ستي مه تر سيلکراويانه، که نارگرتن و خور نيکته خستتي که ساني پاشيش بۇ دروستکردني نه لته رفاتيقيکي سياسي ديموکراتيانه جينگاي ره شپييه، دواي به

خه لک به به نده ي خوي نه زانيت، کيشه که ستره کتور نيه، فکرو هه موو سه ريکيش ميشکي تيايه، واته نه وي نه ورتيت نه به ستراوه به ستره کتورنکي ديار يکراوه و تا که ستره کتوره که نه بو ماناي واپيت قسه کانيش به تالن ناخون، به زمانکي ساکارتز، که نه قله که فکر بيت خه لکه که هه ر گوي له وه نه گرن که قسه که ره که چي نه لپت، حساب بۇ نه وه ناکه ن نه وي نه و قسانه نه کات که س بيت يان رينکراو، ناي خوي تا ج راده يک راسته بۇ نه و شتانه ي نه يان لپت، ناي شارستانيه که له هه لسوکه وتي خويدا نه بينيت تا پياو چاوي له وه بيت خه لکه که شي بۇ به دواي خويدا رابکيشنيت؟ بۇيه، بواري سياست وای لن هاتوو هه زار دهور بگور دريت هه ر هه مان ده لال له هه مان گه راجدا هاوار بۇ هه موو شاره گان نه کات.

مه ترسيه که نه وه نيه که ميله نيک جه رده و سه رسهر ي و ناپاکي تيايه، کومه لگاپه کي پينگه يشتو نه بيت حه وسه له ي نه وي هه بيت که ده ست به سه ر نه و نه دمانه شيدا بگريت که مایه ي سه ريه شه ن، مه ترسيه که له وه دايه که نه وانه ي حوکممان نه کن نه وانه بن که خويان له راستيدا مشته ربي به نديخانه گان و خسته خانه رڼچه گان بن، چه قوکيشه گاني به غداد نه گه ر له جينگاي سروشتي خوياندا بن نه توان چي بکن؟ به لام کاتيک ده سلات نه گرنه ده ست نيتر نه مرؤ بيت يان سبه يني هه موومان نه بين به نه فهرې دوزه خه که، عه لي حه سن مه جيد کيمياوي نه کات به سه ر کوردا، سهدام کاميل حه سن ي زاوي سهدام، که نيستا نه وپش له نه رده ن ئوپوزيشونه، له رڼژي ١ / ٤ / ١٩٩١ دا، له ساحه ي به نديخانه ي رزوانيه به نه نيشت قوسه ي کوري سهدامه وه له سه ر کورسيه که دانه نيشنيت، له ماوه ي چوار سه عاتدا ١٥ به ندي کورديو شيعه ي بۇ نه هين، نه وپش به ده مانچه يه کي گه وره به ک له دواي به ک نه يان کوزيت و مه يته گان له به رده ميدي رانه کيشن.

مارف به رزنجی نه لیت: "یه ک شت هیه که دلی من نه داته وه نه ویش نازادی گیانمه. نه م گیانم دیل نه کردوه. تا نه مرق سهرم بق ناره زوی هه وا هه وهس و نان و خوان و کوشک و دهسلات دانه نواندوه. ریگای سهختی شهره فم هه لیزاردوه. له م کومه ل و دهسگایه دا یان نه بیت ریگای نازادی بگریت که سهخته. یان نه بیت ریگای دیلی بگریت که ناسانه بق بیگیاننه کانی. به لام نه م ریگا ناسانه بق گیانداره کانی نه و کومه ل و دهسگایه. بق نینسانی راست و به شهره فم گه لیک سهخته ره له ریگا سهخته که ی نازادی". دوا وشه ی ناوبرا و پیش چند سعاعتیک مردن نه مه یه:-

وه سیتی مارف به رزنجی بو:

که سوکاره کانم، براکانم، خوشکانم، کوره کانم، کچه کانم، خیزانه که م و خالی فه ره بیلون، خواتان له گه ل...! من بق ره وا له داردرام و سه ره رزانه زیام و سه ره رزانه ش نه مرم. هو شیخ برام و شیخ مه محمودو کاک نازم...! مناله کانم و زنه که م به نیوه سپارد. من دلشام به وه ی که هیچ ناوانیکم نه کردوه، به لکو شه هیدیکم. خواتان له گه ل.

۱۹۶۳ / ۲۲ / ۰۶.۲۳

به نندیکه ی که رکوک، (۳).

نه و کومه له له سه ره کام یاسا نه روا ت که نازادی و سه ره رزنی جیگایان نایته وه تیایدا؟. وه لام له کتبی گل دهر نه هیتیم "داروین سه ری خوی کرد به دوربینک و ناوه روی دایه وه بق دوا وه. بینی هه ندیک گیانله به ر ورده ورده له ناونه جن. نه وانه ی که زیاتر نه میننه وه له گه ل دهر و به ره که یاندا نه گوتجین. نه مه یاسایه یاسای مانه وه ی له بار. نه م یاسایه موته ق نه، له بار بق چی؟. نه وانه ی به بونی مه ی نه رشانه وه، گوشتی مردوو یان

بوچونی فه لسه فی به که م شته که به که م خالی راستیتی یان هه له یی له سه ره هه ره مه سه له یه که له مه سه له کان به چی دلیت. چون؟. نیمه که له فولکه یه که وه به ریگایه کی سه ره ره وه خو اردا پیچمان کردوه. به که م هه نگای به ره خو ار له فولکه که وه. واته له هه لیزاردنه که وه، دهست پی نه کات. پیچه وانه که شی به پیچه وانه وه. به لام هه لیزاردنه که ریژه یه، راوه ستا وه له سه ره نه وه ی که نایا تو نه ته ویت ریگای به ره وه خو ار بگریت یان ریگای به ره وه سه ره. بق نه وانه ی بروایان به مامجه لال و مه سه ود یارزانی و داموده زگا کانیا ن هیه بابه تیکی راسته گفتوگو له سه ره نه وه بکه ن که مامجه لال و کاک مه سه ود بچه ناو به ره له مانه که یانه وه یان نا. نه م هه لویتسه ش نیشانه یه که بق بروا پیبونی نه وانه به ناوبرا وان به لام بق نه وانه ی که باوه ریان به وه نیه نه وان بتوانن کورد به هیچ هیوا یه که بگه یه ن هه له یه بچه ناو نه و بابه تانه وه. شه ریشیان ناچور یان دهر نه خات، بیشی وه ستین هیچ له جه وه ره که ناگوریت. حیزبه کان له نه فامیانه وه. نیه که کونه به عسی و بیتوانا و مه سه یه ه لگر له ناویاندا چالاک نه بیت و که سانی پاک و به توانای میله ته که ش نه ین به قه نه فه شکاوی ناو که نه چینه کان. نه وان بق مه سه ستی خو یان راست نه که ن. ریژه یی له سه ره به که کتر نازوات. ده که مال میرا و ده لی که نه ندانه حیزبه کانیش نیه ده سه عدی به رزنجی بق گفتوگو کردن له سه ره دانای ده ستور هه ل نه بژیریت. ده ستور بق میله تنیک که دهر به ره وه له ژیر ده ستی حکومه تیکی وه که به عس که سه عدی خوی نه مینداری گشتی بووه تیایدا. که مال لای وایه که سه عدی به رزنجی آبیایکی قانونی و زانای روشنبیرو ناسرا وه" (۲). تو پلنی شیخ حسیه ی و شیخ مارف به رزنجی برای که هه ردوکیان یاریزه ر بون و مامی سه عدی بون چه ته و نه زان او قاریکین و نه ناسرا و بو بن بویه به عس هه ردوکیانی له یه که کاتوشو نندا له دارا دابیت؟.

چهره‌یی و تاوانکردن هه‌ندیک بۆله‌دهنگ به‌رزینته‌وه له خیزاننیکیشدا که دایکوپاوکیک نه‌یکن به شه‌ر منالانیش قیزیه‌کیان هه‌ر لئ هه‌ل نه‌سیت. له ناو دهنگی توپ و ره‌شاشیدا جینی جوقه‌ی کومه‌لیک کۆلکه‌ خۆنه‌واریش نه‌بیته‌وه. نه‌وانه هه‌موو نه‌ندامی به‌ک بالکۆن، ناکۆکی من له گه‌ل بالکۆنه‌که‌یه نه‌ک له‌گه‌ل شیرو پلنگی سه‌ر که‌لاکه‌کان، نه‌وه به‌جی نه‌هیلیم بۆ خویان.

٣- تراژیدی که له سنوری خۆی ده‌رچو نه‌بیت به‌ کۆمیدی

حیزبه‌کان میژووی شاخیان زهنجیره‌یه‌کی ره‌ش و سه‌ی به‌یه‌کاردان و رینکه‌وتن بو، هه‌ندیک جار حکومه‌تی دیکتاتۆری ره‌فتار فاشی به‌قال له‌بیر نه‌چوه‌وه، له سه‌ر رینچه‌ی قسه‌که‌ی بیژناتشو ده‌رباره‌ی جگه‌ره‌ ترکه‌کردن، سه‌رکرده‌ی هه‌ر یه‌کێک له‌ دوو هیزه به‌ ناسانی نه‌توانیت نه‌و مرگینه‌ بدارت به‌ وه‌کو خویان نه‌لین؛ که‌له قاره‌مانه‌که‌مان، له په‌رده‌ی شانۆکه‌وه سه‌ر ده‌ربینی و بلنیت. گالته‌م به‌ق که‌سانه دیت که نه‌لین رینکه‌وتن ناییت، من به‌شبه‌حالی خۆم تا ئیستا سه‌ه‌جار شه‌رم وه‌ستاندووه.

٤- نه‌وه خۆی به‌سه‌ که به‌کیتی تازه نه‌یه‌وئیت بیسه‌لمنیت له پارتی باشته‌ره

نه‌مه خۆی شکسته‌یکه بۆ به‌کیتی که پاش نزیکه‌ی ٢٠ سال خه‌بات و قوربانیدانی خه‌لک، له‌دوای بیلاره‌بیکردنی بزوتنه‌وه‌ی ١٩٦١ و به‌فیرۆدانی ١٤ سال قوربانیدانی میلله‌ت له لایه‌ن به‌رزانیه‌که‌نه‌وه ساله‌ی ١٩٧٥، تازه به‌کیتی نه‌یه‌وئیت بیسه‌لمنیت له پارتی باشته‌ره. نه‌وشیروان مسته‌فا نه‌لنت: "تۆ بلنی بۆ کوردیش گرنگ نه‌بیت بزانی خه‌تای کام لایه‌وه‌کام لا خوریکه نه‌مجاره‌ش ره‌نجی کورد به‌ با بدار؟" کاک نه‌وشیروان

خواردو قه‌له‌و بون، نه‌وانه‌ش که گوشتی مردوو ناخۆن نه‌بیت ره‌و که‌ن ره‌و، نه‌م شانۆ روزه‌رده به‌جینبێلن، نه‌مه یاسایه‌یاسای مانه‌وه‌ی دژوار (٤).

مارف به‌رزنجی نه‌بیت جینگا چۆلکات بۆ نه‌شهره‌فه فه‌نی (٥)، نه‌شهره‌فه فه‌نی نه‌توانیت له‌گه‌ل هه‌موو ده‌وریکدا خۆی بگونجینیت، کیشه‌ فه‌لسه‌فیه‌که‌ لێره‌دا نه‌وه نیه که خۆمان به‌ ده‌وره‌که‌نه‌وه خه‌ریک به‌که‌ین، ده‌وره‌کان عه‌گالیان به‌ستبیت یان جامانه، سوور بووین یان شینی ئاسمانی، هه‌ر نه‌وه بون که نیشیان که‌وتۆته نه‌شهره‌فه فه‌نی، کیشه‌ فه‌لسه‌فیه‌که‌ لێره‌دا، نه‌وه‌یه‌ که یاسای زۆرکردنی نه‌شهره‌فه فه‌نی قه‌لب به‌که‌پته‌وه بۆ یاسای زۆرکردنی مارف به‌رزنجی، زمانی سیاسی نه‌مه‌ش نه‌وه‌یه که؛ حوکمی زۆردارو تاوانبار بگۆرین به حوکمی سیستیمیکێ سیاسی، نه‌و کومه‌لگایانه له‌به‌ر نه‌وه نه‌بون به‌ دۆزه‌خ چونکه‌ پیاوێکی باش نادۆز نه‌وه بیه‌کن به‌ حاکم، به‌لکو له‌به‌ر نه‌وه‌ی که حوکم به‌ده‌ست پیاوخرایه‌وه‌یه، ده‌سه‌لات له‌ده‌ستی به‌ره‌ی باشدایه یان به‌ره‌ی خراپ؟ شه‌مه‌نه‌فه‌ره‌که‌ که‌وتۆته سه‌ر سه‌که‌ی باشور یان باکور؟، نه‌مه به‌که‌م شته‌ که‌ به‌که‌م نوخته‌ی بۆ پیشه‌وه‌چون یان به‌که‌م نوخته‌ی وێرانکاریی تو‌مار نه‌کات.

خه‌لک چی بکات؟، چۆن ده‌سه‌لات بخاته‌ ده‌ست حوکمی سیستیمیکێ سیاسی‌وه؟، نه‌مه سیستیمه‌ سیاسی‌ه‌که‌مه‌یه؟، وه‌لام بۆ ده‌فته‌ره‌که‌م، به‌لام نه‌مه نه‌رکینکی جولانه‌وه‌ی زانستییه، نه‌و جولانه‌وه‌یه‌ی که له‌سه‌رته‌ای هه‌شتاکانه‌وه ناوم بێردوه‌وه به‌لام تا ئیستا بوونی نیه. هه‌ر حیزبه‌کان نین که هه‌لیک نادهن به‌ به‌ره‌ی باش. زۆربه‌ی هه‌ره زۆری نه‌و نوسین و هه‌ول و نه‌سلیحه‌تانه‌ی به‌رچاوم نه‌که‌ون به‌ویه‌ری توندیانوه، له‌گه‌ل حیزبه‌کان هه‌ر گرفتی ته‌کنیکیان هه‌یه، نه‌مه هه‌یج رۆشنی‌بیریه‌کی تیادا نیه که کاتیک حیزبه‌کان نه‌که‌وئنه به‌کترکوشتن و

نەك ناوهرۆك، بۆ و چۆن؟ ئهوهش باسكى ناو دهفتهر مەكه.

ئەم جياوازىيەش كاتىيە. چونكە كاتىك كە يەكئىتى هېچى نەخستە بازارهوه، ئەوا كە هەر قسە بېت ئەوسا هەر ئەشەرەفە فەنى (۵) شاعىرو لاسايىكەرەوهو خاوهن دوكتورا زۆره، گۆران قەراخى وتەنى نەقلى خەدمەتايان لە بەعس و ئەملاوئەولاوه بۆ بکەن. ديسان جگە لەمەش، مامجەلال خۆى لە كۆبونەوهيەكياندا لە گەل پەرلەماندا، هەر فيكەكەى بە مەسعود ليدا، دەنا ئىتر لەو تۆپىنە يەكگۆليەياندا، بۆ ئەوهى كاك مەسعود جامانەكەى نەكەوتتە مليهوه، هەر ئەو شوتى لە جياتى هەردوکیان لى ئەدا. مامجەلالى پارىزەرو ميژوونوس ئاوا گەمەى بە هەردوو لەتە كۆمىتەكە ئەكرت؛ ئىوه بۆچى بۆ شتى تريتيمە بە سەرۆكى خوتان ئەزانن كەچى بۆ شەرەستاندن بەسەرۆكى خوتانمان نازانن. يەكئىك لە ئەندامەكان ئاوا تۆپەكەى گرتەوه؛ پىشمەرگەكان بە قسەمان ناكەن، داىكى بمرىت ئەو پىشمەرگەيەى لە گەليدا چو بو بۆ شەرەكوژانەوه هەر لە ئىوهى رى گەرابۆوه، دەنا رەنگ بو ئەو شەرەكان بوەستىنن و پەرلەمانەكەش لە پادااشدا مەنسور وتەنى؛ رستىك بامىنى وشك بكانە ملي.

بۆيە ئەوهى كە نەوشىروان مستەفا ئەلەيت؛ سەرچاوهى ناكۆكى يەكئىتى و پارتى جياوازى عەقلىەتى هەردوو سەرکردايەتیه دەربارەى جۆرى بەرئۆهبردنى كاروبارى كوردستانى عىراق (۶)، فۆرمە (قاوغ)، هەر لەبوارى فۆرمدا گرنگى هەيه. واتە كاتىك كە ئەمانەوت جياوازى نىوانيان لە فۆرمدا بکەين ئەو قسەيه ئەبېت بە بابەت و ناوهرۆك، دەنا ئەگەر لەوه دەرچىن، ئەوا بەرئۆهبردنى كاروبارى كوردستان خۆى كىشەى ناوهرۆكە. ئايا يەكئىتى بەرهمەئىكى خۆى خستۆتە بازارهوه كە پنى لە پارتى جيا بېتەوه؟ ئايا لە كىشەى برسیتيدا خەپلەيەك، لە

هەر بە پرسىيارەكەى ئىوهى خەتاكە دەرياز ئەكات. چونكە هەر لە پىشەوه دەسنیشانى فەلسەفەى پرسىيارەكە (هەلبژاردنەكە) ئەكات. هەلى بۆتەرە خەتای کاميانە، واتە يەكئىكيان هەر ئەبېت فەرشەكە لە قاجىهوه بنالى (۷) و لە بندەسمانەوه دەرچىت. بەلام ئايا ئەوه بۆ من راستە كە ئاوا پرسىيارا بکەم كە ئايا خەتای کاميانە؟ ئايا جىگای بۆچونىكى تر نابېتەوه؟

۵- خراپەى هېچ كام لە حيزبەكان نابېتە دەسكەوتىكى سىياسى بۆ ئەوهى تر

حيزبەكان دواى راپەرىن لە دۆلەكانەوه هاتتەوه ناو خەلكىكى زۆرى شارەكان، يالكوئەكە بە حيزبەكان و خەلكى ترەوه كەوتتە باسى جياکردنەوهى قوناخى شاخ و قوناخى شار، لە خەباتى بەرگریهوه بۆ خەباتى ديموکراتى و ياساو پەرلەمان. هېچ كام لە بریارەرى حيزبەكان لازىى لە ديموکراتى نەبووه. هەر لە نىچىرەوانى مۆدىلى تازەوه تا مەسعود نەوشىراون و مامجەلالى مۆدىلى كۆنتر و كۆن، روفکردنەوهى ئەمەش ناسانە. بەرهمەكان بە ياساو پەرلەمان و پزۆوه فیدرالى و رىككەوتن و قسە ریزکردنى سەر رۆژنامەكانەوه، لە بەك لىكارخانەوه دەرنەچن، كارخانەكەش لەسەر يەك پرنسىپ ئەروات كە برىتتە لە پرنسىپى قاوغ. ئەوهى ئەوترىت بە هەر رەنگ و مۆنستەرىكەوه بېتە بازارهوه هەر قاوغە، لە بەرئۆه لە روى ناوهرۆكەوه سەرئۆجراكىش نیه.

بۆيە ئەگەر يەكئىتى لای واىت بە قسە لە پارتى ئەباتەوه، ئەوا جياوازى نىوانيان هەر جياوازى ئەو درىزى قوماشىه كە ئەيكەن بە جلویەرگ، رەنگە مامجەلال و نەوشىروان ئىومەتر قوماشيان زياتر بويت لە مەسعود و نىچىروان بۆ كىزفانى شەهادەكاشيان. ئەمان خۆينەوارو قسەزاتنن، لە زمانى سائىر دەرچىن؛ جياوازى يەكئىتى و پارتى جياوازى تەكنىك و زەمانە

کیشەیی خوێندندا قەڵەمیک، لە کیشەیی دیموکراتیدا یەكسانیک و لە کیشەیی سیاسیدا تۆلەرنیکەکی داوێ بە میلیت؟ ئەگەر وەلام؛ "نا"، بواوە، ئەوا کیشەکی کیشەیی یەکییتی و پارتی نە ئەبو، بەلکو هینی میلیت و پارتی. ئەژدبهاک ناوێکی لە خەلک گرتووێ دیارە ئەبیت خەلک چی بکات!

بەلام وەلامی ئەمەش، (واتە وەلامی ئەوەی کە ئەگەر یەکییتی بەرەمیکی خۆی لە بازاردا بواوە)، ناسیان و یەكفافیە. ناسانە چونکە وەلام ئەو وەزعیە کە لە بەرچاوی هەموومانە. یەكفافیەشە چونکە وەکو وتم کیشەیی بەرپێوەبردنی کوردستان تەنها بابەتی ناوێرێکە. ئەوەیە کە بە روو و لێوی خەلکە کەوێ دیارە. نە من خالێکی هیوا بە رووی کیشەیی کوردووە ئەبینم و نە هیچ پشیلەیکە گەریش لە کوردستاندا ئاوات بێ ئەوە ئەخوارێت دەمی ٥٠٪ ی خەلکی بلیستێتەو.

راستە ئاسان نیە کۆلتوری بەلکۆنە کە دەرفەت بدات بە نوسەر نوێنەرەکانی خۆی کە لەسەر پرنسپیی قاوێ نەرفۆن و دەربیری ناوێرێک بن. بەلام بۆ نوسەرێک کە لەدەرەوێ کۆلتورە کەوێ تەماشای ئەکات بە ناسانی هەست بە بۆگە نکرینی ئەو دوو هیزە ئەکات. بۆ نمونە پەيامنیری رۆژنامەیی داگنس نیهێتەر؛ ماتس لوندەگۆرد ئەلیت: "ئەم دووانە پێیان ئەوتریت پارتی دیموکراتی کوردستان و یەکییتی نیشتمانی کوردستان. بەلام هەر بە ناو رێکخراوی سیاسین. لە راستیدا بلۆکی دەسەلاتن، پارتی رەگی ئەگەریتەوێ بۆا فیدۆرال و سترەکتوری خێلەکی، یەکییتی مۆدیرنترە لەسەر کاغەز بەلام ئەویش پێکھاتووێ لە تۆزیک ناسپاوی شەخسی و بەرژووەندیی ئابوری" (٨). دەفەتی مەلاش کە ناقیکردنەوێکی زۆری لە بزووێتەوێ کوردو یەکیتیدا هەیه، ئەلیت: "ئەم دووانە هیچ جیاوازیەکی ئایدۆلۆجیان لە نێواندا نیە، هەردوکیان رێککەوتوون لەسەر بەناو فیدرالی بۆ کورد، لایەنیکیان نیە داوای دەولەتی کوردی یان

سەبەخۆیی بۆ کوردستان بکات و ئەوێتریان نارازی بێت" (٩). قسەکردن لەم کرۆکە بە هەر شێوێک بێت لە یەک خالدا بەک ئەگەریتەوێ کە ئەویش بریتێ لەوەی ئەو دوو هیزە ئەوێ پێشان ئەدەن کە لە ناوێرێکدا نامۆ نین بە یەکتربیی. ئەمەش لە بواری سیاسیدا بە یەلە یەکەم ئەوە ئەگەریتەوێ کە خەلکی ئەبیت دەست لە یەکییتی، وەکو رێکخراوێکی دوا پارتی، بشوات. سەرانی ئەم دوو هیزە وەک برا گومانیان لەوەدا نەهێشتوێتەوێ کە سەرکردەیی ژنێرکەوتن و پالەوانی مێژووێکی بەرەوخوارو شایەنی بەیکەری لنگە و قوچن.

دەئا وەکو فکر هەمیشە قسە بۆ هەموو شتێک ئەکرت. دامودەزگای حیزبەکان ئەتوانن گەچاویکی بریاردەرەکانیان لەو خەلکە بکەن ماست. بەکێک ئەقڵی بەوێ نەشکێت بێن؛ نا ماستە؛ ئەوان بۆیان بلووت ئەکێشن بە دەمیایا. کە دەمیان پرکرد لە خوێن ئەکەوتێت کارساتێکی قوڵترەوێ. چونکە ئەوسا لە دەمیایا ئەبیت بە جگەر. داشی بۆکسێوەشینە کە ی سوار ئەکات. ماست

بواوە باشتر نەبوو،؟! وێنە ئەوێ لە دۆلەتێک بۆیە کاتێک کاک نەوشیروان دەست بۆ ئەو راستیە رائەکیشتن کە: "بە داگیرکردنی ئیبراھیم خەلیل سەرکردایەتی دەسەلاتداری پارتی ژبانی زیاتر لە ١٦٠ هەزار مۆچە خۆری حکومەت و هەزاران دوکانداری ناویازاری ناخۆش و تال کردووێ" (٦). هیچ هەلسانێک لای خەلکی دروست ناکات. بۆ یەکییتی ئەوە بەس نیە کە ئەوەی پارتی ئەبکات چەند وەزعی خەلک خراب ئەکات. گرنگ ئەوەیە کە یەکییتی و میلیت تاج رادەبەک، لە یەک سیستیمی ئۆرگانیدان تا رۆدانەکان، میکانیزمی دروستیونی کاردانەوێکی خەلک لە دەستی یەکیتیدا دروست بکات. چۆن؟ ئەمەش یاسیکی زانستییەو لەوێرەوێتیدا نیم هیچ کام لەو حیزبانە نیشیان بە هیچ چۆرە بیزکردنەوێ هەولێکی تر هەبیت جگەر لەوەی کە خۆیانی لەسەر دروستیون و نیشەکەیی خۆیانی بێ

له‌سره کورسی.

جازان له شاخ له ناو دؤل و خانوی قورو چهند جوتیاریکدا، کومه‌لیک بلاوکراوهو نیزگه شره به‌س بو. به‌لام نیستا، که هاتنه شاروه بو ناو خه‌لکیکی زورو جاده و ته‌له‌فیزون و فاکس، نیزگه‌شره به‌شی خه‌لکه‌که ناکات، نه‌بیت توزیک ناریدیشی پیوه‌کن. نه‌م نیسفنجه‌یان ناونا: فیدرالی و دیموکراتی.

حیزبه‌کان ئیمتیحانی خویان ده‌میک بو له شاخ دابو. بویه که په‌رده‌ی دیموکراتی هه‌لدراپه‌وه هاتنه‌سه‌ر شانۆ، من به‌شبه‌حالی خوم وه‌کو کومیدی نه‌مبینی. حیزبه‌کان که په‌نجه‌یان له لوتیاندا به‌سه‌ر برده‌بو نیستا له کونوه‌ فیزی نه‌م بیانۆ لیدانه‌بون؟، کومیدی به‌لام له‌همان کاتدا تراژیدی، پتکه‌نین له‌همان کاتدا گریان. هه‌ندیک جار وا هه‌ست نه‌که‌م که؛ تراژیدی و کومیدی هه‌رکامیان که له سنوری خوی دهرچو نه‌بیت به‌وی تر، که تیکه‌لاویش نه‌بن نه‌بیت به‌ساتیر.

له گه‌رمه‌ی ته‌بابی و په‌رله‌ماندا براده‌ریک لیمی پرسنی، «رات چیه؟ منیش وتم هیچ پتسکه‌وتنیک له لابرندی حیزبه‌کان جیا نابیته‌وه. وتی: لاجونی حیزبه‌کان مه‌حاله. منیش وتم: که‌واته پتسکه‌وتنیش مه‌حاله، رستمان ته‌بیت رستمان رهدنن رو‌هه‌س.

نه‌م کلاری په‌رله‌مان و دیموکراتیه هه‌ر به‌په‌نجه‌ی حیزبه‌کان نه‌کراپه‌سه‌ری میلله‌ت. بالیان به‌شیرکو بیکه‌س گرت، سیمرخه‌که‌مان (۱۰) له ستۆکپۆلم له کورینکدا وای دهربری که دیموکراتیه‌که‌ی کوردستان له زۆزه‌لاتی ناوه‌راستدا که‌موینه‌په‌و نه‌وان هه‌ر نه‌وه‌یان هه‌یه‌فه‌خری پیوه‌بکه‌ن. جگه له‌وه‌ش نه‌وان په‌کیان له‌سه‌ر نه‌قل نه‌که‌وتروه، نیمکانیه‌تیا نه‌ویت. بیکگومان، بو نه‌وه‌ی نه‌وان نه‌یانه‌ویت بیکه‌ن هه‌ر په‌که‌ نه‌قلی نه‌ویت، باشترین نه‌قلیش هه‌ر نه‌وه‌ی خویانه، له گه‌رمه‌ی کویونه‌وه‌که‌دا کلاری سواله‌که به‌ناو خه‌لکه‌که‌دا که‌وته‌وه گه‌ران (معنی الشعر فی بطن

نه‌که‌ن، نه‌یانه‌ویت و تلجی نه‌تسیرۆ به‌رو‌هه‌س بو، خراپه‌ی هیچ کام له حیزبه‌کان نابیته‌مایه‌ی دروستبوونی پایه‌یه‌کی سیاسی بو نه‌وی تر. نه‌و دواته بیست سالی تریش شه‌ر بکه‌ن حیزبه‌چوکه‌کان نابن به‌نه‌سپی گه‌وره. چونکه حیزبه‌کان به‌گشتی په‌که‌بابه‌ته‌هیزبن، کام و چون؟ نه‌وه‌س بابه‌تیکی تری ناو ده‌فته‌ره‌که‌مه.

به‌لام به‌کورتی، نیوانی په‌کیتی و پارته‌ی تریک‌گه‌ره له نیوانی په‌کیتی و میلله‌ت، خه‌لک ده‌ستی له‌وه‌ش توه‌ه گوران له رینگای په‌کیتی وه‌رو بدات. ده‌ستپیکردنی شه‌ر نه‌وه‌شی بو حیزبه‌کان تیا‌دا بو که نه‌و هیله‌ی خه‌ریک بو له نیوانی میلله‌ت و نه‌واندا دهربکه‌ویت، بو به‌زیره‌وه. شه‌ری په‌کترکوژی به‌ناموبونی په‌کترییان ناسه‌لینیت، گه‌مه‌په‌که خویان چاکی تی نه‌گه‌ن و تیکه‌شتنیشیان بو په‌کتری هه‌یه. هه‌ر په‌که له‌وان نه‌وه‌نه‌ناسینه‌وه که نه‌وی تریان نه‌یکات. به‌کورتی نه‌لیم.

نه‌وانه‌ی بروایان وایه که لاجونی حیزبه‌کان مه‌حاله راسته‌روایه و بیرنه‌که‌نه‌وه که شه‌ری په‌کترکوژی ستنیکه بو چاره‌سه‌رکردن، به‌لکو وا بیر بکه‌نه‌وه که شه‌ری په‌کترکوژی نه‌خوشیه‌کی بچاره‌په‌و پیوسته‌خویانی له‌گه‌لدا رابیتن، چونکه نه‌وسا هه‌م له‌روی ساینکۆلۆجیه‌وه باره‌که بو خویان ناساتتر نه‌بیت و هه‌م شه‌ریه‌شش بو گه‌وره‌کانیان که‌متر نه‌که‌نه‌وه.

هه‌ر سه‌ر هه‌ر نه‌یانه‌ی به‌تلجی نه‌تسیرۆ به‌رو‌هه‌س بو

۶- کومیدی + تراژیدی ساتیر
له‌لاری که هیلکه به‌شی خه‌لکه‌که‌ی نه‌که‌کرد باریان لی نه‌گوری، ناریدیان تیکه‌لاو نه‌کردو نه‌یان کرد به‌هیلکه‌ورون. پتسکه‌رگه نه‌م هیلکه‌ورون به‌نازده‌وه‌په‌یان ناونا، نیسفنجه‌که، نه‌م تلجی نه‌تسیرۆ، نه‌م ده‌سه‌لاتدارانه‌ی شار هه‌ر نه‌وانه‌ی شاخن، له‌وی چیان کرد لیره‌ش هه‌ر له‌وه‌نه‌که‌ن. جیا‌وازیه‌که‌مورالی نه‌یه، زه‌لامه‌که هه‌ر هه‌مان زه‌لامه، به‌لام نه‌مجاره‌یان

گشتی تاکه شته که حیزبه‌کان پیتی بچنه‌وه ناو
 خه‌لکه‌که‌و ره‌وایی خۆیانی پی وەرگرن. دووم: په‌رله‌مان
 و حکومه‌ته‌که‌ی نه‌بن به جیگری هه‌موو هه‌ولیکی تر که
 میلله‌ته‌که‌ خۆی بیدات بو به‌رئوه‌بردن و
 ده‌ستنیشانکردنی چاره‌نوسی خۆی. په‌ زمانه‌ی
 سیاست: حیزبه‌کان به به‌کاره‌ینانی "هه‌لبژاردن" که
 دهرفته‌ی نه‌لته‌رنا‌تییکی سیاسیان بو سیستیمی
 ده‌سه‌لاتداری خۆیان نه‌هیشته. به‌مه‌ش دهرگایان له‌سه‌ر
 دیموکراتی سیاسی داخست. **۲. هه‌لبژاردن**
 نه‌و ماوه له دیموکراتیچووم ناوا نه‌بیتی. فه‌تره‌ی
 خۆکوکردنه‌وه. که خۆیان کوکردوه نه‌بته‌وه به‌ دوو
 به‌ران. نه‌مجاره‌یان دوو به‌راتی زلتوو کاره‌ساتیکی
 گه‌وره‌تر. نایا نه‌ زانیی تیه‌ خه‌لکیک ره‌خه‌نه‌ له‌وه بگریت
 دوو به‌ران بو شه‌ر ته‌که‌ن؟ نه‌ی گوايه‌ تو‌ نه‌ه‌وت چی
 بکه‌ن؟

له قوناغی شاخه‌وه بو شار. راسته گۆرانکاری
 به‌ده‌ست هات. به‌لام کام گۆرانکاری؟ کۆبونه‌وه‌گانی
 نوکان و رازان بون به کۆبونه‌وه‌ی پاریس و نبلن.
 ریکه‌وتنی ژیر که‌پرو سه‌ر پا‌که‌ته‌جگه‌ره‌کان بو به
 ریکه‌وتنی شارو پایته‌خته‌کان. له‌وه‌وه که پیشمه‌رگه‌کان
 رایان کرد چه‌که‌کان بدریته‌وه به حیزبه‌کاتیان بو
 سیستیمی به‌رئوه‌بردنی دیموکراسی و ده‌ستور. به‌لام
 نایا نه‌م ده‌ستوو یاسایانه خۆیان چین؟

عوده‌ی کۆری سه‌ددام له رۆژیکی مانگی هه‌شتی
 ۱۹۸۸دا، له شاری خه‌بانه‌ی ژینکی تازه‌بوک له گه‌ل
 نه‌فسه‌ریکدا نه‌بینیت. پاش له خۆین هه‌لکیشانی
 میرده‌که ژته‌که‌ی بو ته‌به‌نه ژوری نو‌تیه‌که‌وه. له‌وی
 به‌رۆزلاقه‌ی ژنه‌که ته‌کات. ژنه له نو‌تیه‌که‌وه خۆی هه‌ل
 نه‌داته خواره‌وه ته‌مریت. نه‌فسه‌ره‌که‌ی می‌ردی ره‌واته
 ته‌کات بو کۆشکی گۆمار له به‌غداد. پاش ۲ رۆژ فریدان
 له زینداتیکی ته‌سکدا له‌به‌رده‌می مه‌حکه‌مه‌ی
 هه‌سه‌که‌ریدا بریاره‌که‌ی بو نه‌خوینه‌وه که به پیتی

الشاعر). زه‌لامیک مؤدیرتر به ده‌فته‌ریکی
 پاره‌نوسینه‌وه، ئیله‌پامی دیموکراتیه‌که‌ی وەرگرتوو،
 ئیحراچه‌رانه گه‌شته سه‌رمان. پیم وت: پاره بوچی؟
 نه‌ویش له وه‌لامدا ده‌ستی بۆ کاک شیرکو راکیشاو
 وتی: "بۆ نه‌وانه‌ی نه‌و باسی ته‌کات". من وه‌لامی خۆم
 پینش چند سالیک دابوو. له خۆپیشاندا نیکدا له
 ستوکۆه‌لم که دژی به‌کاره‌ینانی چه‌کی کیمیاوی کرا، به
 قوتو به‌ده‌ستیکی پاره‌کوکه‌ره‌وه‌م وت: تو نه‌گه‌ر راست
 نه‌که‌یت توژیک مورالیان بۆ کوکه‌ره‌وه، نه‌وان هه‌رگیز
 په‌کیان له‌سه‌ر پاره نه‌که‌وتوو. دیموکراتی و رۆشنیبری
 چیه لای وه‌زیری رۆشنیبری حکومه‌ته‌که‌مان؟. دیاره
 هه‌ر نه‌و شارستانییه‌ که په‌کیاتی میلله‌ته‌که‌مانی بۆ
 نه‌بات؟. نه‌مه‌ش هه‌ر قاوغ، ناوه‌رۆکه‌که مه‌ریکی
 سه‌رپراوه، کور نه‌ویه کۆتیک به‌رکه‌وتیت. نه‌مه‌ش
 چاوه‌روانه‌کراو نیه، سروشتیه، وه‌کو شیعه‌ره‌که‌ی
 شیرکو خۆی که نه‌لیت: "نه‌کۆلیم هه‌لم، که
 ساردبومه‌وه بارانم، له به‌ینی هه‌لم و باریندا له دایکون
 شیعه‌ره‌کانم." سروشتیه هه‌موو برسیه‌ک ده‌می بخاته
 که لاکه‌وه‌و ناگای له ده‌روپه‌ری نه‌مینیت. برسی به‌ رۆح،
 میلله‌تیک خۆراکی پیشکه‌وتن له خۆنیا نه‌گه‌ریت به‌چی
 سه‌بینه‌ی خۆی ببینیت؟. به‌لام نه‌مه‌شیان ته‌بیت بۆ کاک
 شیرکو هه‌ر سروشتی بیته: که بال ته‌گرم سیمرخ،
 بنیشمه‌وه په‌کیاتی م، له به‌ینی سیمرخ و حیزیدا،
 به‌تالیبونه‌وه هۆنراوه‌کانم. مه‌به‌ستم له‌م به‌تالیبونه‌وه‌یه
 چیه؟ نه‌وه نه‌مینته‌وه بۆ باسیکی تابه‌تی تر دهرباره‌ی
 شیعر.

۷- به‌کاره‌ینانی "هه‌لبژاردن" دژی دیموکراتی

دوای نه‌هیشتنی ده‌سه‌لاتی به‌عس له کوردستاندا،
 حیزبه‌کان هه‌لبژاردنی گشتیان ریک خست. میلله‌ت
 پروا هه‌وايه‌کی زۆری پیتی بو. من به‌شبه‌حالی خۆم
 چند شتیکم تیا نه‌بینی له‌وانه: په‌که‌م، هه‌لبژاردنی

که وهکو پهک له نښوانی خوځاندا بهشی بکن. نهمهش پرسیارنکه له بهردهمی مورالی سیاساندا، بهلام نایا سیاسهتیا ن هیه تا سیاسهتهکیان مورالی ههیتت؟ نهم وهلامهش بؤ دهفتهرهکه م.

پاریزهرو یاساناسهکان لهسهر لاپهړدی رۆژنامهکان کهوتنه گفتوگو لهسهر یاسای نهحزاب، ههرچوئیک دیموکراتیا نه رای کیشن گرنه نیه، ههچ سهرخیل و دیکتاتوریک دلی پنی داناجلهکیت. چونکه ههموو پرؤسیسهکه لهسهر پرهنسیپیک نهروات، نهویش: پرهنسیپی قاوغ.

سالی ۱۹۸۲ له دیمشق هوه سواری پاس بوین بؤ چهلب، له پاسهکه دا نوقولیان گنرا، دایکم لای کردهوهو له بهرخویهوه وتی: "رهزاتان خواتهوه لاسایی تهپاره نهکه نهوه". چهنه پاس به نوقولگنران نهیتت به تهپاره هسه لانتیکش ههر نهوهنده به قاوغ نهیتت به شارسناتی، ناسن بهوه سهرناو ناکه ویتت رهسعی تهختی لهسهر بکهیت.

پهوه نهوتريت و نهوسریت ههر چیهک بیت یاسا، ریکه و تن یان هونراوه، ههر نهوهندهی مانا ههیه که نهوهنده سترهکتوری ههیتت بؤ نهو شتهی، له روی زانستییهوه چون؟ نه میشه بؤ دهفتهرهکه م. بهلام؛ نهو ههموو گفتوگویانهی که له نښوانی پهکیتی و پارٹی دا کراوه نهوهندهیان مورال دهرنه داوه بهشی نهوه بکات، له کاتی گفتوگوشدا کاک نهوشیروان خوی، لهسهفه ریکتی ههلسوی و بهسهر زهویدا پنی بجیتهوه بؤ کوردستان. ناوبراو نه لیت: "من پهلام بو، دیسان گپروگرفتی رینگام هه بوو، نه منته توانی به رینگای زه مینی دا له بادینانهوه برؤمهوه" (۶).

$$(1+) + (1-) = \text{سفر}$$

له ولاتانی زوردارییدا نه بوونی دیموکراتی و نازادیی ناگه ریتتوه بؤ نهوهی که وشهی دیموکراتی و نازادیی

ماددهی ۲۲۵، برائید سهعد عهبدول رهزاق به تاوانی چنپوهان به سهروک، جوکمی ئیعدام نهدریت (۸۰/۱)، سهعد که تنها رۆژنکی له ژیانیدا بهرتهکه ویت لهگهله ژنهکهی بیت، ده سال له سوپای عیراقی و جهنگهکانی سهروکدا نهباته سهر.

پیاوکی کوردی کونه نایب زابتی خانهقینی بوی گنرامهوه که بهکومال کوردی دهشتهکیان نههیناو ریزیان نهکردن، نهفسه رهکه نههات و نهی وت، ههتا نهو کراس سوره ئیعدام، له کراس سورهکهوه تا نهو کراس سپیبه ۲۰ سال جوکم، له کراس سپیبهکهوه تا نهو شهروال رهشه ۱۵ سال بهم شتویه پیا نههات و پهکدوانیکیشی بهر نهوا، حاکمینکش لهوی وهستا بو ناوهکانی نهوسین و دواپی خوی یاساکانی پرپهپری جوکمهکان بؤ نهوژینهوه، نهمهش یاسا!

یاسا وهستور خوځان بهس نین، یاسا نهتوانی خه لکی پی بکوژیت ههروهکو چون پاریزگاریی مافی مروفیشی پی بکرت، یاسا راوهستاوه لهسهر نهوهی له دهستی کتدایه!

۸- نهو کانهی یاسادانان خه یاتییه، مورالیس سفره رۆژانی ههلبژاردن کومه لنگ حاکم و یاسایی رۆژ جوان پرؤسیسهکه یان نهبرد به رنوه، روخسارنکی شارسناتیان دابو به کاروبارهکه، له دلی خومدا نه موت؛ تو بلتی نهه راست بیت؟، که ههلبژاردن تهواو بو حیزهکان لهم پیسته تازویه دا خوځان نهگرت، پشتملی نهو تاقمه یان گرت بؤ دواوهو نهحمه سالار به کلاوو جامانهوه له سهر تهله فیزون سهری دهرهیناو بهیانی فنلوقه رهجی ههلبژاردنی کرد، کام فروقیل نهوه خوځان نهزانن، بهلام نهوهی راستی بیت، پیش ههلبژاردن به جهند مانگنیک بیستوم که ههردوو هیزهکه لهسهر نهوه رنک کهوتوون که نهجامی ههلبژاردن ههرچوئیک بیت نهوان گهرهنتی نهوه نهدهن به پهکتریی

قه‌لادزی، پینجویین، هه‌له‌بجه. له‌وی ویتوی: ناهیلی ریکه‌وتنی پاریس سه‌ریگری". هه‌روه‌ها نه‌وشیروان مسته‌فا نه‌نوسیت که سه‌فینی کوری موحسین دزه‌یی به گه‌رانه‌وه‌ی وه‌فدی هه‌ردولا بۆ نه‌نقاره وینه‌یه‌کی ریکه‌وتننامه‌که که ده‌بو نه‌یننی بیت، نه‌دات به‌تورکیا. تورک‌کاش له‌چهند به‌ندیکی سه‌ره‌کی ریکه‌وتنه‌که نارازی نه‌بیت.

ئه‌وه‌ی که نیچیر له‌ئیرانه‌وه‌ی کوری موحسین دزه‌یی له‌تورکیاوه‌ به‌پنجه‌وانه‌ی ریکه‌وتننامه‌که‌و کۆبونه‌وه‌کی مامج‌لال و مه‌سعود په‌رله‌مانه‌که‌وه نه‌چولینه‌وه، ئه‌وه نه‌یه‌که ئه‌و دوانه‌نیشه‌که‌ی ئه‌وان تینگ ئه‌ده‌نه‌وه. به‌لکو ئه‌وه‌یه‌که روداو‌ه‌کان له‌سه‌ر پرده‌سیی قاوغ ئه‌رون. ریکه‌وتنه‌که‌و په‌سندرکه‌نه‌که‌ی په‌رله‌مان قاوغن و ئه‌وه‌ی نیچیر و سه‌فین یش ئه‌یکه‌ن ناوه‌رۆکه‌که‌یه. نه‌ریتی پرده‌سیی قاوغ له‌ناو ئه‌م حیزبان‌ه‌دا وایه‌که شه‌رکه‌ره‌کان له‌هه‌مان کاتدا که ئه‌یانه‌وت شه‌ر بگه‌ن نه‌بیت به‌ده‌م ئه‌و هه‌ولی ناشتی و ریکه‌وتننامه‌شه‌وه بچن که خویان هه‌ر له‌رێوه‌ گالته‌یان بپنی دیت. چونکه شه‌رو زۆرداری و پیشیلکرده‌نی مافی مروف له‌به‌رگی ناشتی و دیموکراتی و مافی مروف‌دا بپاده نه‌کریت. بۆیه ئاساییه‌که له‌ژیر هه‌موو قسه‌یه‌کی سه‌رو سوڕیانه‌وه جاوه‌روانی کرده‌وه‌یه‌کی دزوار بکرت. بگره‌ هه‌ندیک جار مامج‌لال و کاک مه‌سعود که خویان سه‌رچاوه‌ی بریاری شه‌ره‌کانن، به‌شێوه‌یه‌که قسه‌ نه‌که‌ن که خه‌تای خه‌له‌که‌که‌یه‌ی ئه‌وان وا خه‌ریکن له‌بِنچاریدا وه‌کو دوو بپاوجاک ولاته‌که به‌جی به‌یلن. نا لێره‌دا تراژیدییه‌که له‌سنوری خۆی ده‌رئه‌جیت و ئه‌بیت به‌کۆمیدی. چونکه قسه‌کانیان هه‌ر به‌خه‌لک رابواردن و گالته‌بیکردن نه‌گرته‌وه.

یه‌که‌م به‌ندی به‌رنامه‌ی په‌رته‌وی ناوخۆی به‌کنتی ئاوا ده‌ست پین نه‌کات: " (ی.ن.ک) خه‌یات ده‌کات له‌پیناوی دیموکراسی و ئازادی و یه‌کسانی دا دزی دیکتاتۆری و

قه‌ده‌غن. به‌پنجه‌وانه‌وه، چاوه‌روانه‌کراو نیه‌که زۆرداریک له‌دیموکراتیک زیاتر پتویستی به‌کاره‌ینانی ئه‌و وشانه‌بیت بۆ بۆیاخکردنی خۆی. ئه‌گه‌ر کیشه‌که فکر بوايه، ئه‌وا ئه‌و کۆمه‌لگا دواکه‌وتنه‌ش به‌ناسانی له‌ریگی بیستن و رو‌نکردنه‌وه‌وه وه‌کو پینشکه‌وتوه‌کانیان لێ نه‌هات. په‌ک له‌سه‌ر به‌رنامه‌و قسه‌ نه‌که‌وتوو. ئیمه‌ش نه‌توانین ئه‌و شتانه‌ بلێینه‌وه‌که میله‌ته‌ پینشکه‌وتوه‌کان نه‌یلن. به‌لام که دینه‌ سه‌ر ناوه‌رۆک هه‌ر هه‌مان نوسین له‌دوو شوێندا هه‌ر ئه‌وه‌نده‌یان مانا تیايه‌که مروف ئه‌وه‌نده‌ی ستره‌کتور هه‌بیت بۆیان. ئه‌مه‌ش له‌باسی خه‌لک کردندا مورال نه‌گرته‌وه، نه‌توانم به‌کورتی بلیتم؛ مه‌سه‌له قسه‌کان نیه. زحمه‌ت نیه‌ بۆ مروف فکر بکاته‌وه‌و قسه‌ی جوان ریز بکات. مه‌سه‌له‌که مروفه‌که‌یان ریکخراوه‌که‌یه که ئایا تا چ راده‌یه‌که راسته‌ بۆ ئه‌و قسانه‌! بۆ نمونه کاک نه‌وشیروان ده‌رباره‌ی کۆبونه‌وه‌ی پاریس نه‌نوسیت: "خه‌لکی کوردستان به‌خۆشیه‌وه چاوه‌روانی جی به‌جی کردنی بون. ده‌قی ریکه‌وتننامه‌که‌ له‌په‌رله‌مانی کوردستان دا به‌ئاماده‌بونی مام ج‌لال و مه‌سعود خویترایه‌وه. په‌رله‌مان په‌سندی کرد". به‌لام ئایا ئه‌و ناوبراوانه‌ی په‌رله‌مانه‌که‌یان تا چ راده‌یه‌که دروستن بۆ ئه‌و ریکه‌وتننامه‌یه؟ چهند مامج‌لال و مه‌سعود بارزانی و په‌رله‌مانه‌که‌یان راست بۆ ئه‌و ریکه‌وتننامه‌یه، ریکه‌وتننامه‌که‌ش هه‌ر ئه‌وه‌نده ناوه‌رۆک وه‌رئه‌گریت. ئه‌مه‌ش به‌وه‌ ده‌رئه‌که‌وتیت که، چهند ریکه‌وتننامه‌که ناوه‌رۆک و مانا نه‌دات به‌ده‌سته‌وه، که جێبه‌جیکردنی نه‌گرته‌وه، هه‌ر ئه‌وه‌نده‌ش مامج‌لال و مه‌سعود بارزانی و په‌رله‌مانه‌که‌یان راستن بۆ ئه‌و چۆره ریکه‌وتنه‌وه. ئنجا با بزانه‌ی ریکه‌وتنه‌که له‌قسه‌ به‌ده‌ر چی تری تیدا‌یه‌! هه‌ر دوا‌به‌دوای ئه‌وه کاک نه‌وشیروان نه‌نوسیت: "له‌وکاته‌دا نیچیر له‌ئیران بو. خه‌ریکی گه‌رمکردنی ئاگری شه‌ر بو له‌مه‌یدانه‌کانی

جنگ و داگیرکردن و دست دریزی، دژي چهوسانه وهی نه ته وهی و چینایه تی و دینی و دژي پی شیل کردنی مافی مروّف، دژي شوغینیزم و گوئه په رستی و تیروور، له پیناوی مافی چاره ی خو نووسین و هاوکاری و پیکه وه ژبانی گه لان به ناشتی و ته بایی. به لام یه کیتی نه وه تیه که نه یلنت، به لکو نه مه یه که نه گهر خمه حه لاق وازی له حیزبه کی خوی بهینایه نه یان کرد به نه ندامی سه رکردایه تی، به لام هه مان که س که ناماده بون بیکن به نه ندامی سه رکردایه تیان، که ته بو به یه کیتی له گه ل ۱۱ که سی تر دا نه گیرین و نه کوزرین و نه خرنه چالی به کومه وه وه که سوکاریان ناشینت پرسه یان بۆ دابنیت. یه کیتی که له سه ر به رگی به نامه که ی وشه ی " دیموکراسی و " مافی مروّف نه نویست، له دوکومیننتی ریکخراوی نه منستی دا نه بینزیته وه. نه منستی له راپورتی تاوان و ماف پینشیلکردنه کانی جیهاندا ده رباره ی ژنه به رنوبه رینکی قوتابخانه له هندستان نه نویست: " سالی ۱۹۷۷ له ژیر نه شکه نجه دا نیقلیج بو. دوا ی چاره سه ر له داتیمارک نیستا نه توانیت بروات. له هه مان لابه ردا ده ست بۆ راپورتی ۱۹۹۵/۲/۲۸ ی کوردستانی باشور رانه کیشیت و نه نویست: " حکومتی عیراق به درژیایی چنده ها سال گه لی کوردی خستیه ژیر ده سد ریژییه کی گوره ی مافی مروّفه وه. نیستاش هه ستیکی قولی نا ئومیدی نه به خشیت کاتیک که ده سد ریژیی بۆ سه ر مافه بنچینه ییه کانی مروّف له لایه ن سه رکرده سیاسیه کانی خو یانه وه نه کرت. چونکه به ناشکرا دهری نه خات که گفتی سه رکرده کانیان ده رباره ی پاراستن و ریزلیگرتنی مافی مروّف هیچ نه بو جگه له قسه ی به تال". نه منستی له راپورته که یدا هه ردوو هیز یه کیتی و پارتنی تاوانبار نه کات.

پارتنی یش که به ناو پارتنیکه بۆ دیموکراتیی، ناوه خنه که ی روحنیکی نه خو شه. تازه له کوتایی چه رخی بیسته مدا سه روکه که ی به موقه ده س نه زانیت و خوشیان

نه ونده به سوک که نه گهر بیته ناو په رله مانه که یانه وه له قودسیه تی که م نه بیته وه! (۱۱). له راستیدا هه ر نه وه نیه که به رنامه ی حیزبه کان به درۆ ده ست پی نه کات، به لکو نه وه شه که نه و خه لکش نه یه ویت گوئی له درۆ بگرت. بۆ. نه ویشه نه مینیته وه بۆ ده فته ره که م. به لام هه ر گروپی حیزبه کان نین که نه وه ی نه یلین مه رج نیه بوونیککی ماددی به رامبه ری هه بیت. بینحساب وشه ریزکردنی کۆلکه خوینه واره کانی کورد، دژ بنوسن یان له گه ل، له بنه رندا په یینک هه ر نه کاته ژیر په رهنسیپی قاوغ.

کاک شیرکو ش ده رباره ی وازه یانی له وه زارته ی رۆشنییری بی حکومتی هه ریمی کوردستان له ۱۱/ ۱۲ / ۱۹۹۳ دا نه نویست: " دیموکراسی مانای ریزگرتنه له بیروبا وه ری دژ به خو مان نه گینا کام دیکتاتور باوه ش ناکاته وه بۆ لایه نگران و سه ناخوانه کانی خوی؟" (۱۲). نه وه نه خمه نه ولاره که نه گهر دیموکراتی ریزگرتن بیت له بیروبا وه رینکی دژ، به لام ده رباره ی نه وه ی که نه و قاوغه وشانه چه ندیان کاک شیرکو خوی تیدایه، یاخود به رسته یه کی تر، تا ج راده یه ک ناوبراو ناوه روکی هه یه بۆ نه و قاوغه وشانه، نه وه نه بیت هه لسوکه وتی شیرکو خوی وه لامی بداته وه. چۆن؟-

فازیل جاف له سالی ۱۹۸۷ دا شانۆگه ری گیزه ن ی پیشکش کرد. ریکخراوی نه کسا که ریکخراوی یه کیتی بوو به سالرۆژی نه یلولی ۱۹۸۷، له ژیر ناوینشانی: " جاش هونه رمه نده کان چۆن بیر له شو رشی کوردستان نه که نه وه". به یانیککی له سه ر ده رکرد. له به یانه که دا نه لین: " نه وه ی جینی سه رنج و سه ر سورمانه ئالم کاته ناسکه ی خه باتدا و له م کاتی ته بایی و یه کیتیه دا، کومه لیککی به ره لایو بین مه سنولیه ت یاخود ده رکراو له ریکخراوه کوردستانیه کان، به ناوی تیپی شانۆی ئاراراته وه که له راستیدا ده بوایه ناویان تیپی شانۆی به عس بوایه گونجاوتر نه بوو له گه ل به ره مه

نهووی به شیوهیهکی زانستانه و واقعینانه هر شته له کاتی خویدا بکهپن". په لام سعدي که نه مرق پارتی (وهکو تپاره بیت) به حهره که به کی متوازن و بی تزه بزوب نه زانیت و لای وایه که کاک مه سعودیش همن و له سرخویه مسداقیه تی زوره، له بهر رچی زانستانه نی، به لکو له بهر نه ویه که خوی دینتی له عره بانه ی تراکتور دابه زیووه! پیاو که بیشتر له حکومتی به سعدا نه مینداری گشتی بویت، نه مرق قسه به که نهو بیکات هر نه بیت نه وانه بیت. دسه عدی به رزنجی که که مال میراوده لی گله بی نه ووی لیته تی که بق خوی به حیزه کانداه لواسیوهی هولی نه ووی نه ووه دهنگنکی سه به خوو یاسایی و کاریگرو بیلایه نی رؤشنیرانی کورد دروست بکات، له بهر نه ووه قانون لن نادات که لنزانه کانی تری کورد دمیکن. نه مه ته له فیزون چاک کردن نی. به لکو له بهر نه ویه که نه ووی خوی کتیه (واته هوی مورالی)، دسه عدی به رزنجی که له چاویکه وتنی "هنگاو" دا به من مونساهت نه ویت. من ریزی تابه تیم بق به ریز مه سعود بارزانی هیه و شانازی پیوه ده که م. کاک مه سعود مرقنکی مه وزون و واقعینانه یه "ناوا رهگی یاسای حکومتی دیموکراسی کورد نه گرت". نیمه ته رجومه ی نیراده ی سیاسیمان ده کرد به زمانی قانون وهک تو چون ده چپته لای به رگدروو به و چه شنه به رگه که بق ددروی که تو قه باره و سیفاتی ده دیتن. بق نمونه جارنک مام جهلال بیتی وتم: قانونی ره قه دوو تان بق داناوه؟ بتم وت نیمه وهک به رگدروو واین. نیم به رگه نیوه بیتان درووی و گهر بیتی رازی نه بووی با نیمزای توی پیوه نه بایه. " راست نه کات با نیمزای نه ووی پیوه نه بایه، نه مهش ره خنه ی رؤشنیرانه و شارستانیه و دستوری که کاک که مال حهزی لنیانه، نا رهنه نه و تاکه هیوا به ی که نه گهر نه مرق له دلی خه لکدا هه بیت هر رونایی ناگری نویسنی رؤشنیرو شه هادداره کانمان بیت. که

ناهو نه ری و جاشایه تیه که یاندا". پاشان به فازیل جاف نه لین: "بق کوردانی ناواری دهر خست که چلکاو خوری رژیمن و له خزمه تی جنبه جیکردنی بیلانه کانی نه واندان". به یانه که سه رنجی گومان راده کیشیت بق گیزه و ده لیت: "له خزمه تی کیدا بوووه مه بهستی نواندنن نا له م کاتی ناشتی و برایه تیه دا چی به؟ به لای نیمه ووه هیچ گومانی تیدا نیه که دهستی دوژمنانی گه له که مانی تیدایه و پاشان به یانه که نه لیت: "به پیوستمان زانی هه موو کوردیکی ناواری ناگادار بکه پین له و خوروشانه و به هیچ شیوه یه که هاوکاریان له گه لدا نه گرت تا په شیمانی له و کاره ناروه وایه یان پیشان نه دن". به یانه که به م جزوه کوتایی دیت: "بزی خه باتی گه له چه وساو هکه مان بق مافی چارهنوس. بزی په کیتی ریزه کانی گه ل. مردن و سه رشوری بق خوروشان و جاش هونه رهنه ده کان" (۱۲). کاک شیرکو نه ک وهکو شاعیرنکی ناسراو له سه ر نازادی دهر بیزین و غه درکردن له هونه نه یکره به هه راو نه و به یانه ی به دسد ریژی نه زانی بق سه ر خوشی، به لکو نه گهر به یانه که کسی پی ناخوش بوایه، له و پروایه دابوم که نه وان نه یان نه توانی دوری بکه ن، چ جای نه ووی که حمله ی جرتی مولته زیم به ته له فون بق ماوه یه کی دریز بق سه ر فازیل جاف ده ست پی بکات (۱۴). کاک شیرکو که له هونراوه کاندایا یاسی هه ژارو نازادی و چاوتوقاندنی ولاتانی دهر باره ی کورد کردووه، که چی نیستا نه و نه ک له سه ر په کیتی تر هه ل نادانیت، به لکو خوی له پارتیکدا کاریه ده سه که مرقف نه بیت بیده نگ نه بیت لینی. له ناو نوسه رو شاعیره عه ره به کانی شدا په ک له قسه ی زل نه که وتووه، که چی له سه ر کیشه ی کوردو نه و تاوانانه ی دهر باره ی کورد نه گرت دوو پیاو و دوو دهنگی زهق و رؤشنیرانه ی له نمونه ی نیسمانیل به شکچی نابینریت. دسه عدی به رزنجیش نه زانیت بلیت: "گیروگرتی کورد نه ویه دیراساتمان نیه، لیکولینه ووی زانستیمان نییه بق

ئاسایی تریش بیت که به‌ده‌ردیکی ناوا چوبیت شه‌وانه به‌م هم‌وو رۆحی ناراستگۆیی‌وه له‌گه‌ل خۆیدا بخه‌وێت. ئەم وه‌زاره‌تی رۆشنییرییه‌ی که لافوگه‌زافی دیموکراتی و نازادیی لێ نه‌دات نه‌ک قوتیله‌یه‌کی پێ هه‌ل ناکریت بۆ مرۆفی کورد، به‌لکو خۆی نمونه‌ی نه‌زانیی و که‌ساسیه‌. نیتز چۆن فازیل جاف له‌سه‌ر شانۆگه‌ریی "گێژه‌نگ" خۆینی هه‌لال ناکریت، یان ته‌له‌فیزۆن و رۆژنامه و گوڤاری حیزبه‌کان و نه‌ندامانی بالکۆنه‌که به‌ گشتی به‌رد ناخه‌نه سه‌ر ده‌می؟!.

۹- کاره‌ساتی شه‌ره‌که له‌وه‌دایه که شه‌رێکی سیاسی نیه

نه‌وشیروان مسته‌فا ده‌رباره‌ی گفتوگۆکانی پاریس نه‌ئیت: "باسه‌کان هم‌موی سیاسی بون. په‌یوه‌ندیان به‌ پاشه‌رۆژی سیاسی کورده‌وه هه‌بو". واته‌: " چۆن ده‌سه‌لات له‌ کوردستان رێک بخرێته و به‌ره‌مان حکومه‌تی هه‌ریم، ده‌سه‌لاته‌کانیان چی بێ و چۆن هه‌لبژاردنی گشتی بکرێته‌وه " به‌لام، کاک نه‌وشیروان نه‌ئیت: "ئه‌وساش نوێنه‌ره‌کانی پارتی گالته‌یان به‌م شتانه نه‌هات". بۆ نه‌بیت گالته‌یان پێی بیت؟ وه‌لام هه‌ر له‌نوسینه‌که‌ی ناوبراو ده‌ر نه‌هێنن: " چونکه ئه‌یانزانی بنه‌ماله‌ی بارزانی داها‌تی گومرگی ئیبراهیم خه‌لیلی به‌لاوه‌ گزنگتره له‌ ناوبانگی خۆیی و له‌ پاشه‌رۆژی کورد"، جاری ناوبانگ هه‌ر هینی قسه‌لێکردن نیه. ده‌رباره‌ی پاشه‌رۆژی کوردیش هه‌ر ئه‌و قسه‌یه‌ی پیش چه‌ند سالێک ئه‌که‌مه‌وه: شتی‌ک نیه ناوی ستراتیجی کێشه‌ی کورد بیت. ئه‌مه‌ش به‌ زمانی ئه‌حمه‌دی ئەمین خه‌مزیه‌ی که پیاویکی نه‌خۆینه‌وار بو، سالی ۱۹۶۸: " به‌ خوایه‌ی به‌وسه‌ره‌وه‌یه که‌س بۆ دین شه‌ر ناکات هم‌موی بۆ راووروته، کام په‌رله‌مان و ریکخستن؟ کام پاشه‌رۆژی کورد؟. خۆ کاک مه‌سه‌ویدیش "جه‌ماوه‌ری گه‌له‌ قاره‌مانه‌کامان" نیه، گوايه نازانیت خۆی پێشتر له‌گه‌ل

وه‌کو کتێبه‌کانی جان جاک رۆسو به‌ رهمی له‌ شه‌ره‌کانی کوردستان و عێراقدا ئه‌سووتنترین؟. کام رۆشنییری؟. زۆربه‌ی ئه‌وانه‌ی قه‌لم هه‌ل نه‌گرن، له‌ راستیدا ئه‌وانه‌ن که ناویزن ده‌سه‌نه‌ چه‌ک، ئه‌وه‌ی که ئه‌شی نوسن هه‌ر ئیشی پاقله‌ فرۆشه‌کان ئاسان نه‌کات. ئه‌حمه‌د سالار ی هه‌نهرمه‌ندیش که له‌گه‌ل شیرکو بیکه‌س وه‌زاره‌تی رۆشنییری به‌ش نه‌کات، له‌به‌ر ئه‌وه نیه که به‌ لوت ئه‌توانیت په‌رده‌ی شانۆ لایه‌ت، به‌لکو له‌به‌ر ئه‌وه‌یه که به‌ بی ئه‌وه‌ی شوانی مه‌ریکی خوالێخۆش بو ئیدریس بارزانی‌ش بو بیت، یان له‌ ده‌قیکی شانۆگه‌ریی ئه‌ودا ئه‌کته‌ر بویت، که‌چی سوپه‌خانه‌لا له‌ ژێر تاوتیشانی. له‌ کرتووشی نوێزکردنی یادی شه‌هید ئیدریس بارزانی دا "ئهم ئیله‌مامه له‌ خۆی دینیت؟". له‌ پیره‌مه‌گروون بۆشناختره‌له‌ گری نه‌ورۆزه‌ دێزینه‌که به‌ تینتر، له‌ رۆژاتی شووند با، له‌ ئازارات پته‌وتر، خاوه‌ن برۆای پۆلایین وه‌ک گه‌ردن به‌رزانی به‌ر په‌تی سێداره‌ی بۆ کوردستان به‌ختیوان، له‌خه‌م خۆری کلۆلان دا له‌ هه‌ست و هه‌نسک و فرمێسکی دایکانی جگه‌ر سووتاو ناسکتر، خاوتنتر له‌ په‌که‌م چاو هه‌له‌ینانی نێرگه‌ره‌کانی که‌نار خاک و خۆلی هه‌رازگه‌ی نالی، په‌یامی خۆ راگرتن، له‌ خاوتننی ئه‌قینی مه‌وله‌وی بۆ عه‌نبه‌ر خاوتون پاکزتر، چ خه‌ون و خولیاو خۆزگه‌یه‌کی هه‌لچنراوی سه‌له‌های کورده له‌ ورشه‌ی ننگایه‌کیا به‌دیت ده‌کرد. هند. (۱۵). من لام وایه ئه‌و قسه‌نه‌ هیچ مانایه‌ک نابخه‌ش تا په‌یوه‌ندیه‌کیان به‌ کاک ئیدریس وه‌ هه‌بیت، ته‌نها ئه‌وه‌یه که پێمان نه‌ئیت ئه‌و زه‌لامه‌ی باسی دیموکراتی و نازادیی نه‌کات خۆی ئه‌مه‌یه‌و هه‌ر ئه‌مه‌نده‌ش راست نه‌کات.

من به‌شبه‌حالی خۆم شه‌رمه‌زاریی گرتمی که له‌ میله‌تیک نه‌ک ئه‌مه‌ جیگری وه‌ریری رۆشنییریته‌ی، یان خۆینده‌وارو ئه‌کته‌ری سه‌ر شانویه‌تی که چاکتره نمونه‌ی زه‌وق و سه‌ره‌بستی بیت بۆ خه‌لک، به‌لکو هه‌ر که‌سیکی

یهکتر کوژیبه له وهدایه که شه رده که شه ریکی سیاسی نیه. شه ریک نیه له نیتوانی دوو به رهدا، به رده دیموکراتی و به رده کونخوان، به رده رزگاری و به رده جاش. به لکو شه ری دوو مستزده کتوری دهسه لاتوه به لام له سه ره هه موومان که که ویت. **مه حکمه می ویزدان یان مه حکمه می جزدان!**

کاک نهوشیروان نه لیت: "به لاموه گرنگ نیه حوکمی مه حکمه می ویزدان به قازانجی چ لایه که ده رته چی، شه وی به لای مه وه گرنگه. رزگار کردنی ته جروبه ی اکورداستانه له ته هلوکه. من وای نه بیتم که حیزبه کان له وه دورچون برقن به ره و سالتونی. مه حکمه می ویزدان، نه وان ته بیت بجن بو ژوری. مه حکمه می جزدان" نه وه ی که نه بیت بچینه مه حکمه می ویزدان وه هه موومان که سیتی که ده ره وه ی حیزبه کانه که نه گر ده مسته و نه ژنوا، دانیشتی و ته ماشای برقیستی له ناوچونمان بکات. هه ره کاک نهوشیروانیش نیه که حوکمی به سه ره نه وه له میژووییه دا که ته جروبه بیت، نه ی نه سه له که کاهه یه. به نه مانای حوکمه می عیراقیش له کوردستاندا کولتوری بالکونه که نه نیتوانی تالای رزگاری هه ل بکات. له نیرمی ته جروبه که ما فدا، خوی لای دزیه وه، نه ک پیش نه وه ی ته او بیت، به لکو هه ره له سه ره تا وه موری ته جروبه یان تا به ناوچه وانیه وه، تو بلیتی نه وه ده لیه وشاوه بین نه مه یان بو ته جروبه بیت بو، نه وه ی انه ولتیریان ازور مه ژوبوت ده رچیت. ته هلوکه ش که کاک نهوشیروان ته کارای نه هیئت سیاسی نیه، چونکه نازانین مه به سیت له ته هلوکه چیه هه تا بتوانین، بیریکه یته وه که اج شتیکی بو لیکه ین؟ بواری اندوژده پیدان نیه. کورت و کرمانجی نه لیم. **مه حکمه می ویزدان یان مه حکمه می جزدان!** هه له امیژووییه ی که ده مست کورد کورت، وختیک سه رکرده ی خیزبه کان خستفانه سه ر سکه ی له یارچوون که رژی ۱۹ / ۱۹ / ۱۹۹۱ به بول چونه ایه عداق لاجاوی

یه کیتی دا چی دروست کردوه، من به شبه حالی خوم به م توپی باغیه نالیم هیلکه، په رله مان له گه ل ریزو تیگه شتتا بو هه ندیکیان که رژی که له رزان پاله وان و مه رد یون و نیستاش به دره د براون و له دهسه لاتی نه واندا نیه، نیر زوربه ی نه وانی تر مه سینه هه لگری مامجه لال و کاک مه سعودن. مه سینه سه وز بیت یان زه رد هه ر گرنگی رهنگی هه یه.

که مال میراوده لی به سه عدی به رزنجی نه لیت: "دکتور پا بینه سه ر مه سه له یه کی گرنگ، نه ویش دانانی دهستوریکه بو هه ریمی حوکمه تی کوردستان... به بن دهستوریکه چون په رله مان و حوکومه ت ره فتار بکن و کاره کانیان به شیوه یه کی قانونی و شه ری به رتوه به رن؟" (۲). نه مه کوزه موسی بالکونه که یه که که مال میراوده لی نه یه ویت لای سه عدی به رزنجی گوجانی دهستور بو په رله مانه حافظه که مان به دروستکردن بدات بو نه وه ی له پیشمانه وه برقن. سه ددام سه سین له به ر نه بونی په رله مان و دهستور یاسا نیه که هه موو عیراقی له شیش داوه. مانگی نؤکتوبری ۱۹۹۵ هه لیزار دتیکی بوخوی کردو زیاد له ۹۵٪ ی دهنگی مینا.

ناوه روک هه ر پاره که یی برام خه لیه. بارزانیه کان دهستی ولاتیکی لای ده رچیت، مه گر خوا سه ریان لای تیک بدات نه وه هه موو قرانه له گه ل یه کیتیدا به ش بکن. پاره که یان پارو شه ره که شیان شه ر. قابیله نه وه حیزبه شورشگیرانه له شانوشه وکه تی قوته گرتنی خویان که م که نه وه؟ دهستیان له کام نیشی ناوه دانی و خه مخوری خه لک هه لگرتوه؟. نه مه ی منیش نه لیم لای نهوشیروان نامق نیه. چونکه نه وه خوی له بلاوکراره یه کی مه لیه ندی ده ره وه یاندا نه لیت: "پیشینان وتووینانه قسه هه زاره و دوانی به کاره. کورت و کرمانجی: هه ولیر له باتی ئیبراهیم خه لیل گیراوه. پارتی ئیبراهیم خه لیل بداته وه یه کیتیش هه ولیر چول نه کات".

منیش کورت و کرمانجی نه لیم: کاره ساتی نه م شه ری

نه گلین تینگه شتنيان بؤ پار په پيدا كړدنې سه ر كړد كانيان هه په به لام، نه وهی بیر له كورد نه كاته وه نه بیت نه وهی لا رون بیت كه هر له به ر هندا نه زوهی نه وه دوو حیزبه غاری له سر نه دهن زوهی كه هه له په.

حیزبه پچوكه كانیس كه دواي هاتنه وه شار ماوه په كه له به نه سبابی ته كنیكي به په كدا نه هاتن، له ناو قاچی نه م دوواندا چینه نه كهن، گرنه نه گنمی كام رهنه نه خون، گنمی رهنه گنمی سه وژ یان گنمی رهنه گنمی زهره.

١١- میژووی قاوغ

بریخت نه لیت: هندیك نه بیت به تاریكیدا پروات، نه وانی تر به روناكیدا، مرؤف تنها نه وانی روناكیه كه نه بیت، نه وانی تاریكیه كه هر گیز نابینن (١٧).

پره نسپی كولتوری بالكونه كه نه وه په كه ناوه روك، نه وه په كه به پرسپاره له كرده وه كان، هه میشه نه بیت به تاریكیدا پروات، نه وانه ناوترین، نه وه په روناكیه كه نه و قاوغانه كه نه بن به میژوو، چی نه كه بیت بیه، نه مانه شتین بؤ له ناوچون، نه وه نه مینیته وه قاوغه كه په، هندیك به عسی به خورایی شیعریشی نه نه نویسی، نه م هر مورالی حیزبه كان نه، كولتوره كولتور، زورهی نه و شیعو نویسانه ی دهره وهی حیزبه كانیس هر له هه مان قورن، نیمه له سه رده میكدا نه ژین ناوه روك به تالییه، نه وه رتیه وت نه بؤ هر شویننكي دنیا هل بیتن هر هه مان داله كه رخروره به سه رمانه وه نه گه ریت، هندیك جار حز نه كه م كه رنكي ریزلنگیروای باخچه ی نازه لان بم و خه لکی روزه لاتی ناوه راست نه بم.

سه ددام حوسه ین له سه ر قوتویه کی پر ژه هری نویسیو: شیري منال، سالی ١٩٨٢ پاش ٢٠ روزه بندیی له ژورنكي تاریكدا، له نوتومیلیكدا به لوره لور به ناو دیمشق دا بر دیانم، نوتومیله كه له دهره وه نیس عاف بو.

سه ددامیان ماچ كړه، نه و كاته هه موو دنیا دوزمنی سه ددام بو، تنها دهسته په كه نه بیت، نه ویش سه ر كړده ی حیزبه كان بو، نه وهی نه وانیس نه یان توانی بیكه نه به هیچ كه سبكي تر نه نه كرا، نه ویش هینانه وهی كیشه ی جیهانی كورد بو بؤ به رده ستی جه لاده كانی، نه م له بارچونه ش هر گیز نه ی نه توانی پروات نه گه ر له سه ر دوو سبكي سه ر هكي نه بوايه، سبكي سه وژو سبكي

زهره. نه و فیدرالیه ش كه په شانوبالیدا هل نه دهن، وه كو چن له ماتماتيكدا هیلنی راست كورترین ماوه په له نیوانی، دوو خاندان، ناووش، وه كو بیشتر باس م لیزه كړدوه، نه و فیدرالییه باشترین فورمی هینشته وهی كورده ستان بو، له غیرا قدا (١٦). له سه رده میكدا كه میله تانی دنیا كه و تنه رزگار بون، و كیشه ی كورد له ده ستی، دا گیز كه ر هكانی دهره په ریه دهره وه، ژیزده سه كړدنې، كوریش، نه تله بندیکي، گه و ر هتری نه ووست، په ته كی ملی نه بو نه ستورتر بیت، له به رنه وه، مقومقوی پارتی، و په كیتی دهره باره ی نوتونومی و فیدرالی، پیش بریار له سه ر دانی به سالرؤزی ١٤ / ١٥ / ١٩٩٢ له دانیشتنی ژماره ٢٨ ی په رله مانه كه یاندا، مشقومری دوو مافی جیاوان نه بو بؤ كورد به لكو دوو نه دهری جیاوان بؤ بؤ رزگار نه بوتی كورد، نه و نه ویه، كیشه له سه فیه كه نه وه نه په كه نه م دوو نه سپه، په كیتی و پارتی، کامیان له م پیشبركیده، نه یبه نه وه. به لكو نه وه په كه شایا نه وان پیشبركی له سه ر كام زهوی نه كهن، كو نكریتن پیشبركی نه كهن بؤ اچ شتیکدا، بؤ نه وهی كه کامیان نه توانیت كورده ستانی دابراو به ریته وه به رنده می به غدایی حیب، نه و به غداه ی كه تا نیستا شوینی بریاری كوشتن و له ناوچونمان بووه. بؤ نه وهی کامیان نه توانیت متمانه ی توركیا یان ایران و ولاتانی به ره یی به ریته وه بؤ نه وهی قورنه راتیکي، ده ست بکه ویت، نه وانه ی لینی نه خون، بنگومان تا نه سپه كان

که مروفا نه توانیت شتیکی تر بکات جگه له وهی لکه هیه...
۱۳- یه کهم قوربانی خوم دووم جهلاد کهم نه بیت شتیکی بکه م بو هردوکمان
 نه وهی که کئی بینه سهر حوکم هر نه وهیه که کئی زوردار بی و کئی زورلیکراو، کئی نینوکی کئی مهل بکیشیت، نه مهش زرمه زلئی کولتوری زورداریه، نه وهی زورداری خوی نه مینیت کیشهی بالکونیکي تر، بوونیکي کولتوری تر، ستیلیکی تری ژیا نه که نه په ویت تی بکات و شتهکان بخته وه شوینی سروشیتی خویان، کام شت و چون و چی نه وهش بو ناو دهفته ره کهم، به لام بو نمونه؛ پرسپاره سیاسیه که لیره وه نه وه نیه که نه وانهی دوینی پینشمهرگه یون و نه مروش یون به چه کارو ناو دیوکه ر چند تاوانبارن و چون سزا بدرین؟، به لکو نه وهیه که هم دیاردانه له کوپوه دین و بو ناوا نه روین؟، هیچ گهره نته که نیه بو نه وهی که نه وانهی روژنیک له روژان خویان به کوشت نه داو مالومالیان له به ندرخانه دا بو له باشه کانی میلله ته که نه بویتن، له م قورانه چی دروست کرا خوی پرسپاریکی سیاسیه له به روه منی له زکرده ی حیزب و خه لکه که دا.

من نه گهر به ویت تی بکه م نه وا؛ یه کهم قوربانی خوم دووم جهلاد کهم، دوا ی نه مهش نه گهر به ویت تی بکه م نه وا؛ نه بیت شتیکی بکه م بو هردوکمان، نه گهر نا نه وا نه وهی نه مینیته وه نه وهیه که بیشتر هیه.

۱۴- نیوهی نه وهی دینه به ره م، لایه نه که ی تر بریاری نه سه ر نه دا ت
 لبردنی سیستمی دهسه لاتی نه م حیزبانه مه حاله نه گهر نه و خه لکه نه توانیت نه م سه ره ی نه مروش که به رپرسپاره له مه ی نه مروش بخته، نه نه که ی خوله وه، مانه وهی دهسه لاتی حیزبه کانیش مه حاله نه گهر نه و

تهوس گرتمی، له دلی خومدا وتم، نیستا خه لکی دیمشق وا نه زانن نه خوشیک و چند سیسته ریگ به په له نه چن بو خهسته خانه، نازانن له ناوه وه زه لامیک به که له بچه وه به رامبر به دوو نه من له ناو ته له بنیکدا دانیشتووه، نه وانهی میژوو نه نوسن نیسعا فکه نه بیتن، نه وانهی ناو ته له بنه که ماده ی قه برن، من زه لامیکی ناو روناکیه که م نه بیتریم، به لام نه و بیده ره تانانه ی به تاریکیه که دا رت نه بن هزاره هان، نه وان به زمانیکی نه وهنده نزم نه دوین ته نها قه باره له قانوجه یان جیا نه کاته وه، هاواریان دهنگی ژیر ناوه و مالناواییان تیپه ربونی ناو تاریکی، نیتر رو شنبیرانی پایه به رزی بالکونه که چون تییان بگن!

بویه نه وهی که نه وشیروان مسته فا نه لیت: "به نه رکی ویژدانی خومی نه زانم بپش نه وهی ته جرویه که ی کوردستان به ته وای بفه وتی، هندی له روداوه کان بو خوینده واری کورد بگیرمه وه"، جنی خویه تی، به لام بو ناوبرا و نه وهنده زور که مه، نه وهی نه وشیروان مسته فا نه توانیت بیکات، به هه مو که س نا کریت، چونکه له لایه که وه خوی په کیک بووه له بریارده رکان و که سی ناو روداوه کان، له لایه کی تریشه وه نه گهر هه رودو کتینه که ی؛ کوردو عه جه م و حکومتی کوردستان بگرینه به رچاو، ناوبرا و میژونوسیکی که مونه ی کورده، هیوادارم هر له بهر مه سه له ی ویژدان شانسیک بدات به ناوه روک، نه و میژووهی که خوی تیا بوه به جی نه هیلیت بو پرهنسییی قاوغ په کتکی تر دوا ی مردنمان بینوسیته وه.

۱۲- چاره سه ر له ده ره وهی حیزبه کانه
 نه م میلله ته چی به سه ردا تی نه په ریوه؟، نه م تیپه ربونهش هینی نه وه نیه که دهسه لاتاره کانی توانیویانه مشکیان لئ بکن به فیل، به لکو له ناوه روکا هینی نه وهیه که نه و میلله تهش خوی نه په ویت خوی بخه له تی نیت، خو خه له تاندنیش شتیکی ناساییه کاتیک

نیوان داگیرکهرانی کوردستاندا مۆرکران که هه موویان
 یهک ناوهرۆکیان هه بوو بۆ چه سپاندنی سنووردهکان و
 هاوکاری دژی سه ره له داوانی کوردو ئالیکاری
 ئاسایشی له نیوچه سنووریهه کاندان. به هۆی
 راپهرینه کانی گهلی کۆردهوه له سنی پارچهی
 کوردستاندا (باکوورو باشوورو رۆژههلات) داگیرکهران
 بۆیان ده رکهوت که هه موویان له مه سه له ی کورددا ده بی
 یهک هه لویستیان هه بی و به هه موو لایه که وه دژی
 بووه ستن ، چونکه هه ولی به کارهینانی کوردان دژ به
 یه کتر به زیانی هه موو لایه کیان ده گهریته وه . لێردها
 وته کانی رۆژنامه ی (Dunya) تورکی که پیش ۲۲ سال
 نووسیویتی ده لی (ئیمه هه موو یهک هه ره شه و
 مه ترسیی بالی کیشاوه به سه رماندا و هه میسه
 هه موومان گیرۆده ی یهک ده ردین. رووداو ده کان به
 راشکاوه یی ده ریده خهن که ئەم ولاتانه چاره نووسیان
 یه که و هه میسه ناچارن و ده بی هاوکاری به کتر بکه ن).
 پیش ئەو وتانه ی ئەم رۆژنامه یه به چل سال و دوا ی ئەو
 وتانه ش به سنی سال هاوکاری و هه قالبه ندیتی
 ده وله تانی داگیرکهری کوردستان به رده وامه .

کاتیک مروف له مه سه له ی ئالیکاری تورکیا و ئیزان و
 عیراق و سواریا دژی گهلی کورد ده کۆلیته وه ده بی
 هه میسه دوو خالی بنکه یی فه رامۆش نه کا : یه که میان
 گهلی کورد و ولاته که ی به زۆرو ناروا و دوور له ویست
 و ئاوانتی خۆی به سه ر ئەو ولاتانه دا دابه شکراوه و به هیچ
 شیوه یهک به رژه وه ندیه نه تنیکی و نابووری و رامیاری و
 کۆمه لایه تییه کانی نه که ته نیا له بهر چاونه گیراون ، به لکو
 خراونه ته ژیر پیوه و کراون به قوربانی به رژه وه ندی ئەو
 ده وله تانه و زله یزه کان که له پشت وه یان بوون . ئەم
 راستیه وای کردوه که گهلی کورد هه ولی داوه ئەو
 باره راستبکاته وه . ئەمه ش راسته وخۆ دژی به رژه وه ندی
 ئەو ده وله تانه یه که له لای خۆیانه وه هه ول و ته قه لایان بۆ
 ئەوه ته رخان کردوه به هه موو شیوه یهک و زۆر بی

دووه می جیهاندا له کاتی خۆیدا و برانه وه ی شه ری
 سارد له کۆتایی هه شتا کاندان و شه ری هه شت ساله ی
 عیراق و ئیزان و شه ری که نداوو هه وله کانی کۆتایی
 هینان به کیشه ی رۆژهه لاتی نیوه راست و ناشتیوونه وه ی
 ولاتانی عه رب و ئیسرا ئیل و ده یان رو داوی تری مه زن
 له م جیهانه دا گه لی شتی گۆزی ، ته نیا نه ی توانی هه ندی
 له دوژمنایه تی ئەو ده وله تانه به رامبه ر به گه لی کورد که م
 بکاته وه .

له گه ل ئەوه ی دوژمنایه تی خواسته کانی گه لی کورد له
 لایه ن ده وله تانی عوسمانی و ئیزان و زله یزه کانی
 سه ده ی نوژده یه مین و سه ره تانی سه ده ی بیسته مه وه واته
 رووشیا و ئینگلیستان و فه ره نسا و ئەلمانیا وه کراوه ،
 ئیمه لێردها له سه رده می هاوچه رخی ئەم هاوکارییه
 ده کۆلینه وه . به تاییه تی له سالی ۱۹۲۶ وه ، له و سه له وه
 یئاغه ی هاریکاری و هه قالبه ندیتی له نیوان داگیرکهرانی
 کوردستان دا کو تراو ئەم سیاسه ته تا وه کو ئەم رۆش
 له گه ل گۆزانی فۆزم و روخساری ده ره وه یدا په یرو
 ده کری پیش ئەو سه له واته پیش ئەوه ی بزیری دوا یی له
 سه ر کیشه ی مووسل بدی (راستتر مه سه له ی لکاندی
 کوردستانی باشوور به ده وله تی عیراقه وه) و به هۆی
 سه ره له دانی مه زتی سالی ۱۹۲۵ وه له کوردستانی
 باکوور ، ئینگلیزو که مالییه کان له گۆزه یانی داوری
 اکوریدا ئەمبه رو ئەو به ریان ده کردو هه ولی به کارهینانی
 داخوارییه ره وا کانی گه لی کوردیان له یاکوورو باشووردا
 بۆ وه دیهینانی به رژه وه ندیه کانی خۆیان دها . به لام
 دوا ی سه رکو تکردنی راپهرینی سالی ۱۹۲۵ له باکوورو
 سه ره له دانه کانی باشوورو بزانه وه ی کیشه ی مووسل
 هه ردوو لا گه یشتنه بریاریک نه ویش ئەوه بوو که ده بی به
 هه موو لایه که وه هه وله کانیان یه کخهن دژی راپهرین و
 سه ره له دانه کانی کوردو سنووره کان ، ئەم گۆرانانه ش
 بکه ن به راستیه که له دل و میشکی هه موو کوردیکدا .
 هه ر له و سه له دا بوو کۆمه لیک په یماننامه و برۆتۆکۆل له

ھاۋولاتى ۋىلايەتلىك تىنچ ۋە لەۋ كاتەي ئەۋ پەيۋەندىيە لەگەللىياندا دەبەستىن لەسەر خاكى ئەمدا دەۋىن. ھەروەھا ھەردوۋلا بەھىچ شىۋەيەك رىگا ئادەن لە نىۋچە سنوورىيەكاندا بەھىچ جۇرە رىكخراۋو پىروپاگەندەۋ كۆپۈنەۋەيەك كە دىۋى يەككىك لەۋ دوو ۋىلايەت دەكرى(۲). لىرەدا ئاشكرايە كى لە نىۋچە سنوورىيەكانى نىۋان عىراق ۋە تۈركىيادا دەۋى ۋە كى كۆمەلەۋ رىكخراۋەۋ كۆپۈنەۋە سازدەكاۋ دىۋى ئەۋدوۋ دەۋلەتە خەبەت دەكات. بەندىكى پەيمانەكەش ۱۰٪ ئەۋ داھاتەي عىراق لە كۆمپانىيەي نەۋتى ئىنگلىز:

Turkish Petroleum Company دوستى دەكەۋت دەبۋايە ۲۵ سال بە تۈركىيە بىرىن، بەلام تۈركەكان ئەۋ مافەي خۇيان بە ۵۰۰ ھەزار پاۋەنى ئىستەرىلىنى كاش كۆرىيەۋە(۳) ئا بەۋ شىۋەيە بازىرگانى بە كوردستان دەكرى داگىركەران بەيەكىان دەفرۇشت ۋە نىرخى ئەۋ بازىرگانىتەش لە نەۋتى كوردستان بوۋ. واتە بازىرگانىتى بە خاكىكەۋە كە كەسىان خاۋەنى نەبوۋن.

ئەم پەيماننامەيە بە سەرەتاي ھاۋكارى عىراق ۋە تۈركىيە دىۋى گەلى كوردو بزاقە رىزگارخۋازىيەكەي دادەننى ۋە دىپلۇماتە ئىنگلىزەكان ۋە ستايانە بەندەكانىان بازىرگانى سەر بارى ئەۋ پەيماننامەيەش چەندان پىرۇتۇقۇل ۋە رىككەۋەتنامەيە تىش لە نىۋان ھەردوۋلادا لەبارەي خەبەت دىۋى "تاۋانباران" ۋە دەستەۋەدان ۋە كۆرىنەۋەيان مۇركرا(۴) لەم پىرۇتۇقۇلانەدا خەباتگىرانى كورد دىۋى داگىركەران بە تاۋانكارو چەردەۋ چەتەۋ رىنگر نىۋان دەبرا. ئەمەش نەك تەنھا بەرامبەر بە كورد، بەلكو ھەمىشە داگىركەران بەۋ چاۋە سەيرى خەباتكارانى پىناۋى ئازادى ۋە سەرەخۇيى گەلانى ژۇردەستەيان كىردوۋە.

لەۋ كاتەۋە تا ئەمىرۇق زۆرىيەي چاران تۈركىيە خاۋەن ئىنسىياتىف بوۋە بە كارى ھاۋپەش ھاىركارىيە دىۋى گەلى كورد. ھەر لەۋ كاتەدا لە دوۋلاي تەرەۋە لە كارو

بارىكرىن ۋە ھەلخەلەتاندنى كوردى لە كەمالىيەكان سەندەۋە. ئىقتىۋال لايەنگىرانى ھاۋكارىكرىن لەگەل كەمالىيەكاندا دىۋى ئىنگلىز لە كوردستانى باشۋور دوا ھەناسەي كىشاش، لە لايەكى تىشەۋە توندوتىۋى داگىركەرانى ئىنگلىز دىۋى راپەرىن ۋە سەرەلەدانەكانى باشۋور گومانى لاي كوردى باكورد نەھىشت كە ئەمانىش جىۋاۋزىيەكى ئەۋتۇيان لەگەل داگىركەرانى ناۋچەيىدا نىيە ئانا بەۋ شىۋەيە زوۋى راستەقىنەي ئىنگلىزو كەمالىيەكان لە دوۋمنايە ئىكرىنى گەلى كورددا دەركەۋت، بەرپاۋىۋىنى زىنجىرەيەك راپەرىن لە باكوردو باشۋور ۋە ۋىلايەت كوردستاندا داگىركەرانى لە بەك نىزىك كىردەۋەۋا بىرپارى، سىياسەتتىكى ھاۋپەش دىۋى بە بزاقى رىزگارخۋازى نىشتىمانى گەلى كورد داراۋدراۋىتى ۋە گەمەي بەكارھىننى كورد دىۋى بەيەكتر بەلاۋە نرا، كاتى مەترسى ۋە خەتەرنىكى ئەم سىياسەتە بۇ ھەمۋ لايەك دەركەۋت.

گىرنگىرتىن ئالتەي ئەم سىياسەتە پەيماننامەيە ھى حوزەدىرانى ۱۹۲۶ بوۋ كە لە نىۋان بەرىتانىۋ عىراق لە لايەك ۋە تۈركىيە لە لايەكى تەرەۋە لە ئەنقەرە مۇركرا. گىتۇگۆيەكانى نىۋان ھەردوۋلا بۇ بەستىنى ئەۋ پەيمانە لە دىشەمبەرى ۱۹۲۶ دا دەستپىن كىرد، واتە ھەر لەۋ مانگەدا كە كۆمەلەي گەلانى بىرپارى دوايى لە بارەي كىشەي مۇۋسەلەۋەدان بە كۆپىرەي ئەم پەيماننامەيە ھەردوۋلا لە نىۋان سنوورى نىۋان دەۋلەتى عىراقى بن مەنداتى بەرىتانىۋ تۈركىيە رىككەۋەتن ۋە كۆتايىان بە كىشەكانى نىۋانباران ھىناۋ لەسەر سىياسەتتىكى ھاۋپەش دىۋى بە بزاقى رىزگارخۋازى گەلى كورد رىككەۋەتن كە بە ئاشكرا لالا بەندى ۱۲ مى ئەۋ پەيماننامەيەدا دەردەگەۋى، لەۋ بەندەدا ھەردوۋلا گىت ۋە پەيمان بەيەك دەدەن كە خۇيان دوۋر دەگرىن لە ھەمۋ پەيۋەندىيەك كە شىۋەيەكى دىپلۇماتى نەرمى ھەبىن لەگەل سەزەك ھۆزو شىخ ۋە ئەندامانى ئەۋ ھۆزانەي

چالاکیدا بوو بۇ دروستکردنی زهمینهی سیاسه‌تیکي هاویهش دژی بزافی رزگاربخوازیی گه‌لی کورد، به‌رهمی نهو چالاکییانه‌ش دوو په‌یماننامه‌ی هه‌مان چه‌شن و ناوهرۆکبویون که له‌گه‌ل نیران و سوریای بن مه‌نداتی فه‌رنه‌سادا به‌ستی.

له ۲۶ی نه‌پریلی ۱۹۲۶دا له تاران (په‌یماننامه‌ی دوستانه‌ی و پاراستنی ئاسایش) له نیوان تورکیاو نیراندا مۆرکرا. به‌نده‌کانی نه‌م په‌یماننامه‌یه‌ش هه‌ولی دارشتنی سیاسه‌تیکي هاویه‌شی دژی به کوردبوی سهرکو‌تکردنی بزافه رزگاربخوازییه‌کی دها. به‌گۆیره‌ی به‌نده‌کانی ده‌بویاوه هه‌ردوولای مۆرکه‌ری په‌یماننامه‌که (زیگا نه‌دن به‌و کۆمه‌ل و ریکخراوانه‌که ئامانجیان شیوانندی ناشتی و ئاسایشه له ولاتی په‌کیکیاندا، یاخود هه‌ولده‌دن رژیمی سیاسی نه‌و ولاته بگۆزن، هه‌روه‌ها نابی رینگه بدری به‌وانه‌ی که پرویاگه‌نده‌یان به‌هه‌ر شیوه‌یه‌کی تر خه‌بات دژی نه‌و ده‌وله‌ته ده‌که‌ن) -به‌ندی- به‌گۆیره‌ی به‌ندی شه‌شه‌می په‌یماننامه‌که هه‌ردوولا (گفت و په‌یمان دده‌ن هه‌رچی له توانایاندا هه‌یه بیکه‌ن بۆ نه‌وه‌ی کۆتایی به‌ ناژاوه‌نانه‌وه‌و تاوانکاری و پیلانگیران بێتن که هۆزه‌کان له نیوچه سنووریکاندا به‌رپای ده‌که‌ن او ئامانجیان شیوانندی هیمنی و ئاسایشه له هدیوه‌ نه‌و دیووی سنوور) (۵) لیزه‌شدا سهره‌هلان و راپه‌رینه‌کانی کوردبه ناژاوه‌نانه‌وه‌و پیلانگیران و شیوانندی ئاسایش و هیمنی له‌قه‌له‌م دران وه‌ ئاشکرا به‌نده‌کانی نه‌م په‌یماننامه‌یه‌ش دژی بزافی رزگاربخوازیی گه‌لی کورد له باکوورو رۆژه‌لاتی کوردستاندا خۆیان ده‌وێنن، شه‌مه‌ش کاریکی نه‌ینی و شاراوه‌ نه‌بوو، ته‌نانه‌ت دیپلۆماته‌کانی نه‌لمانیا له پایته‌ختی تورکیا له راپۆرت‌ه‌کانی نه‌و رۆژانه‌یاندا که بۆ به‌رلینیان ده‌نارد باسی هاوکاری تورکیاو نیرانیان دژی سهره‌هلوانی کورد ده‌کرد. ته‌نها بۆ نموونه له نامه‌یه‌کی شانه‌دی نه‌لمانیا‌دا له تورکیا که سالی ۱۹۲۶

بۆ به‌رلینی نارووه‌ ده‌لیت (تورکیا به‌ هاوکاری حکومه‌تی فارس پاراستنی سنوور‌ه‌کانی کوردستان له‌گه‌ل نیراندا به‌ هیتۆده‌کات، نه‌م کاره‌ش به‌هۆی بووژاندنه‌وه‌ی سه‌نه‌ له نوی سهره‌هلوانه‌وه‌ی بزافی کورده‌کان په‌یره‌و ده‌کری، به‌ستنی په‌یمانێ ل نوی له نیوان تورکیاو نیراندا ده‌رباره‌ی کاری هاویه‌ش بۆ چارده‌سه‌رکردنی ناژاوه سنووریه‌کان دژی سهره‌هلوانی چاوه‌دانکراوی کورده‌کانه‌ شایانی گۆتته که په‌یماننامه‌ی مووسل که له نیوان نینگلته‌راو تورکیادا مۆرکرا حکومه‌تی به‌غداد ناچار ده‌کارینگا له کورده بزووه‌کان بگری تاوه‌کی له استنۆره‌کانی نیوان عیراق و تورکیا نه‌په‌رته‌وه) (۶) لیزه‌شدا ده‌لی زه‌خنه‌یه‌کی توند له خۆبویون بگری، چونکه بۆای به‌ستنی نه‌و په‌یمان به‌ هه‌لتیک خۆبویون باستی بپرایته‌ی له‌گه‌ل نیراندا ده‌کرد و ده‌گۆیت (ده‌لی په‌یره‌ندییه‌کی بپرایانه‌ له‌گه‌ل حکومه‌تی نیران و گه‌لی فارسدا بیه‌ستین... به‌ی اماقانه‌ش اقال بێتن که حکومه‌ته‌کانی سوریاو عیراق په‌ کوردیان داوه) (۷) له نه‌م گۆتانه‌ که له ژیرا په‌رده‌ی ریا‌لیستی بووندا ده‌وترا ته‌نیا کورتبیتی خۆبویون ده‌رده‌خواو تینه‌گه‌یشتنی هه‌لومه‌رجه‌کانی خه‌باتی نه‌ته‌وه‌یی و پتیوستی دارشتنی ستراتیژیک کوردستانی له لایه‌ن سهرکوره‌کانی په‌که‌م پارتی تاسیون‌الیستی کورده‌وه‌یان نه‌م په‌یماننامه‌یه‌ی نیوان تورکیاو نیران و نه‌وه‌ی نیوان تورکیاو عیراق به‌ راشکاویی نه‌وه‌ ده‌خه‌نه‌روو که بناغه‌کانی سیاسه‌تیکي هاویه‌شی سی قۆلی دژی گه‌لی کورد بزافه رزگارییه‌کی دامه‌زران. واته‌ هاگیرکه‌رانی کوردستان گه‌لی زووتر له گه‌لی کورد په‌رکیان شه‌په‌ پتیوستی دارشتنی سیاسه‌ت و ستراتیژیکي هاویه‌ش دژی کورد کرد و له سیاسه‌تی رۆژانه‌یاندا و زیاتر له هه‌فتا سه‌له په‌یره‌وی ده‌که‌ن له‌گه‌ل نه‌وه‌ی ستراتیژیکي نه‌ته‌وه‌یی بۆ کورد نه‌وه‌ندی نه‌وه‌ی بگره‌ زیاتر پتیوست و به‌ سووده‌ که لچی تاوه‌کو کیستا نه‌و ستراتیژیه

کردو هەمیشە ناشکرای دەکرد که گەلی بە لایەوه گرنگە بە یۆهەندیەکانی نیوان تورکیا و ئێران بەهێزبێ و نابێ هیچ کۆسپ و تەگەرەیهکی سنووری رینگە لە بەهێزبوونی ئەو پەیوەندیانە بگرێ، بەو شێوەیە جاریکی تریش کورد کەوتە تۆری دوژمنانەو هەولی (خۆبەوون) بۆ بەستنی پەیوەندی (برایەتی) لەگەڵ حکومەتی ئێراندا ئەنیا مالتۆزانی و نازاری نۆنی بۆ گەلی کورد هێنا. هەر لەو کاتەشدا بوو شیخ ئەحمەدی بارزانی دژی حکومەتی بەغدا راپەری، بەلام هیزی ئاسمانی ئینگلیزو سوویای عێراق ناچاربیان کرد لە ٢٢ی حوزەیرانی ١٩٣٢دا خۆی بدا بە دەست تورکەوه که دواي چەند رۆژێک خرایە زیندانەوه و زۆر بەی هەفالهکانی درانەوه بە دەست عێراقەوه. لە بەهاری سالی ١٩٣٣دا شیخ ئەحمەدی بارزانی بەخۆشی درایەوه بە عێراق (١٦) پێش ئەوهش تورکیا داواي لە حکومەتی عێراق کردبوو که کوردهکانی باکوور ئەوانەي لەکاتی خۆیدا لە دەست کەمالیەکان هەلاتبەوون و پەنایان بردبۆوه بەر عێراق وەدەرنی، حکومەتی عێراقیش درنجی نەدەکرد چونکه (حکومەتی شای عێراق خاوەن شکۆ فەیسەلی یەکمە بریاری داوه که هەموو ئەو کارانەي دەبنە هۆی تیکدانی یەکیتهی خاکی عێراق و زیان دگەبن بە هەردوو دەولەتی دۆست و دراوسێ تورکیا و ئێران لەنێو بەرێ). (١٧) دەقی ئەم سۆزە پیمانەي حکومەتی "خاوەن شکۆ" پنیوستی بە روونکردنەوه نییه.

بەم شێوەیە دەبینن کاتی بزافی رزگاربخوازی گەلی کورد لە بیستەکان و سییەکاندا لە پەرەسەندنابوو زنجیرەیهک راپەڕین و سەرهلدان سەرتاپای کوردستانی گرتەوه، ولاتانی داگیرکەر و ئیمپریالییەکان کەوتنە خۆیان و ئەوانیش زنجیرەیهک ریککەوتننامەو پرۆتۆکۆلیان مۆرکردو هەندی گۆرانکاریان لە سنوورەکانیاندا کرد بۆ ئەوهی باشتەر بتوانن کەنترۆلی

کاتیکیش شای عێراق فەیسەل سەردانی نارانی کرد لە سالی ١٩٣٢دا هەولی سیاسەتیکی سنی قۆلی (ئێزانی، تورکی، عێراقی) بەرامبەر بە کوردو پنیوستی پاراستنی "ناسایش" لەم دیوو ئەودیوی سنوورەکان دراو هەر سنی لای بەگەرمی پێشوازییان لە هەفاله نیدیتهی ناپیرۆزیان دژی گەلی کورد کرد، (١٢) لە ٢٢ی یەنابری ١٩٣٢شدا (ریککەوتننامەي سنووری) لە نیوان تورکیا و ئێراندا مۆرکرا، بە پێی ئەم ریککەوتننامەيە هەندی لە بناڕەکانی جیای ناگری دران بە تورکیا بق ناسانکردنی هەولەکانی سوویای تورک دژی سەرهلداوانی ناگری داغ. هەر لە هەمان سالیشدا لە ٥ی نۆفەمبەری ١٩٣٢دا بۆ پەرەبێدانی دۆستایەتی نیوان تورکیا و ئێران پەیمانێ (دۆستایەتی و هاوکاری ئابووری و بێ لایەنی) لە ئەنقەرە بەسترا. دواي ئەمەش بە مانگیک لە ٩ دیسەمبەری ١٩٣٢دا لە ئەنقەرە پرۆتۆکۆلی ئالوگۆرکردن و بە دەستەوهدانی تاوانبارانی مۆرکرا. لە دواي ئەوهش تورکیا حکومەتی رەزا شای پەهلەوی قایل کرد که هۆزی جەلالیەکان لە سنوورەکانی تورکیا دووربخاتەوه و بە گۆزەي هەندی سەرچاوه ئەو هۆزه بۆ ناوچهي ئەسەفەهان دوورخرایەوه. (١٤) ئەم کەین و پەیمانەي نیوان تورکیا و ئێران هەمووی لەکاتی راپەڕینی ناگری داغداوو، هەروەکو ناشکرای ئێران یارمەتییهکی زۆری سوویای تورکی دا کاتی رینگای بە هیزهکانی تورکیا دا بە خاکی ئێراندا تێپەرن و پشت لە سەرهلداوان بگرن و رینگەي هاتووچوو لۆجیستیان لێبگرن. (١٥) پێش بەستنی ئەو پەیمانە پەیوەندیەکانی نیوان تورکیا و ئێران هەندی ئالۆزبوو بە تاییهتی لە سەر لاپەرەي رۆژنامەکانی تورکیا که هەر شەو گۆرەشەیان لە ئێران دەکردو بە هاریکاری سەرهلداوانی کورد تاوانباریان دەکرد. بەلام وەکو هەمیشە لە سەر حیسابی کورد هەردوو لای ریککەوتن و بۆ زیاتر پتەوکردنی دۆستایەتی شای ئێران لە سالی ١٩٣٤دا سەردانیکی ئەنقەرەي

سنوورمه‌کان بکه‌ن و په‌یوه‌ندی نیوان کوردی نه‌مدیوو نه‌و دیووی سنوور لاوزکه‌ن و بیچرن، هه‌روه‌ها هه‌ولی بی وچانی گرتن و نالوگوری ولاتپاریزی کورد که به‌(تاوانکارو جه‌رده‌و ریگر) نیویان ده‌برا، ده‌دا. ده‌توانم بلیم که نه‌و په‌یمانانه‌ی کۆتایی بیسته‌کان و سه‌ره‌تای سییه‌کان به‌ستران زهمینه‌ی پاکتی سه‌عدئابادیان دروستکرد. به‌لام پیش به‌ستنی په‌یمانی سه‌عدئاباد چند ریکه‌و تننامه‌ی دووقۆلی به‌ستراکه هه‌موو لایه‌نه‌کانی به‌یه‌که‌وه‌به‌ست و نه‌رکی دامه‌زواندنێ بلۆکی رۆژه‌ه‌لاتی نافینی ناسان کرد. بۆ نمونه له‌ئه‌پرێلی ۱۹۲۷دا له‌ تاران ریکه‌و تننامه‌یه‌ک به‌ نیوی (پاراستنی ناسایشی نیوچه سنوورییه‌کان) له‌ نیوان تورکیاو ئیراندا به‌ستراو نه‌میش هه‌ر دژ به‌ کورد بوو. (۱۸) هه‌ر له‌و کاته‌شدا بوو په‌یماننامه‌ی سنووری نیوان ئیران و عیراق به‌ستراو کیشه‌کانی نئوان هه‌ردوولا به‌تایبه‌تی له‌ شه‌تولعه‌ره‌به‌داچاره‌سه‌رکرا، دوا به‌دوای نه‌مه (په‌یماننامه‌ی به‌گژییه‌کدانه‌چوون) له‌ نیوان تورکیاو ئیران و عیراق له‌ شاری جنیف به‌ستراو کاتی نه‌فغانسستان چوو ه‌ پالی پرۆژه‌ی سه‌عدئاباد له‌دایکبوو. دیسان ئیران و عیراق هه‌رله‌و ساله‌دا پرۆتوکۆلی (چاره‌سه‌رکردنی ناشتیانه‌ی ناکۆکییه‌کانیان) مۆرکرد. (۱۹)

به‌و شیوه‌یه زهمینه‌ی به‌ستنی په‌یمانی سه‌عدئاباد په‌یدا بوو له‌ ۸ ته‌مووزی ۱۹۲۷دا له‌ کۆشکی سه‌عدئاباد له‌ شه‌میرانی نزیک تاران له‌ لایه‌ن وه‌زیرانی ده‌ره‌وه‌ی تورکیاو ئیران و عیراق و نه‌فغانسستانه‌وه‌ به‌ نیوی (په‌یماننامه‌ی به‌گژییه‌کدانه‌چوون) به‌ستراو مۆرکرا، به‌لام له‌ میژوودا به‌ نیوی کۆشکی سه‌عدئاباده‌وه‌ نیو ده‌برئ. په‌یمانکه‌ له‌ ده‌ ماده‌ پیکه‌اتبوو، به‌ گۆتیه‌ی ماده‌ه‌کانی (۸، ۴، ۳، ۲، ۱) ده‌وله‌تانی مۆرکه‌ر به‌لینیان به‌یه‌که‌ ده‌داده‌ستدرژی سهر به‌ک نه‌که‌ن و ده‌ست نه‌خه‌نه کارووباری نیوخۆی به‌کتره‌وه‌و ریژی سنووره‌کانی نیوانیان بگرن و په‌نا به‌نه‌ به‌ر راویژکاری و گفتوگۆ بۆ

چاره‌سه‌رکردنی ناشتیانه‌ی ناکۆکی و کیشه‌کانی نیوانیان، ماده‌ه‌کانی (۵، ۶، ۹، ۱۰) ش ته‌رخانکرا بوون بۆ بابه‌ته‌کانی، شکانندی، سه‌به‌نده‌کانی، په‌یمانکه‌ و هه‌لوه‌شانده‌وه‌ی، هه‌روه‌ها نا. دژایه‌تی به‌نده‌کانی له‌ گه‌ل به‌نده‌کانی ناسای کۆمه‌له‌ی، گه‌لان و زمانه‌کانی ده‌کۆمینه‌که‌و ده‌قه‌کان. نه‌وه‌ی په‌یوه‌ندی به‌ کورده‌وه‌ هه‌یه‌ به‌ندی (۷) ی په‌یمانی سه‌عدئاباده‌ که‌ دژی گه‌لی کوردو، بزافه‌ رزگاربخواریه‌که‌یه‌تی و هه‌مان به‌ندی هه‌میشه‌یی په‌یمانته‌کانی نیوان، ده‌وله‌تانی داگیرکری کوردستان، دوویات ده‌کاته‌وه‌، له‌و به‌نده‌دا هاتوووه‌ ده‌لی: (مۆرکرا نی په‌یمانکه‌ سه‌وزده‌ن هه‌ر لایه‌نه‌ی له‌ نیوچه‌ی ده‌سه‌لاتی خزیدا هه‌موو کاریک که‌ له‌ تواناییدا په‌ بکه‌ دژی دامه‌زواندنێ ده‌سته‌ی سه‌عداوارو کۆمه‌ل و ریخکراوو چالاکییه‌کانیان که‌ هه‌ول ده‌ده‌ن ده‌زگاکان له‌ نیو ببه‌ن و مه‌ترسیی له‌ ناسوودیه‌یی و ناسایش ده‌که‌ن، جا له‌ نیوچه‌ سنوورییه‌کانی ده‌وله‌تانی مۆرکه‌ری په‌یمانکه‌ بی ایان له‌هه‌ر جیگایه‌کی تری نه‌و ولاتانه‌ بی) (۲۰) (له‌ده‌دا به‌راشکاویی ده‌زده‌گه‌وئ که‌ داگیرکهرانی کوردستان ریکه‌و تن له‌سه‌ر نه‌وه‌ی هه‌ول و تواناکانێان په‌ک بجه‌ن بۆ سه‌رکوگرده‌نی کورد ته‌ک هه‌ر له‌ نیوچه‌ سنوورییه‌کان، به‌لکو له‌هه‌ر جیگایه‌کی ته‌و ولاتانه‌ بی. نه‌مه‌ نه‌ک ته‌نیا کوردی ده‌گرته‌وه‌، به‌لکو هه‌موو بزوووتنه‌وه‌یه‌ک هه‌ولی گۆرینی رژیم و ده‌زگا و سیسته‌مه‌ دامه‌زراوه‌کان بدات، هه‌موو نه‌و ئوبه‌سه‌راته‌ی له‌م به‌نده‌ی سه‌عدئاباد کۆلیونه‌ته‌وه‌ له‌سه‌ر نه‌و بیروباورنه‌ن که‌ نه‌م په‌یمان نه‌وه‌ ده‌گه‌په‌نئ که‌ (دورمه‌نانی کورد چ داگیرکهران و چ په‌ناگه‌ره‌کانیان به‌ ناسکرا هه‌یزه‌کانی خویان په‌کخست و به‌ریاری خنکاندنێ بزوووتنه‌وه‌ی نه‌ته‌وه‌یی کوردیان دا). (۲۱) ته‌ناقه‌ت رۆژنامه‌ی (The Times) ی ئینگلیزی، ناوه‌رۆکی دژ به‌ کوردی سه‌عدئابادی خسته‌روو کاتی گۆتی (په‌یمانی ناسایی سه‌عدئاباد ج- ده‌بی ریگه‌ نه‌دا به‌وه‌ی که‌

دوژنی کورد بڼی په هوی کیشهو بگره و بگرده له نښان
تورکیا و نیران و عیراقداء، واته نه و ولاتانه دانیشتوانی
کوردیان هه یو گهلی اسهرنیشهیان له گه له هم چیانشینه
بژنو اسه ربه گوبه ندانه دا هه یه (۲۲) هر له و کاته شدا
بوو یو پاکانه کردنی به ستنی هم په یمانه و هاوکاری دژی
گهلی کورد، که مالییه کان هندی پروپاگنده و
دژو و له سه یان بلا و کرده و گوايه په کیتی سؤقیهت
یارمه تی کورده کانی دهر سیمی داوه. بلا و کرده و هی هم
چوره پروپاگنده دهبوایه له لایه که وه پاکانه بی بو
سه رکوت کردنی بی به زه یمانه تی راپه رینی دهر سیم له لایه
که مالییه کان وه که سیاسه تی جینوسایدیان له و نیوچه یه
په کار هینا و له لایه کی تریشه وه مه ترستی بخاته دلی
کار به ده ستانی نیران و عیراقه وه و هانیان بدات زیاتر له
مه سه له هی دژایه تی کوردا پستی په کتر بگرن و اده ستنی
یارمه تی بو په کتر دیریز بکن و پیکه وه بکه ونه کار.
هه روه ها تورکیا پیوستی به و پروپاگنده یه هه بو و که
گوايه سؤقیهت هه رشه له په کیتی تورکیا ده کات، بویه کا
ده بی له نه المانیای هیته رینی نریک بیته وه (۲۳) (۲۰)
له نه خسه کیشان و جبهه جیکردنی پلاتی دامه ز راندنی
پاکتیکتی روزه لاتی به ریتانیا رولی سه ره کی بینتی و
ژوبی موره ک رانی په یمانه که به فرمانی راسته و خوی
نه و ده چولاته وه. تورکیاش دوا ی نه وه لایه نگیزی
وهه قاله بندی تی نیران و عیراقی به ده ستهینا که وه
قرکردنی دانیشتوانی دهر سیم و وژان کردنی ولاته که یان.
په یمانی سه عدنابادی هاوکاری دهوله تانی داگیر کردنی
کوردستانی له چوار چیوه ی په یمانه یه کی هاویه شی
په کگرتو ودا چه سچانده نه گینا نه و سیاسه ته زیاتر له ده
سال بوو په یروده کرا و فرخان دنی په یمانی سه عدناباد
وه کور سه زه تانی هاوکاری هاویه شی داگیر کردان
بؤجوونکی دووره له راستینه کانی میژوو زهوتی
رو ودا وده کانی بیسته کان شو و سینه کانی میژووی
ها وچه رخی گهلی کورده وه.

به ریا بونی شهری دووه می جیهانی په یمانی
سه عدنابادی له کار خست، چونکه زله یزه کان
به شیوه یه کی راسته و خو که ونه به رنو ببردنی کارو یاری
نیوچه که، عیراق له لایه ن ینگیزه وه و نیرانیش له لایه ن
نینگیزه یه کیتی سؤقیته وه. به لام هه لو یستی دهوله تانی
نه دمانی پاکتی سه عدناباد دژی راپه رینی
بارزان ۱۹۴۲-۱۹۴۵ و کوماری کوردستان له مه هاباد و
کشاندنه وه ی مه لا مسته فای بارزان و هه قاله کانی بو
په کیتی سؤقیهت نه وه یان راده گه یاند که په یمانی
سه عدناباد هیشتا نووزه ی تیدا ماوه و رخی به
دهسته وه نه داوه.

سه رچاوه کان:

- ۱- ف. نیکیتین (کورد) نئو فاریزوف له فسرته سیه وه کرویوه
به رووسی و پتیشه کی بو نووسیوه. مؤسکو ۱۹۶۴ ال
۲۹۲ (به زمانی رووسی).
- ۲- یو. ف. کلوچنیکوف، ته ب سابانین، (سیاسه تی نیونه ته وه یی
هم سه رده مه) به شی ۲ بلا و کراوه ی ۲ مؤسکو ۱۹۲۹
ل. ۳۱ و ۳۱ (به زمانی رووسی).

- 10- انتفاضه اکری ١٩٢٦-١٩٣٠. مذكرات الجنرال احسان نوری باشا. ترجمه صلاح بروری. بیروت. ١٩٩٠. ص ١٠٥، ١٠٣، ٨٢، ٧٢.
- 11- یوسف ملکه (کردستان او بلاد الاکرد) بیروت ١٩٤٥ ص ٢٣. بقی بهرورد کردن بروانه مسعود البارزانی (البارزانی والحركة التحرریه الکرديه - انتفاضه بارزان الاولى ١٩٣١-١٩٣٢) کردستان ١٩٨٦ ص ٤٠-٤٩.
- 12- د.کمال مهزهر نهحمه (بزافی رزگارخواری نهتمیمی له کوردستانی عیراق) پاکو ١٩٦٧ له ١٥٥ (بهزمانی روسی).
- 13- پ.ک. تراسوف (بهیمانی سهعدناباد) بولتینی زانیاریه کانی زانکوی دهوله تیی ئورال. ژماره ٦٣. سفیردلتوفسک ١٩٦٨ له ٥٦ (بهزمانی روسی).
- 14- حسین مکی (تاریخ بیست ساله ایران) ج ٦. تهران ١٣٦٢، له ٣٦٧.
- 20-Dustur, cilt 19, Ankara 1938 s300-302.
ههرو ابروانه سهرجاومی (١٩) له ٣٤٧.
- 21-S.s Gavan, kurdistan divided nation of the Middle East, London, 1958p.36.
- 22-The Times 10 November 1937.
- 23- د. عبدالرحمان قاسملو (کردستان والاکراد - لراسه سیاسیة اقتصاییه) ص ٥٥.

- 3-Report by his Britanic majesty,s government to the Council of the League of Nations on the ad ministration of Iraq for the year 1926,London 1927, p.9.
- 4- سق زانیاری زیاتر له بارهی ئه پرتوکوتنه و مبروانه: ه.گ. کورسن، روزه لاتنی عهریمی. بهشی یه کم (عیراق). مؤسکو، ١٩٢٨ له ٣٧ و ٣٨ (بهزمانی روسی).
- 5- یوف. کلوجینکوف..... له ٣٠٤ و ٣٠٥.
- 6- م. نه. ههسره تیان (کوردی تورکیا له م سهردنه مدها) بیرقان ١٩٩٠ له ١٧٣ و ١٧٣ (بهزمانی روسی).
- 7- دیلهج شیرکی (القضیه الکرديه، ماضی الکرد وحاضرهم) القاهره ١٩٣٠ ص ٩١. (٥٥، ٥٥)
- 8- یوف. کلوجینکوف..... له ٣٠٩. (بهزمانی روسی)
- 9-A. Safrastian, Kurds and Kurdistan, London 1948, p.83.
- 10- یوف. کلوجینکوف..... له ٣٠٩ و ٣١٠.
- 11-H.Arfa, The Kurds , an historical and political study, London, 1966,p.41.
- 12- م. نه. ههسره تیان..... له ١٧٥.
- 13- توفیق السویدی (مذکراتی، نصف قرن من تاریخ العراق والقضیه العربیه) بیروت ١٩٦٩ ص ٢٢٠-٢٣٧.
- 14- ئوئی. ژیگالینا (بزافی نهتمیمی کوردی ئیران) مؤسکو ١٩٨٨ له ٧٥ (بهزمانی روسی).

له ژماره‌ی داهاتوودا:

□ په‌ی‌دا‌بوون و بنا‌خ‌ه‌ی ناسیۆنالیزمی کورد له ئیران

(پیدا‌جوونه‌وه‌ی نامیلکه‌یه‌کی دکتۆر عه‌باس وه‌لی)

نووسینی: نه‌زه‌ری سولتانی

کاره سات کردیان . کاتنی گفتوگویان دست پی کرد که هیلن (٣٦) وک به ربهستی به عس و پاریزه ری کورد دیاری کرا و میلله ته دستبراو که مان ناهیکی پیدا هاتبوه . واته : کاتنی گفتوگویان نه کرد که دوشیا بیکن به لکو کاتنی کردیان که قهت نه دهبوو بیکن . نه کاره یان له بهرژوهندی به عس نه بی که دهستی بو بووشکه یک دهگیزا خوئی پی دهر باز بکات ، له بهرژوهندی که س نه بوو . له لایه کی تریشه وه قوریان به هموو زار تکدا نا که بو کورد و خوینی کورد ورته یه کیان لئوه هاتنی . له سهر نه و توهین کردنه شهیتانی شه وه . له لایه که وه مام جه لال روو راپنده که یاند که گفتوگو که بیان سهری گرتوه و با گس سهری خوئی بو کورد و به کورده وه نه هیشینی و با (بار کن و بزون) له لایه کی تریشه وه کاک مه سعود له به غداوه . به لئی وک نه وه یی چی قات بوویی له به غداوه . بروسکه یی بو نه و شین و شه پوره ناردا که له له تهن له لایه ن ناودارترین هونه رماندانی خیهاته وه بو پشتگیری کورد ده گیزدرا و له سهر سه کوی هوله که وه خویندرا یه وه . نه وه یی سهرانی حیزبه کان ، له پیش هموانه وه کاک مه سعود و مام جه لال بهر گفتوگو ناوه خته و به تسریحات و رهفتاری پهراویزی نه و گفتوگویه به کردیان کرد . به هیچ ناحه و دوزمنیکی میلله ته که مان تده کرا بیکات . نه گه ر به ناقه ست نه و گفتوگویه بیان به و شنبوه یه کردنی خیانته یان له میلله ته که مان کرد . نه گه ر له بووی ته زائینه وه بوویی . که نه مهش خو له سنووری خیانته دهر . به که لکی نه و جینه رایان که لئین و نه گه ر پیشان کرابی و قهرمانی خه لکیشیان به چی که یاندنی نه و به لکه و نیشانه یی کلکایه تیه و له هموو حالته کاندئا تاوا تبارن .

٢- هموو دهر زانین که له راپه رینه مهنه که دهر زوربه یی هره زوری لؤکیومیتت و به لکه تامه یی نه من و موخا به رات

راسته و خوئی به چاره نووسی یه که یه که یی خو مان و سه رجه می میلله ته که مان و تنانهت نه وه کانی داهاتو شه وه هیه و همومان لئی بهر پرسیارین . رهنگه نیستاش له کویره گوندی ولاته که ماندا نه ریتی ماره برینی کیژی سهر بیتشه مابن که له گلزویدا قهت ناگاته دامینی ماره برینی سه رجه می نه وه یه که جاری بیتشه شی نه دیوه و نیز و مینی دهر نه که وتوه . پیم وایه هه له و تاوانی نه چند سالی دوا یی نه دوو حیزبه به شی نه وه دهکن که هر نه بی سهرانیان بخرینه دادگای گه ل و میژوه وه . له بهر نه وه به پیویستی نازانم به رابردوی دورتر و هه له و رهفتاری پیشوویاندا بجمه وه هر چه نده گه رای رهفتاری نیستاشیان ده میکه ... ده توانم بلنیم له روژی دروستبوونیانه وه خراوه . گو مانه کانم له پارتنی دیموکراتی کوردستان و یه کیتی نیستماتی کوردستان که نه نه میان یه کیتی خواز و نیستماتی و کوردستانییه نه نه بیان پارت و دیموکرات و کوردستانییه له م چند خاله یی خواره وه پیک دین :

١- نه و دمه هه ره ده گمه نه یی میژوو که گه لانی جیهان بو کورد ده هژین و ده سه لاتدارانی ولاته زله کان ناچار مان حیسابی بو خوینی کورد بکن و ناوی کورد و کیشه که یی بخه نه ناو هاو کیشه یی هه زاران نه زاندرای شهر و ناشتی و بهرژوهند و چاره نووسی ناوچه که وه ، هیچ قودرت و جادویی که نه بوو نه و باره له باره خوار کاته وه و له باری بهرئ گفتوگوی ناوه ختی سهرانی حیزبه کان نه بی که له گه ل به عسدا کردیان . گفتوگوش کاتنی نه کرا که کورد تنانهت که رکوکیشی له ده ستدا بوو و حیزبه کان خه ونیشیان پنه نه دیوو تا بلنن له باری نیری و ده سه لاتوه کردیان و ویستیان خواستی میلله ته که مان - یا هیچ نه بی خواستی خو یان - به به عس مؤر کن . نه و دمهش نه کرا که کورد له رهودا بوو و وه که له یی پایز لئی هه لده و هری تا بلنن بو برانه وه یی

نالای دزراوی کوردستان هه‌وای دی. به‌لام به پیلانی (۵۰ به ۵۰) ی یه‌کیتی و پارتی، په‌رۆی زه‌رد و په‌رۆی سه‌وز به‌رز کرانه‌وه و ئەم نامانجانەیان پێ وەدی هات:

ا - کوردستان وهک ولات بوو به ناوچه‌ی ده‌سه‌لات و کورد وهک میلله‌ت بوو به حیزب و لایه‌نگری حیزب. ژه‌هری ناوچه‌گه‌رتیش گه‌پشته سه‌ر ده‌ماری ده‌رویشانی حیزبه‌کان و یه‌کیتی نیشتمانی وای لێ هات شیاوی ئەوه بێ ناوی یه‌کیتی سلیمانی بێ و پارتیش ده‌بوو بێ به حیزبی یه‌کایه‌تی خاکی عیراق و له به‌سراوه تێ هه‌لچێ.

ب - دۆستایه‌تی درۆزانه‌ی نێوان پارتی و یه‌کیتی که (شه‌قی زهمانه) ره‌خساندبووی، بوو به دۆژمنایه‌تییه‌کی هه‌رزه‌کارانه‌ی کۆلان و ناگر له ره‌نگی پیلای و کلاو و کراس و عاره‌بانه‌ی گێزه‌رفروشی نه‌گه‌ت و برسی ده‌بووه‌وه و هه‌میشه هه‌موو که‌س و گرووپێک که سه‌ر به‌و دوو لایه‌نه‌ بووین بۆ ته‌قینه‌وه له‌سه‌ر بێ بوون و ململانی ره‌نگی په‌رۆ، کۆمه‌لگه‌ی به‌جاری هه‌له‌ته‌کاند.

ج - په‌رۆی سه‌وز و په‌رۆی زه‌رد کرانه‌ قه‌ناره‌ی نالای دزراوی کوردستان که تاکه شتیکه بتوانن چاک و خرابی کۆمه‌لگه‌ی کورد یه‌ک بخات و له دابرا و قرانی بپارتێن و بخه‌رتنه سه‌رووی حیزبایه‌تییه‌وه.

د - په‌رۆ کرانه په‌شته‌مال و عه‌یبی دز و جاش و جاسوس و ناودیوکه‌ریان پێ داپۆشرا.. کرانه په‌تی سێداره‌ی بێلایه‌نی کورد.

ه - په‌رۆ کرایه‌ فقیله‌ی فیشه‌که‌شینه‌ی ده‌ستی مندا‌له‌ورته‌که‌ی ئەو دوو لایه‌نه و چاره‌نووسی سه‌رجه‌می میلیه‌ته‌که‌مانی پتوه گرێدراو هه‌ردوو زاتی سه‌رکرده‌ش چۆپیکێش.

و - نینتیمای بۆ په‌رۆی نه‌فره‌تلیکراو که‌وته سه‌رووی نینتیمای نیشتمانی و میلییه‌وه. له کام جیتی جیهاندا کاره‌ساتی وا ده‌قه‌ومی ئەگه‌ر ویستی راسته‌وخۆی)

و کون و که‌له‌به‌ره کوردکوژه‌کانی تری به‌عس که به‌ته‌ن ده‌کێشرا، ده‌ست کورد که‌وتن و له نه‌جامیشدا به ده‌ستی حیزبه‌کان شاد بوون. کوا له کۆن و جیبان لێ هات و بۆ وهک (لانه‌ی جاسوسان) ی دوا‌ی شای ئێزان نه‌خرا‌نه به‌رگه‌وه و بلاو نه‌کرانه‌وه؟. پیلانی کوردقرا و به‌عاره‌بکردنی کوردستان نا‌شکرا ده‌بوو یا جاسوسی به‌عس له لوتکه‌ی حیزبه‌کاندا هه‌بوون و به‌لگه‌نامه‌ش تیغی دووده‌م بوون؟. گومانی من ئەوه‌یه که پارتی، بۆ ئەوه‌ی جاسوسه‌کانی ریزی خۆی نا‌شکرا نه‌بێ لێقه‌ی به‌سه‌ر جاسوسه‌کانی په‌کێتیدا دا و یه‌کێتیش به‌هه‌مان شێوه چاکی پارتی دایه‌وه و له‌مه‌دا... به‌لێ له‌مه‌دا برا و هاوچاره‌نووس بوون و به‌هه‌ردوولا تاوانه‌ شار‌دراوه‌کانی به‌عسیشان سپێش کرد. ئەو حیزبانه‌ش که له‌وان نه‌بوون و به‌لگه‌نامه‌یان که‌وتنه‌ لا، دانی پله و پایه‌یان بۆ رۆ کرا و بوون به‌ پارووه‌چهره‌ی یه‌کیتی و پارتی و په‌خۆ و په‌ دۆکیومینته‌وه، شیخ ره‌زا گوته‌نی (لوول دران و قووت دران) و سه‌ری هه‌موان له ده‌ریای خۆینی کورددا نهم بوو. ده‌زانم ئەگه‌ر ئەو به‌لگه‌نامه‌ نا‌شکراش بێ و ته‌نانه‌ت خۆی (کاک و مام) یش به‌لگه‌یان له‌سه‌ر هه‌بێ و به‌ راپۆرتی خۆشیان خه‌لکیان به‌ کوشتن دابی، له‌ پله‌ی ده‌رویشایه‌تی و هێزیتی ئەوانه‌ی به‌ بریار بریاریان داوه له‌گه‌لدا بێ یا تاقیبی دۆژمنی تاییه‌تی خۆیان ده‌که‌ن که‌م نابێته‌وه وه‌ک به‌ گه‌فتوگۆ و ماچ و بروسکه و کوردکوژی که‌م نه‌بوو و به‌ دزی و ناودیوکردن که‌ل نه‌بوو، که‌لێش نابێ. به‌لام له‌ هه‌موو چاله‌تێکدا سپێشکردنی به‌لگه‌نامه‌ی کوردکوژه‌کان خیا‌نه‌ته و ده‌بی حسینی بۆ بکری.

٢- دوا‌ی راپه‌رین و په‌وی میژویی و گه‌فتوگۆی ناوه‌خت و هاوکات له‌گه‌ل ئەوانه‌شدا، گیانی سه‌ره‌خۆیی و ئازادی که‌ ده‌زگای راگه‌یاندنی جیهانیش ریی بۆ خۆش ده‌کرد، له‌ ناو جه‌ماوه‌ری کوردستاندا بزوا و

تۆمەتى (رەتلى پىنجەم) ى لە رەفتارەكان بازارىتېر
 كە لە دواى خۇيانەوۋە ھەزارەمىش نىيە و بە
 برسېكىردىنى ئاوارەكان و دواى بە كرىگرتىيان بۇ
 شەرى كوردكۆزى و ھەموو رەفتارى سەيز و سەمەزەى
 لە شانچوويان و ھكۆمەتى ئاخىر زەمان و پەرلەمانى
 كارىكاتىر، ئازادى و سەرە خۇيى و بى كەلەگايان الە
 بەر چاوى مىللەتەكەمان سووك و زىسوا كرد و ئەوۋى
 مىللەت خۇيى بۇ دەدا و شەيدى بۇو، وای لى ھاتوۋە
 قىزى لى بىكەتە و نەفرەتى لى بىكات . ئەمەش الە
 ھىچ توانا و درىندە و جادوۋ و پىلاننىك ما ئۇنجام
 نەدەرا بە رەفتارى ئەم دوو خىزى نەبى . بەس بە
 درىندەبى خۇى و بە پىلان و نەخشە و تواناى لى
 سىنووزەو، الە ماوۋى چەندىن سالتا ئەوسا توانى
 ھوكمى زاتى لە كورد بىكاتە ھوكمى قوزەلقورت و
 ئۇتۇنۇمى لە ئۇتۇنۇمىخوزان ھەرام بىكاتە كەچى
 ئەماتە . لە ماوۋەكى قىياسى زۆر كەمدە بەناخەوۋە
 دەيلىم و دلم دىشى كە دەيلىم ھەك قوتابى بەس اولە
 بەسەيش الەم يوارەدا بلىمەتتە، توانىيان سەرە خۇيى
 لە مىللەتە زىرەستەكەمان گلاو بىكەن و وای لى
 بىكەن خۇزگە بۇ ژىرەستى بخوزى، ە نىلە بەس لىمە
 ۱ - ھەك ئەوۋى بەكوشلىدانى زۆلەى خەلكى،
 خۇى لە خۇيەدەمەبەست و ئامانلىجى كوزراۋ و
 كەسوكارى كوزراۋەكان و مىللەتەكەمان بى و سەزانى
 خىزىەكان بە لىھاتوى خۇيان و زۆر بە زەخمەت بۇيان
 و دەست ھىناىن، ژمارەى زۆر و زەبەندەى شەھىدىيان
 كردۇتە مەدالىباى شانازى و خۇيانى پۇۋە ھەلدەنىن و
 كەسەش نىيە لىيان بېرسى . نەرى ئەم ھەمۇو شەھىدەى
 كە خەرىكە كۆرەكانىان رويۇشى كوردستان داپۇشى بۇ
 كى و بۇ چى كرانە پىشبارى قەيامەت؟ كەس نىيە بۇ
 ئەوۋە بچى كە شەھىدى زۆر و دەسكەوتى كەم بچى
 شەرمەزارىيە نەك شانازى، خۇى دەسكەوتى ئەم
 خىزىانەش بۇ مىللەتەكەمان مالىترانى نەبى ھىچى تر

مام و كاك) ى لە سەر نەبى يا بەكىكىان بۇ نانەوۋى
 كارەساتى وا سەرچۇپى پى نەگىرابى ؟ كامەيان ؟
 ئەمەيان كارى ئىستى من نىيە و با لە ھەلامى ئەم
 ئووسىنەدا دەرگەوى.

۴ - چلەپۇپەى بەلگەى خىانەتكارى سەر كوردەى
 خىزىەكان دارماندى گيانى كوردبوون و كوردستانى
 و ئاگرخۇشكردنى شەرى ناوچە و زاراۋە و
 خۇزگەخواسىتى خەلكە بۇ گەرانەوۋى دەسەلاتى رەشى
 بەسەى بكوژى ھەلەبجە و دىۋەزمەى ئەنفال . ئەوۋى كە
 رىكە و تىننامە ئىستعمارىيەكانى ھەك زەھاۋ و
 لوزان و ئەلجەزىر ئەنجامىان ئەدا ، ئەوۋى بە
 دەولەتانى پەيمانى بەغدا ھەلەسوپرا ئەوۋى كە ژەھر و
 ئەنفال و تازەترىن چەكى كوشتن پىتى نەكرا جىبەجىتى
 بىكات ، سىنووردانانى روھى بوو لە ئىوان ناوچە
 وزاراۋەكاندا . بەلام يەكىتى و پارتى سەرووى ھەموان
 كەوتنەوۋە و ئەو وىستە گلاۋەى دوژمانىان و دەى ھىنا
 و لەوۋش بەلاتر ئەوۋە كە پىيان دەرگى راۋەكورد بۇ
 عارەب و تورك و فارس بىكەن و لە گەل نىزمترىن خەلكى
 دەزگا جاسووسىيەكانىاندا دانىشن و فەرمانىان بەجى
 بگەينەن بەلام نەفرەتى خۇپەرستى و دەرۋوننەخۇشى و
 ئارەزووى شىتانهى دەسەلات بە سەر خەلكى بى
 دەسەلاتلى ناگەرەن سۇران و بادىنانى ھاۋخۇيى
 و دەسپراۋ ھەك يەك مىللەت لە خۇپروان و پىكەوۋە
 چارەنوۋسى خۇيان دىارى بىكەن . لەم خەم شىۋانئەدا ،
 يەكىتى نىشتمانى كوردستان (ناۋەكەى لىزەدا بە
 سەبرى سەبىرە) دەستى بالاي ھەبە و گۆى گروۋى
 بردۇتەوۋە.

۵ - سەرجمەى رەفتارى ئەم دوو خىزىە . بە
 خەلكەكوشىدان و ئاۋدىۋىكردن و تالانكردن و
 نىزىكخستەوۋەى جاش و جاسووس و دوورخستەوۋەى
 خەلكى پاك و دلسۇز و بە رەفتارى رۇژانەى
 (بازارى) و تىربارانكردنى بىتاۋانان و زىندووكردنەوۋەى

خه لکی به یه کتر به کوشت ددهن که ناشتیش دهنه وه به هر دوو لا یا گفتوگویی دقراو دهکن یا راوی کوردی نهوديو سنوره دهستکردهکان دهکن و ویستی داگیرکری دی بهجی دهگه یهن. نه گهر که سیک به ترازووی ژیربیژی پیمی بسه لینی که له بچونه کانددا به هله دا چوم، به راستی دهحه سیمه وه و کولی گرانی گومان له سر شانم سووک دهبی، نه گهر به لگهی راستی بچونه کانیشم زور بن با خمی هم کوله گرانه له نهستی همومان بی و هلوئست و دهنگمان یهک بن و بهر له همومان پرووی زارم له لایه نگرانی نهو دوو حیزبه به که به خو بن لایه نکرندیان چه کینکی کورد کوژی که میش نه بی کول ده بی و به سووربوونیشیان زیاد ده بی و تیز ده بی. خه لکینه: خو حیزبایه تی ناین نیبه دهمه ته قی ولی لادان و رهخنه لیگرتن هه لته گری وله سر کوفریکی په پره و پرؤگرامه که ی بخرینه دوزه خه وه. حیزب له پهری پیرؤزیدا نامیری حهسانه وهی میلله ته دهنا هر بق تووردان چاکه، هم دوو حیزبه ی کوردستانیش نهک هر نامیری حهسانه وه نین به لکو و به بهر چاومانه وه کاره ساته لیک بهرپا دهکن عه قلی بازرگانی سیاسی نه بی چ عه قلی قبولی ناکات و ویزدانی مردار نه بی چ ویزدانی بهرگی ناگری و رتبازیشیان رتبازی پؤلپوت نه بی رتبازی کهس نیبه هه رجه نده پؤلپوت به خوینی خه لک رتباویانی زوری کرده وه و نه مانه چی هه بوو ناودیویان کرد و لهم لایه نه وه لیک ناچن. گوته کانیشم به فرموده ی زانایه کی کورد کوتابی دینم که ده لی: (نه گهر که وتمه سر دوورپانیک و نه مزانی کامه یان هه لبتیرم ، پرس به و حیزبه شیت و ویتانه ده کم. نه وان کامه یان په سن کرد، من نه وی دیکه ده گره بهر و لئی دلنیا ده بم).

نیبه تابشاناژی زهریای خوینیان لی قبول بکری. ته نانه ت یاد وینه په بکری شه هیدانیش کراونه ته دانه و تله ی سر زبیکه ی ته له و مایه فیتنه ی شهرو بشیوننی و شه هیدی تریان بؤده ری و مالی تریان بی کاول ده کری و دهروازه ی کراوه ی سه رفرازیان بی دان ده خری، بؤده بی هم کاره ساتانه جینی شانازی بن ولهم سه رکرده حیزبیا ته قبول بکری؟ به دروشمی ساخته وایتوجامه ی زهره و سهوز و له میلله ته که مان کراوه له سر ته زمی کوری خوی هه لپه ری و مالویرانی خوی به دهسکوت له قه لیم بدات. فلانه کهس شه هیدی په کیتی نیشتمانییه و فیساره کهس شه هیدی رتبازی بارزاتییه. نه خیز نه مه یان رتبازی بارزانی نیبه و نه وه شیان نیشتمانی نیبه و شه هیدان خوراکی نه ژدیهای سر شانی زحاکی دهروونی سه رکرده کانن... نه انجام: چون هم دوو حیزبه توانییان هه رچی کردیان چهوت و هه له و پینچه واته ی بهرزه وهندی میلله ته که مان بی؟ چونیان زانی له هه لته کاندنی گیانی کوردبووندا و لیزان بن؟ چونیان زانی میلله تیک بکه ن به دوو که دوژمن بیی نه کرا بیکات؟ چونیان زانی نیماره تی بابان و بادیشان زیندو بکه نه وه وهک نه وهی له خیزوینر و سهرکه و تینان تیرمان خواردی و له بهر سینه ری نالایان حه سایینه وه؟ چونیان زانی وهک میژووی له هه شکیز او مان کور له باوک بکه ن به دوژمن و سهری برا به برای خوی به برین بدن؟ چونیان زانی برین له لایه نگرانی خویان بکه ن به زیان؟ چونیان زانی که ی بکوژ و دوژمنی میلله ته که مان لاوازو شه که ت بووی و کاتی پشودانی هاتین به گفتوگو هه ناسه ی وه بهر بپنینه وه و که ی به هیزیش بووی به ناوی شورش ی درنوخایه نه وه کوری خه لکی به گزدا بکه ن و شهری بی بفروشن؟ چونیان زانی به و بقیقه ته و و ریک شه ریان هه له بی و ناشتیان هر هه له بی و پیکدادنیان هه له بی و ناشتبوونه وه یان هه ر هه له بی؟ که پیکدا ده دن مندالی

لامارتین و رۆژه‌لآت

" کورد بۆهیمی چه کداری رۆژه‌لآتین "

نهره‌ند به گیخانی

ئەفسوونیی رۆژه‌لآت بوون. ئارەزووی تینکەلبوون بەم ئەفسوون و رەسەننیه و خەزەگەرکردن پالی پێزەدەنان بەرەو رۆژه‌لآت بچن. لەو سەرەسەدا دور شەپۆلی بێرکردنەو بیاو بوون: بە گەم شەپۆلی نەوانە کـار یـگەری راسیۆنالیستەکانیان لەسەر بوو؛ دوو هەمشیان ئەو کۆمەڵە بوون کە کەوتبوونە ژێر کار یگەری رۆمانتیکی ئەلمانێ، راسیۆنالیستەکان بە ناوی پێشکەوتن و ئەقل، بە ناوی لۆژیک قسەیان دەکرد و رۆژه‌لآت و مرۆفی رۆژه‌لآتیان لە چا و رۆژناو و مرۆفی رۆژناوایی نزمتر دەبینی. بەلام چینی دوو هەم دەبوست روانینیکی نوێ بۆ خۆی دروست بکات و بە چاویکی مەزنتەر دەپروانیه رۆژه‌لآت و مرۆفی رۆژه‌لآت. رۆژه‌لآت لەلای ئەم دوو چینه (لە سەرەتای سەدەی نۆزده بـیـووبە شـوونـی بە گـژـیـدە کـدـا چـوونـی «رۆژه‌لآتیی رۆح = سەرچاوهی رۆشنایی» لە گەڵ «رۆژه‌لآتیی واقیعی = سەرچاوهی تاریکی و داوگەتوویی») لەلای چینیکیان کەلتوری ئەخلاقیی گرینگ بوو، لەلای ئوتوتریش شارستانیەتی ئابووری.

شاعیر و نووسەر رۆمانسیه‌کان بە چاویکی ئەفسانەیی دەیانرۆانیه رۆژه‌لآت. ئەم رۆانینە ئەفسانەییە زۆر چار وای لەو گەمژکە رۆمانسیانە کردووه مرۆفی رۆژه‌لآتیی لەسەر ئاستی واقیع نەیان و بە چاویکی ئایدیالی لینی پروانن. لە راستیدا، دەرکەوتن و بەهینبوونی ئەم بۆچوونە بەندە بە باری ئەخلاقیی و کۆمەڵایەتی ئەوکاتی کۆمەڵگای فەرەنسیه. بەرێ ئەر رۆمانسیانە کۆمەڵگای فەرەنسی له گرفت دا بوو و مرۆف بەها و دەسەلاتی رۆحی وونکردوو. پیاوه‌کان هەستیان دەکرد ژن بە کارکردن له کارگه و په

«گەشتکردن» بە مانا سادەکەیی واتە شوێن و هەوا گۆڕین، بەلام بە مانا فەلسەفیه‌کە «گەشتکردن» واتە چوون بەرەو نەینیی، کەشفکردنی نەناسراو، ناسینی ئەوی و ئەویدیکه «الآخر = l'autre»؛ ناسینی ئەویدیکەش واتە فراوانبوونی مەودای بێرکردنەو و روانین، واتە خۆناسین. له «ئەویدیکه» مرۆف ئیمارێ خۆی دەبینی، خۆی دەناسی. کەواته گەشتکردن واتە گەڕان بە دواي خود و خۆدۆزینەو؛ «هەموو گەشتیک کلیلکی لەبارە بۆ رزگارکردنی خود». لیکۆلینەو له چەمکی «گەشت» و «گەشتنامە» لایینیکی گرینگی ئەدەبیە و له زۆریه دانیشگاکانی رۆژناو بەشی تاپیەتی بۆ تەرخان کراوه. له سەرەدەمینکی زۆر زوووه رۆژناو شەیدای دۆزینەو و ناسینی «ئەوی» و «ئەویدیکه» یه. هەر ئەم کەشفکردن و ناسینەش بوو کە دواتر بوو بە هزی کۆلۆنی کردن.

رۆژه‌لآت بە کینک بووه لەو شوێنەدا کە هەردەم جینگای خەونی گەمژک و نیردراوانی تاپینی و رۆشنپیرانی رۆژناو بووه. ئەگەر سەرەتا، تا سەرەدەمی رۆمانسی، واتە تا کۆتایی سەدەی هەژده و سەرەتای سەدەی نۆزده، زۆریه ئەوانی گەشتیان بۆ رۆژه‌لآت دەکرد نیردراوی مەلیک و کەنیسه بوون و بۆ بەرژەوێندی دەولەت کاریان کردی. ئەو له سەرەدەمی رۆمانسی چینیکی رۆشنپیر دەرکەوتن کە دوور له هەموو بەرژەوێندییه‌کی دەولەتی شەیدای رەسەننیه و

Bérenger, Françoise, le mythe de la femme orientale chez les écrivains voyageurs français de 1806 à 1869, these pour le doctorat, 1988, vol. II, P.151.

۲. Ibid, P. 63
 ۳. ئەنھا شائۆیریان لەم لیکدانەوێ بەدەر: ئەو بە پێنجوانی ئەوای رۆمانسیه فەرەنسیه‌کان رۆانینیکی ئەفسانەیی بۆ تاپینی مەسەحی و شارستانیەتی رۆژناوایی هەبوو.
 Ibid, P. 48

ناماده‌بوونی له کوزې و کوزوونووهی ئه‌ده‌بیبی رۆلی «سروشتی»^۴ خزی وونده‌کات و خیزان که ناوکی کۆمه‌له به‌رهو شینوان ده‌چیت؛ (ژن له روانگهی ئایدیۆلۆژیای زالی ئه‌وکات، تمنانته له رووی کلتوریشموه، دوو ئه‌کسپرنه‌تیشی له‌به‌رده‌م بوو؛ یا ده‌ه‌ویه مۆدێرن بێت و له چاری جیهان بدره‌وشیتموه، یان ده‌ه‌ویه بېیت به‌دایک و سهردارای ناومال بکات)^۵ به‌پینی بۆچوونی زۆریه‌ی رۆمانسیه‌کان مۆدێرنیزمی کۆمه‌له‌گاواته‌شینوانی په‌یوه‌ندییه کۆمه‌له‌یه‌تیه‌کان، به‌تایبه‌تی په‌یوه‌ندی نینوان ژن و پیاو؛ ژنی ئایدیال به‌رای ئه‌وان ژنی ناومال و گوێرایدل و مندال به‌خینوکه‌ر بوو. ئه‌وان له‌و باره‌ه‌ دا‌بوون که مۆدێرنیزم له ئه‌جماعی بێنرخ‌ببوونی «تایین» و «سروشته» که به‌رای لامارتین هارمونی ژیانن، دروست ده‌بیت.

لامارتین، شاعیری مهنزی رۆمانسی فه‌ره‌نسی، په‌کینک بووه له‌وانه‌ی که له‌ سیستهم و ژبانی رۆژناوا و نېوون و رووخان ده‌بینی و له‌ رۆژه‌لاتیش له‌ دایک‌بوون و ژبانموه. په‌کینک له‌و هویه سه‌ره‌کیانه‌ی که له‌ پال ئه‌م روانینه‌ی لامارتین بووه بۆ رۆژه‌لات، تاینه. تاین له‌ لای ئه‌و سه‌رچاوه‌ی ژبان و شارستانیه‌ته؛ (له‌ رۆژه‌لات تاین جوولینتری خه‌لکه)^۶، بویه (رۆژه‌لات شانزی شکۆم‌ندترین مرۆقه)^۷. به‌رای ئه‌و (شارستانیه‌تی رۆژه‌لات هه‌رده‌م له

ناستی شارستانیه‌تی ئیحه «رۆژناوا» به، چونکه پیرتره و له رووی ره‌سه‌نایه‌تیه‌وه‌ش سازگارتر و تمواتره)^۸. لامارتین دژی سیستهمی سیاسی رۆژه‌لاته و به‌ سه‌مه‌کاری له‌ قه‌لم له‌ ده‌دات، به‌لام مرۆقی رۆژه‌لاتی زۆر به‌نرخ و پیرۆز ده‌بینی؛ (خه‌لکی ئه‌م ناوچه‌یه له‌ سروشت هینزیکیان پیندراوه که نه‌ببیرای پی ده‌بین، ئه‌م هینزه‌ش خه‌یاله «Imagination»^۹). خه‌یال خوا ده‌دۆزیتموه و ته‌قلیش بوون ئالۆز ده‌کات. لامارتین به‌ ترس و گومانموه ده‌روانیه‌ته ته‌قل و خه‌یالیش به‌ سه‌رچاوه‌ی رزگاریی مرۆف ده‌زانی؛ (هه‌ر خه‌یاله مرۆف رۆحانی ده‌کات، رۆحانیه‌تیش به‌زی ده‌کاتموه بۆ که‌شفکردنی خوا، که‌شفکردنی خواش مرۆف خودایی ده‌کات)^{۱۰}. له‌م پرهنسیپه‌وه لامارتین دژی ئه‌و که‌سانه ده‌ه‌ستیت که به‌ چاری نزم ده‌رواننه‌ رۆژه‌لات، هاوولانه‌یه‌کانی ناگه‌داره‌کاتموه؛ (که‌واته‌ با ناگامان له‌ خه‌زمان بێت له‌ بیزکردنموه له‌ میله‌تانی خاوه‌ن خه‌یالی مهنز. ئه‌وانه هه‌روه‌کو چۆن باپیره گه‌وه‌ی ره‌گه‌زیی مرۆفن، هه‌رده‌م به‌ سه‌ردار ده‌سیننموه؛ ئه‌وان که‌ نا‌سه‌مانه‌کانیان بۆ دۆزینموه)^{۱۱}. له‌ کاتینکدا ره‌خنه له‌ سیستهم و مرۆقی رۆژناوا ده‌گری و ده‌لی خوا (ئه‌قلی ساره و سه‌ری پی به‌خشیوین و نازانین رابینین)^{۱۲}، ده‌کومینته ستایشکردنی میله‌تانی رۆژه‌لات؛ (ئه‌م میله‌تانه هیچ پنیوستیه‌کی ماتریالیان زیاتر نیه له‌وه‌ی که سروشت پی به‌خشیوین... رۆژه‌کانیان له‌ناو ته‌نهایی و بینه‌دنگی و درنۆخایه‌نیله‌سه‌رده‌به‌ن)^{۱۳}. له‌ رۆژه‌لاتی لامارتین په‌کسانی و چاکه‌خوازی فه‌رمانه‌هوان، (گه‌ل بوونی نیه له‌ لای ئه‌وان، شوان و میر سه‌ر به‌ هه‌مان خیزانن، به‌ هه‌مان زمان

۴. رۆلی «سروشتی»ی ژن به‌رای پیاو، ئه‌وکات و نینستاش به‌ نینست پیاوی نهریتخواز و دواکوت‌وو، برتینه له‌ گوته‌یه‌لیکردنی مینه، زاروک دووست کردن و به‌خۆکردن، به‌ جیه‌نناتی کاروباری ناومال هه‌ر له‌ چیشته لێنان و راگرتنی پاک و خاونه‌ی و هه‌تد. هه‌روه‌کو نینتاش له‌ زۆریه‌ی وولاتانی جیهانی سنیه‌م باوه، ده‌رچوونی ژن له‌ نېو چوار دیواری مال و نزیکه‌بووه‌ی له‌ بوواری کلتوری نه‌شاز و نامۆ هاتوته به‌رچاو و به‌ ده‌رچوون له‌ رۆلی «سروشتی» له‌ قه‌لمه‌ دراوه.

۵. Badinter Elithabeth, l'amour en plus, Flammarion, Paris, 1980, P. 224.

۶. Lamartine Alphonse de, Histoire de la Turquie, Constitutionnel, Paris, 1854-1855, vol. I, P. 48.

۷. Ibid, P. 48.

Lamartine Alphonse de, voyage en orient, A. Furne, Jouvet & cie-L. Hachette & cie, Paris, 1869, vol. I, P. 426.

Lamartine, histoire de la turquie, op.cit, T. I, P. 51.

Ibid, P. 51.

Ibid, P. 51.

Ibid, P. 53.

Ibid, P. 53.

نم رایمی خوی دوهستی و به روانینیکی نوژیکیانه لیکي دهاتهوه و دهلی (جاران عهده به رادهدی نارزهو ژنیان دهینا و ژنیان تهلای دهه). موحه محمد وای زانی به دروستکردنی پهیوهندی ناپینی له ژنخوازیی دژوخایهندا کاری تهواری کردوه بژ چاککردنی باری نیوهی رهگزی مرؤف، کنچی هستی نکرده که زوری کردوه تا یاساکمی لهگهل رفتاری عهده بگونی، نموش به ماف پندانیان به شیوهیهکی شعرعی تا چوار ژن بهینن نهگور سامانهکیان بوری داپنکردنی ژانیان بدات (...). موحه محمد چاری له دادهوری پویشوه و بهردهوامی داره به نایهکسانی نکرهکان و خراپوونی باری نیوهی جوری مرؤف).

نم روانینه نفسانهییی رزژناوا بژ ژنی رزژهلاتیی پهیوهندییهکی زوری به چپرکهکانی «هزار و یک شو» عوه هیه. چپرکهکانی «هزار و یک شو» کاریگریهکی زوریان ههروه لسم رومانسییهکان و هندی له نووسفرانی نم سردهمه. شهرزادی پالوان نمونمی ژنی رزژهلاتیی بووه به لایانوه: سینکسی و دهلال و گرم و میهرهبان و مهگریز و ژیر و گوژاپه و دایک، نمانه نم خاصیتانن که له خهبالیی زوریی پیاوانی رزژناوایی دراوته پال ژنی رزژهلاتیی. هر کسی له رزژهلات بگریایوه، به فزولیهوه دهراری ژن پرسپاری لینهکرا؛ تیزفیل گوتیه، شاعیری رمانسی فخره نسی لم رووهوه دهلی: (پدکم پرسپاریکی لهو گهرؤکانه دهکری که له رزژهلات دهگهرنموه بریتییبه له «نهی ژنهکانیان».) رزژهلاتیی یوتوپیا، نیشتمانی مندالی و مدنلگای هست و تارهو و شونی دایک و دلنواویی بووه بژ نم کسانمی که لهگهل کات و شونی خزیان نامز بوون. ههروهکو فرانسواز پیرهنگی

Lamartine, histoire de la turquie, vol. I, pp. 163-164. ۱۹
 ۲۰. «هزار و یک شو» پدکم چار له سهرتای سدهی هژده له لایمن نمنتوان گالان- عوه بژ زمانی فخره نسی وهرگهردراوه.
 Gauthier Théophile, constantinople, michel levy, Paris, 1853, P. 195. ۲۱
 ۲۲. وشعی «دایک» لیره به مانا نفسانهیهکه هاتوه که منیرمی دایکی عیسی پینهمبر دهگهینی.

دهدوین، همان نهرتیمان هدی و خاوهن همان ژیریشن). میللهتانی رزژهلات به پای لامارتین (هستی ناسیونالیان له دژگمهکیانه و چاره نووسیشیان له نیمانکهکیاندايه).

هروهکو دهینین، رزژهلاتی لامارتین جیگایهکی خهبالیه، یوتوپیايه؛ لامارتین به چاونیکی نفسانهییی دهروانسته شتهکان و واقع لسمر ناستی خوی ناپینی. نم هارمونییهی که به پای نم «نایین و سروشت» به ژیان و کزملهلی دهبخشن به پلهی یهکم له کسایهتی ژندا رهنگدهاتهوه. ژنی رزژهلاتی بهرای لامارتین نم مرؤفه سروشتیهیه که ژنیانی مؤدیرن نهیشیواندوه، بوونهورنکی ناسکو و گوژاپهله و به رولی «سروشتی» خوی ههلههستی. له رزژهلاتی لامارتین، وها و دلنوزی و نرعی و میهرهبانی ژن لهناو خیزان مسزنی به ژیان دهبخشن، چونکه (ژن رومی خیزانه، نم یاسادانهری که دهیموی گهل بهرو پینشوه بیات، دهی به پهروهدهکردنی کچه جاحیلکهکان دهست پنیبکات تا بین به دایکی نموی نوی). روانینی نفسانهیی و دور له واقع وا له لامارتین دهکات بهرامیهر به همسوشت و دیاردهیهکی رزژهلات سهرسورمان و ستایش دهرپیت و چاوپوشیت له زور دیاردهی نامرؤفانه وهکو «کزیلهیی» و «فهرهژنی». له کاتینکا کزیلهیی له رزژهلات بژه بهبتهی سمرنج و رهخنی زوریی گهرؤکه رزژناییهکان، لامارتین دهلی: (کزیلهیی لم ناوچانهی رزژهلات به ناپین و پینکته ژیان و نهریت زور نهرم بووه، تهنانت جیاوازی نیه لهگهل خزمهتکردنی نیرادی).

دهرهاری نم مالهی که سی چوار ژنی سهر به پدک پیاری تیندا دهژی دهلی: (راهاتن وایان لینهکات له هارمونییهکی باشدا بژین). کهچی دواتر له «میژووی تورکیا» دا دهژی

Lamartine, voyage en orient, op. cit, vol. I, P. 426. ۱۴
 Lamartine, histoire de la turquie, vol. I, P. 48. ۱۵
 Ibid, P. 195. ۱۶
 Lamartine, nouveau voyage en orient, furne & jouvet, Paris, 1856, P. 122. ۱۷
 Ibid, P. 12. ۱۸

دهم به خنده و زیندوو و رووخوش و چوست بوون، له گه‌ل دهنگی موسیقاکیان که بز ماره‌ی ساتی له هوای به گور و جزوشی خوی نه‌کسوت، سترانیان دهوت و سه‌مایان ده‌کرد.

نیگا‌کافان هیچ نه‌یده‌شله‌ژانندن و له‌برده‌می پساوانی هوزه‌که نریکه‌ی نیمچه رووت بوون و هیچ شرمیان نه‌ده‌کرد).^{۲۶} تم رووالته‌ه و له لامارتین ده‌گه‌یدنی که پیاری کورد به‌سمر ژنه‌کانیاندا زال نین، بویه ده‌لی: (پساوه‌کانیان واپینه‌چوو ده‌سه‌لانیان به‌سپیننه‌سمر).^{۲۷} به درژیایی گه‌شتنامه‌کمی، لامارتین به ده‌گسمن رنگا به خوی ده‌دات فرمان لسه‌ر ره‌فتاری «تویدیکه» بدات، تنها سرنجبجان لینده‌دا و ونه‌گان له منشکی ژمار ده‌کات و شیره‌گانی پی ره‌نگ ده‌کات. لامارتین به ووردی وه‌سفی تمو ژنه کوردانه ده‌کات، هر له «چاره‌ر شه‌خسناویدکانیان» و «لاق و ده‌سته ماهونیه‌کانیان» موه تا «دانه‌عاجی» یه‌کانیان زور به وردی سه‌نجبجان لینده‌دات، چونکه به رای تمو (سرژف له ژیانیدا رووخساری لم جوره دوچار نابینت).^{۲۸}

تمو کچه کورده کزچمرانه‌ی لامارتین لیره وه‌سفیان ده‌کات، زور جیان له کچی شارتشین که له مال ده‌رنانچن و پیاو به هیچ جزوی نایابینت. بنگومان تم دوو جوره ژبانه، به شینوه‌یکه‌ی رژه‌یی، دوو ستاتوری جیاپان به ژنی

ده‌لی: (روژه‌لآت په‌ناگای تمو کسه‌یه که سمرناکسوی له خوزگنجاندنی له‌گه‌ل واقع).^{۲۹}

لامارتین و کورد

لامارتین به کوردستاندا تینه‌په‌ریوه، به‌لام له کاتی چوونی له نوره‌سلیسموه به‌رو لوینان تووشی هوزنکی ره‌وندی کورد ده‌بیت و میوانداریان ده‌کات. له نوره‌سلیسموه به‌رو به‌برووت، لامارتین و کاروانه‌کمی به ده‌شتی تیر، یاقا، رامله و ژیرژمادا ره‌ت ده‌بن. پشش نه‌وی له روویاری به‌برووت به‌سمرنموه له دۆلینکی نریک روویاره‌که به‌رو زورگه‌گانی سه‌روو ده‌پژن. پاشان به‌رو ده‌شتایی دامینی زورگه‌گان شه‌ده‌نموه، تا ناوه‌راستی ده‌سته‌که به‌ناو دارمنیو و دارخورمادا ره‌ت ده‌بن و خوزیان له دامینی گردینکی سه‌روز و داپوشراو به‌دارسنویتری تیتالیدا ده‌دۆزموه. به‌ناو تمو دارستانده‌ده‌کونه‌ری، پاش چاره‌که سه‌عاتیک رویشتن تووشی تمو کوردانه ده‌بن که به رای لامارتین له ده‌رویه‌ری وولاتی فارسوه هاتوون تا زستان له ده‌سته‌گانی مینزویتامیا و ده‌رویه‌ری دیمشق به‌سمریسن؛ له‌ی له‌ناو دارستانه‌که له‌ژیر ره‌شمال نیشته‌جی بوون.

له گه‌شتنامه‌کیدا لامارتین چمن لاپه‌یه‌کی ده‌ریاره‌ی تمو کورده ره‌ه‌ندانه نووسیه،^{۳۰} «لم کوردانه‌دا لامارتین سیفاتی سه‌یر و تا راده‌یه‌ک درنده ده‌بینی و جیاپان ده‌کاتوه له سرژفی خوداپه‌روه و سنگینی روژه‌لآتی: (زور له عه‌رب به‌ریه‌ری ترن، به‌شینوه‌یکه‌ی گشتی خه‌لک له دراوسینه‌تبان سل ده‌کانه‌وه، نمانه به‌هیمی چه‌کداری روژه‌لآتی).^{۳۱} ژنه‌کانیان چوست و بیشمرم و نیمچه رووت و جه‌نگه‌لیانه، زور دوورن له ژنه‌نیان و گوزرایدل و خانگانه‌ی که سمرنجی لامارتین راده‌کیشتن و سرچاوه‌ی به‌خته‌وه‌ری نیسرن. تم «مینی‌یانه» دوورن له ره‌گیزی «ژن» و جوانیه‌که‌شیمان وورویننه‌ه نه‌ک دابینکر و ناسووده‌کمر:

Bénger. F, op. cit, P. 6 .۲۳

۲۴. لامارتین به ناشکرای ده‌لی نمانه کوردن «Kurde». کچی هه‌روه‌کو زۆیه‌ی گه‌زکه روژنارابه‌کان که زور جار هه‌روه‌سپله‌تانی موسلمانان به عه‌رب یا تورک له قلم ده‌دا، له به‌ک دوو شون به عه‌رب ناویان ده‌دات.

Lamartine, voyage en orient, vol. I, P. 441. .۲۵

Ibid, P. 443 .۲۶

Ibid, P. 443 .۲۷

Ibid, P. 444 .۲۸

بهیرووت ده گمراڼه وه. نهمانه چوو بوون له بهیرووت گلینه و قوماش بکرن بؤ کچینکی بده ستگیران کراوی هۆزه که بیان، لایان دابوه ژیر سینه ری نمو دار بیان و شایان دابستبوو. هر یه که کینکیان که مرسته به کی نامال یان ارا بیسی دهسته خوشکه که بیان بده ستوه بوو؛ کراسی ژولیا^{٣١} و یالی نهمه کانیان گرتبوون و بدهم هاواری چنگه لیموه ماوه به کی زور بده و امان که موتن، نهمش هندی پاره مان بؤ هه لاندن؛ ننجاهه لاندن و همموویان خویان خسته ناو روویاره که تا بهرو هواره که بیان بگمراڼه وه^{٣٢}. خاسیه تی «جمنگه لی» چمند جارنیک دراوته پال نمو کچه کوردا نهی که لامارتین به کچه جاحیله کانی پروفانس و ناپولیتین^{٣٣} - یان ده چوینی. نمو کچه کوردا نه (سیمای سامناک و درنده ی بده و به که ان) یان نیه؛ له گه ل نهمش، له خویندنه وهی «گهشت یز رۆژه لات» ده گه ی نه نمو ته نجامه ی که ژنی کورده و بده و به که ان نمونه ی نمو ژنانه نین که لامارتین خمو نیان پنه ده بیینی و شیه ری «کهوتی پهره که» ی به خه یالیان وه نووسیه وه. له خویندنه وهی نمو چمند لایه ری که له سر کورده نووسیه وه، خویننه واهه مست ده کات له مه یانی هیندیه سووره کانه و دووره له هممو گری و گالینکی ژبانی شارستانی.

ده راره ی گهشتنامه که ی لامارتین ده لی؛ (نهمه نه کتینه نه گهشتنامه، من هر گیز بیرم نه کرد زتوه هیچ کامیان بنوسم. نهمه زیاتر شهرنکه له سر رۆژه لات)^{٣٤}. ههروه ها ده لی؛ (نه زانست، نه میژوو، نه جوگرافیا، نه خوونهرتی خه لک له گهشتنامه به دا نین)^{٣٥}. بۆیه به رای نمو (له وانده

٣١. لامارتین له گهشتنامه هاوسهره که یی و ژولیا ی کچی له گه ل بووه، ژولیا له وی تووشی نه بخوشیه کی کوشنده ده بیته و ده مریت، نمو رووداوه و له نهمه لامارتین ده وروینی و ده بیته هزی له دایکیوونی شهرنکی سوپلم (sublime).

٣٢. Lamartine, voyage en orient, P. 444.

٣٣. محبست له پروفانس ناوچه ی نۆکریه یان نه که نهمه ده کاته باشوری فرانسوا. محبست له ناپولیتین - یس ناوچه ی ناپولیه له نیقالیا.

Ibid, P. 6.

Ibid, P. 6.

Ibid, P. 7-8.

Ibid, P. 7-8.

کورده به خشیوه^{٣٦}، به لام نه بۆته هوی نازاد کردنی ژن^{٣٧}. پاش مالئاوایی و ده رچوونی له هه واری کورده که ان، لامارتین تووشی ده ستهدیه کی دیکه ی کچی کورده ده بیته که له بهیرووت ده گمراڼه وه و چوو بوون بؤ کچینی شتومه کی پنیوست بؤ کچینکی به ده زگیران کراو له ناو هۆزه که بیان؛ (له ژیر داریه سووره کانی که ناری روویاره که جارنکی دیکه ش کومله ی کچی جاحیلکی هۆزی کورده که افان بیینی که له ٢٩. تمنانت تا نهموش به یی نهمواری باری سیاسی کورده که له سر هممو ناستنیک ژبانی مرۆقی کورده شینواندوه، جیاوازی به کی گه و له نیوان ژنی لادی و ژنی شاردا به دی ده کریت. خاتوو هینی هانسن له (ژبانی نهمه تی کورده) دا ده لی؛ ناشیت له باسکردنی ژنی کورده تنها پاسی یه که کاتیگزری بکه ی، بۆیه دابهشیان ده کات بؤ دوو کاتیگزری؛ ژنی لادی و ژنی شار. بینگومان به یی بلاووونه وهی خویندنه واری له سده یه له رۆژه لاتنی ناوه راست، که ساسیه تی ژنی شارنشین، به شیه یه کی رۆیه ی، له که ساسیه تی ژنی لادی پۆزه تیف تره. جگه له مه، له ناو خودی شاریدا ستاتوری ژن به پنی جیاواری چینه یه تی ده گزینت، به روانه: Hansen, Henny Harold, the kurdish women's life, nationalmuseet, københavn, 1961.

٣٠. نمو رهفتار و شیهه ژبانه ی ژنی رهوند و لادی به به وروورده کردنی به رهفتار و شیهه ژبانی ژنی شار (مه به ستمان سده ی نۆزه ده یه) خالینکی پۆزه تیغه، به لام، سه ره رای نمو چی یه که میان له ره ز و کینگه دا کارده کات و ناماده کردنی به روویومی شیرمه یینی و تمنانت هندی جار کاری فرۆشتنی نمو به روویومان شیان له نهمه تی دا به، خاوه نی ستاتویه کی ناووری و کۆمه لایه تی سه ره مخز نیه. له رووی داوه ره شه وه، له به ره وه ی یاساکان بنهمایه کی نایینان هه یه و همموویان ده ستکردی به ری نهم، ژن حسیه ی مرۆقینکی تموا ی بؤ نه کراوه و هه رده م به شیهه یه کی یاسایی مافه کانی پینیل کراون. نهمه جگه له وه ی که له رۆژه لات یاسا زور کم ریژی لیتراوه و مرۆق به گه شتی چه سوایه ی به ری ره های تاکه که سسی خاوه ن ده سه لات بووه و په به رده یه که ان شینوازیکی قه چه کیان (هرمی) هه بووه (بینگومان نمو لیکدانیه وه له سه ره نهموش ده گوینجی)؛ له حالته دا نهمه تی ده سه لانی له یاسا زیاتر بووه. نمو نهمه شنه که به پنی باری جوگرافی و میژوویی له ناوچه یه که وه بؤ ناوچه یه کی دیکه جیاوازی، به هه مان شیهه بنهمایه کی نایینان هه یه. که ده لاین نایینی مه به ستمان رۆژه لاتیه که مزلگی هه رس نایینه یه که خه دایه که به و سه رچاوه ی رۆحانیه تی و ده سه لات ره هایه.

دراوسنییه تیان سل ده کهنهوه. نهمانه بزهیسی چه کداری روژهلانن.

دوره دراو بهو کوملهه پیاو و ژن و مندالانه، چندم ده قیقه یه ک بهدم دهنگی نو موسیقا چندنگلیه و بهدم هاواری نو کوملههوه که به فزولیه کی نیمچه پینکفیناوی و نیمچه هارانهوه سهریان ده کردین، روژشتین. زوو گه یشتینه ناو همواره که بیان و لمبردهم ره شمالی یه کی له شینخه کان وهستاین. له نهم دایان بزاندین و پاسهوانی نهمه کانمانیان که زور سرنجی راکیشابوون خسته نهمستی چندم کوردیکی لاور. له ژیر درهختیک مافوری کرمانیان بز راخستین و نهمش دانیششتین. خزمه تکاره کانی شینخ پایپ و قاهو بیان پینشکش کردین، ژنهکان شیر و ووشتریان بز ژولیا هیئا. دیمنی همواری نو کوزچره بهریریا نه ناوه راستی نو دارستانه تاریکی سنویران، شایانی نهمه وه سف بکرت:

دارستانه که لمو شوینه شاش بوو و روژشایی فراوان داہری کردهوو. له ژیر هر درهختیک خیزانیک ره شمالی هلدابوو: زوربهی نو ره شمالانه تنها پارچه خیمه یه کی رهش بوون له سووی بز دروست کرابوون و به گورسینک له درهختکه قایم کرابوون، لمسهریش به دوو سنگی له زوی چه قینراو راگیر کرابوون. ره شماله که له زور شوین هموو نو روویرهی دانده گرت که خیزانه که داگیر کرابوو، به لام لقه دارسنویری له رووی با و خور شویر بهووه و هموا و ناگری ساله کی ده پاراست. هیچ که لوپه لی له ژیر نو ره شمالانه نهمه یینزا، مدهگر چندم گوزیه کی قورینی ره شباو نهمی که به لاری درنو کرابوون. بهم گوزانه ژنان ناو ده کینشن. جگه نهمه، چندم مشکه یه کی له پینستی بز دروستکراو و چندم شمشیر و هندی تفنگی درنو به قیتی به لقی داروه کرابوون، له گیل هندی حسیر و رایخ و جلوهرگی ژن و پیاوان که لم لاو لهولا فرندرابوون سر زوی. هندیکی لم «عهره بانه» دوو یا سی سندوقی چوارگوشه بیان هیوو که به رنگی سور بزه کرابوون و نه خشی بز ماری سر ژیرنیاں له سر کیشرابوو. له ناو نو سندوقانه جلوهرگ هلدن گرن.

له لای هموو هوزه که تنها دوو یا سی نهم بینی؛ له دهوویرهی زوربهی ره شماله کان تاکه ووشتریک پالکو تپوو به سره ژیره که یهوه که قیت راست بهووه رووه و ده رگی

کمی به که لکی هونرمه ندی شیوه کاری بیت، چونکه تینبیتیه کان زیاتر و نهمانین، نهمه بینی نووسراوه، چاوپیاخشانندی رینواریکه که له سر پشتی ووشتریک یا له سر که له کیک دیمن ده بینی به بهرده میا تیده پیرت).^{۳۶} پاش گمرانهوی، لامارتین دان بهووه ده هینی که روژهلانن گزوبیه تی و کومله شتی فیرکردوو. (زور نهمرینسوزی قسورلم له دلم هلدگرتوه، له روژهلانن وانمی بهرز و ترسناک فیربووم که وا له مرؤف ده گمن بیتوه سهری، قه ناعده کانی له سر قسه کانی پیشکنی و سرله نوی خوی دروستیکاتوه).^{۳۷}

نهمش دهقی نو چند لاپه ریه که لامارتین ده رباری کوردی نووسیه و له قهره شیهوه وهرمان گزراوه: (خومان خسته ژیر گونبه تی هلدچووی نو دارسنویره جوانانه که وهکو سهیوان واپوون. پاش چاره گیک ریکردن له ژیر سینه ری دارسنویره کان، له پهر دهنگی تمبور و زورنا و دووزله و قیوه و ته پته پی پینی کومله لی ژن و پیاو و مندالان هاته گوی که له نهمیشمانهوه رایان ده کرده. له چرکه یه کدا پینچ سد شمش سد «عهره ب» ی رووخسار سهر چواره دوره بیان داین. سرداره کان که جلوهرگی نایابیان له بر بوو به لام پینس و دراو بوون، له ریزی پینشوه بهرو روومان هاتن و بزمان داهاتوه، ستایشیکی به رواهت زور بهر ژان بیان کردین، به لام نهمه نهماتوانی تینان بگهین. نامازه و قیوه کانیان له گیل هاوار و هازهی خه لکه که یاریده بیان ده داین له نهماتوانه کانیان بگهین. نکایان لیکردین، ده ترانم بلیم ناچار بیان کردین له گیلان بچین بز ناو دارستانه که و نو شوینهی که ره شمالیان لینه لدابوو. نهمانه هوزیک بوون له کورده انمی که له دهوویرهی وولاتی فارسوهه هاتبوون تا زستان له دهشته کانی میزوپوتامیا و نزدیک دیمشق، هندی جاریش له دهشته کانی سوریا به سر بیهن. له گیل خویان خیزان و مهر و مالانیش ده گوازتوه، دهشتیک یا دارستانانیک یا گره دیک پشنگونخراو داگیر ده گمن و بز ماوهی پینچ شمش مانگ لینی نهمشچی ده بن. زور له عهره ب بهریرهی ترن، به شیوه کی گشتی خه لک له

Ibid, P. 3. ۳۶

Ibid, P. 3. ۳۶

Ibid, P. 3. ۳۷

Ibid, P. 3. ۳۷

زیندو و رووخوژوش و چوست بوون، له گه ل دهنگی
 موسیقاکیان که بو ماوه ساتینک له هغوی به گور و
 جوژی خوی ندهوت سترانیاں دهوروت و ستمایان ده کرد.
 نیگا کافان هیچ نه بده شلموژانندن، له برده می پیاوانی هوزه که
 نزیکی نیمچه روت بوون و هیچ شلمرمیان نه ده کرد؛
 پساوه کانیس وا پینه ده چوو ده سه لاتیان بسنه پینه سهر. به
 پینکینیمه ره زامه نندی خویان پیشان ده دا بفرامبهر بو
 فزولیه نامه حهره می ژنه کانیان له رووی نینمه. به ده م
 گالته پینکرده به نر می ده یانکشاندنوه. هندیکی له کچه
 جاحیلانه بفراده سهر نچراکینش و جوان بوون؛ قهر اغی
 پیلووی چاره ره شه کانیان خه ناوی کبر دیوو، نهغه
 ژمنووییه کی زور زیاتری به نیگا کانیان به خشینوو. لاق و
 ده سته کانیان به ماهون رنگ کردبوو؛ ددانه کانیان ره گو هاج
 سپی بوون و لینه کو تراوه کانیان و رووخساره
 ره شدا گمراه کانیان روژنایی دهره خستن. نهمه خاسیه تینکی
 جهنگلی دابووه پینکین و سیمایان، به لام درنده نه بوو.
 نهمه نافر تانه به کچه جاحیله کانی پرژانس یا ناپولیتین
 ده چوون، به لام ناوچهوانیان به زتر و رهفتاریان سهریستر و
 زهره خه نه یان راستگزیانه تر و هلسوکوتیان سروشیتیر
 بوو. سیمایان به قولی خوی لغاو میشک نهخش ده کات،
 چونکه مرؤف رووخساری له جزوه دوو جار نابینیت.

له چواره وره مان بازنده کی سهد یا دوو سهد کسی له
 خه لکی هوزه که وه سته بوون، پاش نوهی پاش سهرنجی
 هواره که یافان دا و له بهرهم و سیمایان راماین،
 تیمانگه یاندن که ده مانوی سواری نهمه کافان بینوه.
 به کسهر نهمه کانیان بز هینان، له بر نوهی به هوی سیمای
 سمیر و هاواری خه لکه که و دهنگی تمبور شلموژابوون، شیخ
 ژولیا. ی دایه ده ست دوو له ژنه کانی که تا کوتایی
 دارستانه که هلیانگرت؛ هوزه که به تهاوی تا کوتایی
 دارستانه که له گه لمان هاتن. سواری نهمه کافان بوونیمه؛
 بزینک و جوانه ووشرنکیان پینشکس کردین، به لام لیمان
 وه رنه گرتن. نهمه چنگینک عانه مان پینه خشین که کچه
 جاحیلکان له نیوان خویان بشیان کرد تا ملوانکه می زیاتری
 پینبهرن، له گه ل دوو گازی «Gazzis» ی زهر بز ژنه کانی
 شیخ.

ره شماله که، کاویژی ده کرد، له گه ل چند بزینکی جوان و مو
 درژ و در و رهش به گونچه که می شزوبوه یانوه و چند
 بهرخینک و مانگایدک؛ جگه لمانه، نزیکی همرویان به ک
 یا دوو تاژی گموره و موسسپیان هبوو؛ نهم تاژانه، به
 پینچهوانی نریتی موسلمانان، قه لئو بوون، پاش بهخینو
 کرابوون. واپینه چوو له دوروه خاوه نه کانیان بناسنوه. وا
 هست ده کم نهم هوزانه بز راوکردن به کاریان ده هینن.

وا دیار بوو شیخه کان خاوه نی ده سه لاتیکی ره ها بن.
 به چو کترین هینمایان نهم رینکوبینکی می دروست ده کرده که
 گه بیستنی نهمه شینواندبووی. چند مندالینک به هوی
 فزولیه هه نندی رهفتاری که می ناشیرینیان نواند، به کسهر
 پساوه کانی ده وره برمان ده ستگیریان کردن و بردیانه لایه کی
 دیکه ره شماله که و له نهمه یان دورخستنهوه.

پساوه کانیان به گشتی بالا بهرز و بهخوزه بوون و سهر و
 سیمایه کی جوانیان هبوو. جلو بهرگیان هژاری پینوه دیار
 نه بوو، به لکو پشتگویی خستنی پینوه دیار بوو. هندیکیان
 چاکه تی حهریری چنراو به داوی زهر و زیویان له برده ابوو
 له گه ل قاپوتی حهریری شین و بهرگراو به فدرووی نایاب،
 چده کانیان به زیو هه لکه نرابوون و نهخشینرا بوون.

ژنه کان نه جیا کرابوونیمه نه سهروشیشیان پویشبوو؛
 نه نانه نیمچه روت بوون، به تاییه تی نهم کچانه می
 تهمه نیان له نیوان ده تا پانزه سالی بوو. ههموو پویشکیان
 بریتیبوو له دهر پینیه کی لوج پان که لاق و پینی
 دانه پویشبوون؛ همرویان پاوانی زیویان له گوزینگ بوو.

به می سهرهوی له شیان به کراسیکی حهریری یا له لوزکه
 دروستکراو داپویشبوو و به پشتینینک ویک هاتبوه و
 سنگ و ملیان به دهره بوو. قزبان به گشتی زور رهش
 بوو، کرابووه کنزی درژ و تا سهر پاژنه یان شزوبوه و به
 رسته پوله کش رازابوهو؛ گمردن و که مفریان به رسته
 پوله کانه چه کبند کردبوو. له گه ل همر ههنگاوینک و هک
 پوله که می مار خرینگه یان ده هات.

نهم ژنانه نه زور بالا بهرز بوون نه سپی، نه ساده بوون
 نه میهره بان، ههموه کو عهره به سوریه کان سیمای سامتاک و
 درنده می به دهویه کانیان نه بوو؛ به گشتی لاواز و بالا کورت
 بوون، رهنگیان به ههتاو ره شدا گمراه بوو، به لام ده م به خه نده و

سەرچاوه:

1- BERENGER. Francoise, le Mythe de la femme Orientale chez les Ecrivains Voyageurs Francais de 1806 a 1869, thèse pour le doctorat, 1988.

2- BADINTER. Elizabeth, l'Amour en Plus, Flammarion, Paris, 1980.

3- GAUTIER. Théophile, Constantinople, michel lévy, Paris, 1856.

4- Hansen. H. Harold, the Kurdish Women's Life, Nationalmuseet, København, 1961.

5- LAMARTINE. Alphonse de, Hisoire de la Turquie, Constitutionnel, Paris, 1854-1855.

6- LAMARTINE. Alphonse de, Voyage en Orient, Furne, Jovet & Cie- L. Hachette & Cie, Paris, 1869.

7- LAMARTINE. Alphonse de, Nouveaux Voyages en Orient, Furne & Jovet, Paris, 1856.

کەمێک دواى دەههچوون له دارستانه که تووشى رووباره که بوویشوه و له تهنگایى لى پهرینهوه. لهژێر داریه سهوه کانی کهناری رووباره که جاریکی دیکهش کۆمهڵی کچی جاخینلی هۆزی کورده کاتمان بینى که له بهیرووت ده گهرا نهوه. ئهمانه چووویون له بهیرووت گهینه و پارچه قوماش بکرن بۆ کچینکی به دهستگیرانکرای هۆزه که بیان. ههیه کینکیان که رهستهیهکی ناوماڵ یا نازایشی به دهستهوه بوو، لایاندا بووه ژێر سینه بهری ئهو داریهانه و شاییان دا به سهبوو. کراسی ژولیا و یالی ئهسه کهانیان گرتبووین و بهدهم هاواری جهنگه لیهوه ساوهیهکی زۆر به دوامان کهوتن تا ههندی پارهیان بهدینى. ئهسهش ههندی پارهمان بۆ ههڵدان؛ ئینجا ههڵاتن و هههموویان خۆیان خسته ناو رووباره که تا بههرو ههواره کیان بگهرا نهوه.

ئەوان، بەخۆیان و بە سەبەتەى رەنگا ورەنگەو
 بەر لە "دانتي" چووبوونە گەرەكەكانى دۆزەخ
 كەسانىكيان لەوئى بينىبوو،
 نە چراى ژيانيان خەفە كەردبوو،
 نە ناگرى مردنیشيان هەلكەردبوو
 ئەوان، قەرەجە ناسكەكان، لىناگەرئىن لەگەل تۆدا،
 تۆ ئەى تارژەن
 گوارەى رۆجە قەتيسەكان كۆكەپنەو
 دەسا لىدە، پيانۆژەنى دۆزەخ نەفرەت بژەنە
 باوەشى تەمى ئاوازم بەدرئى، پىر بىت
 لە فيغانى ئەو كۆكۆختىبە هەتوانەى
 دەيانەوئى لە شووشەى بىدەنگىدا خۆيان بشكىن
 لىدە تارژەن
 ئەمە دواسەماى قالاڊۆرى منە،
 ئىرە دوا زىندانە بۆ كۆژانەوئى خۆر
 دوا پەنجەرەبە بۆ هەلدێرانی ئەو گولە شەبەقىيانەى
 لەگەل ماچدا لىوئى هەنگەكانيان كروشت
 پشتيان كرده باخەكان و
 مالى پەبوولەكانيان رووخاند..
 ئەو گولە شەبەقىيانەى گالتهيان بە ئىتجانەى
 شعور دەكرد..
 ئەيقۆنەكانى رۆحيان دەشكاند
 دواچار، پىكەنىنيان بە خوشيان هات..!
 لىدە تارژەن، نەفرەت بژەنە، نەفرەت
 شەوانى نامەنووسىن بەسەرچوون.. ئىتر دلدارىيى چى؟
 خۆر نەيتوانى لەو زىندانە بىتتە دەرى، ئىتر ئاوابوونى چى؟
 هەلھاتن چ جوانىبەكى تىدايە؟
 ئەو دەمەى ئەوئىن هەبوو، دەكرا سىبەرى ولاتىك و
 ئاسمانىك خوشەويستى و
 روخسارى كچىك
 لە جانئاپەكى سەفەردا جى بکەپتەو
 ئەمىستا قەرەجە ناسكەكان، ئەوانەى

وژهي "با"

دلاوهر قهره داغی

رؤبینه کان.. چەند بە رۆچوون ئەچوون

شيعر.. چەند بە شينيتي.

سەما.. چەند بە سەفەر

گومان.. چەند بە گۆرانی

خۆشويستن.. چەند بە خۆکۆشتن

من و تۆيش..

چەند بە يەكترى ئەچووين.. ئەو كات!

ئاسمان هەر ئەليني بە تەنها

بۆ سەرى سايه قەي باخەوان دووراوه

دواي ئەم سەمايه

باخچه ئەتوانى بپەرژيته سەر وەلامدانەوهي نامەکان.

وانە يەك لەبارەي "وہم" ھوہ

بە بولبولەکان بليتەوہ

بە پيگەنينەوہ

چاوا لە ئايندەداگریت و پيى بليت:

خەم مەخو!

سەيخىن بە مال و مندال و گولەوہ ئەرۆم و

دارشەقەکانى شارن بۆتو جينديلم

لەم تەرۆبيريەي نارنجدا،

ئەشق ئەتوانيت لە خۆشيا.. يان لە داخا

بييتە ئاو

لە دوودلي چري خەيالدا

دنيايي ئەتوانيت

کلۆي تەمبەلتيرين سيبەر لەسەربنييت و

لە پانتاييه کاني فريندا

مسۆدەکانى تەنيايي پاکنووس بکات.

ئاي خوايه

لهم هه موو سه فهره .. لهم هه موو سه مايه
لهم هه موو گوراني و مانه وه و مردنه
ئيدى .. شته كاني تر هه مووى زيادن .. زياد.

دواى ئەم تينووتيبه؛

ئاوهكان زيادن .. زياد.

دواى ئەم خوكوشته؛

نيشتمان زياده .. زياد.

ئاخر ناكريت

دلى پاسارى جىي ئەو هه موو ئيوارانەى تيدا ببيتته وه

دلى شكاوى به يانيان به كه نارى نادرته وه.

كهى پتي پلى مندالى كهلكى ئەم هه موو سه فهره وه ههيه؟

خو ناشبيت ئەو هه موو شيله يه هى گول بيت؟

ئەكریت سئ ژمه؛

بهشى پووشكه به قوونه و سويسكه كانيش بدات.

هه تاو هيند سه خى تبع و بهخته وه ره

گەر بوى بكریت،

به يانيان سه رى له مالى په پوهه كانيش ئەدات.

* * *

هه تاو هيند سه خى تبع و بهخته وه ره

گەر بوى بكریت،

به يانيان سه رى له مالى په پوهه كانيش ئەدات.

هه تاو هيند سه خى تبع و بهخته وه ره

گەر بوى بكریت،

به يانيان سه رى له مالى په پوهه كانيش ئەدات.

هه تاو هيند سه خى تبع و بهخته وه ره

گەر بوى بكریت،

به يانيان سه رى له مالى په پوهه كانيش ئەدات.

هه تاو هيند سه خى تبع و بهخته وه ره

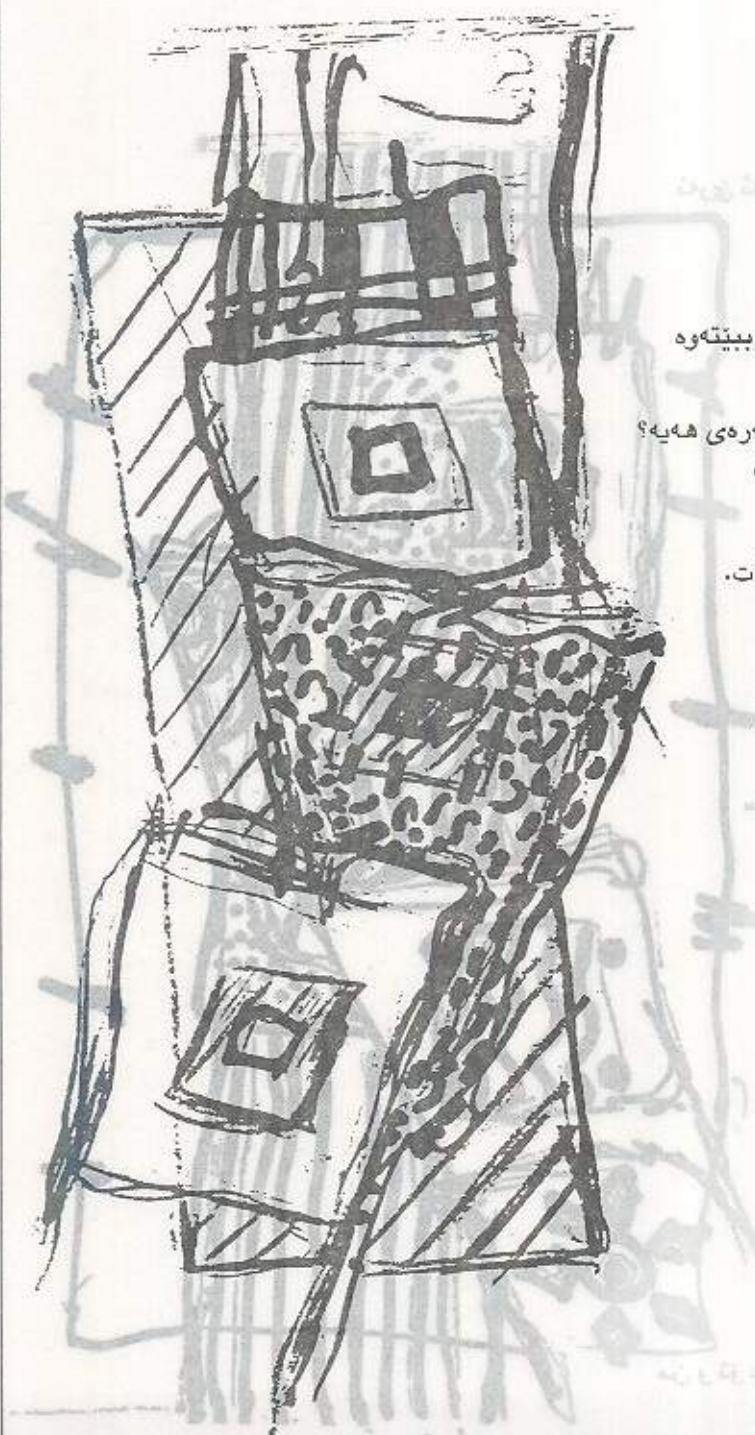
گەر بوى بكریت،

به يانيان سه رى له مالى په پوهه كانيش ئەدات.

هه تاو هيند سه خى تبع و بهخته وه ره

گەر بوى بكریت،

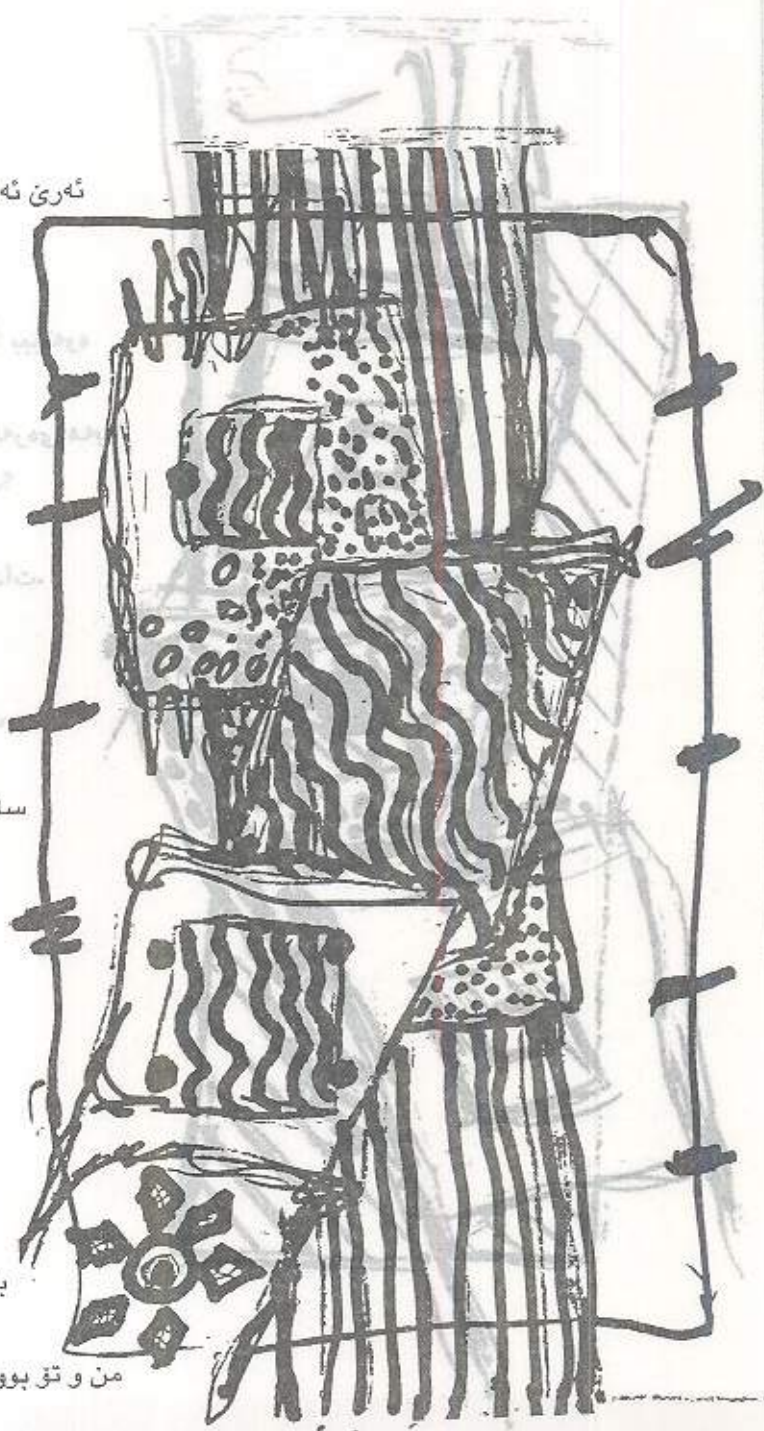
به يانيان سه رى له مالى په پوهه كانيش ئەدات.

هه مان راره وو هه مان گورانی ژیر لیبوی تهنیایی
 بروانه که رویشکه خهوی ئەستیره
 له سهه پیاده رۆی قه سیده!
 بروانه خوشاردنه وهی گومان
 له پال ئەستونگه کانی عیرفاندا!
 ئەری ئەو قولاییانه پرن له مندال.. یان مرواری؟!
 سامال خۆی له و مالانه وه پتچاوه
 یان لاو لاو؟!
 (سازژهن.. ئیدی چاوه رنی چیت؟)
 سههیرکه.. چهند نامۆیه نیشتمان
 به پیلایوی نوئی جه ژنه وه
 چهند بهخته وه ربووین من و تۆیش
 به جلی په پوله وه
 فریاکه وه په پوله!
 تا نه بوویت به ژیر پنی گوله وه
 له گهل دارستاندا ناشتبه ره وه
 فریاکه وه نیشتمان
 تا نه بوویت به ژیر پنی گوله وه
 سهوزاییه کان به ئەمانه ت به بهروو یسپیره
 فریاکه وه ئاسر
 تا نه بوویت به ژیر بالی کوله وه
 شاقوولی له ئیمه بروانه!
 تۆیش ئەی تهنیایی بهر له فرین
 سیمایه کی تر به ئاوینه ببهخشه

* * *

ئەو جار.. له و رنیه وه دیم
 که بهر له من ماسیگره کان
 به تفاقی خو کوشتنه وه لیبه وه ره تیبوون و
 فرسه ختی له ولا تر
 من و تۆ بووین به ژیر هه ره سی ماله باجینه کانه وه.
 ئەوی.. بهر له ئیمه.. ئای!

شونى نهينى كۆپوونهوهى ئاسكەكان بوو
 ئەو ماله ديوارهكانى له ماچ و
 ساپىتهكانى له ئەشق و
 پەنجەرەكانى له "با" و
 دەرگاكانى له زەنگيانەى هەناسە چنرابووا!
 ئىوارەى دواتر
 ئەو خىلە وردو درشت
 بە رووتى، داياڤە بىابان..
 لەوئى.. ئاخ.. لەوئى
 زۆريان نەينىيەكانيان بە سەراب فرۆشت
 ئەوانى تىرىش بە لاشەى خويناوى مېرگەكان و
 سەرى براوى مانگەوه گەرانەوه
 تۆيش.. ئاى.. تۆ!
 ھەرچەند كۆشاپىت مەنت نەناسىيەوه
 "مەن" كۆرە ناوھنجىيەكەى خۆت!
 تۆ بىرت ئەكر دەوهو
 مەن لە بىزارىدا پىننەكەنم،
 ئەو كۆرەى بەيانىيەك بى سلاو بە لاتدا تىپەرى و
 دەرياو ماسىگرەكان
 لەتاو تەنبايى خۆيان كەوتنە دواى!
 ئەو كۆرەى ئىوارەيەك
 كەوتە رەنگکردنى ماسىيە رەشە چكۆلەكان و
 لەگەل سازژەندا ھىند ھەلپەرىن
 تاو.. تاو رەشەبا لە رۆحياندا ھەلى کرد
 قوئپ.. قوئپ كانى لە چاوانيانەوه پژا
 كەس.. خۆى نەناسىيەوه.. كەس
 ھەموو شتى.. سەما بوو، سەما بوو.. سەما
 ئىمەش لە ژىز ھەرەسى ماله لىنەكانى كەناردا
 لەھۆش خۆ چووین.. لەھۆش.. خۆ
 "تا لە دەنگى قاقاى پىكەننى خۆم
 بە ناگا نەھاتوومەتەوه ھاوړىم
 بۆ سەبرى نەھەنگە مۇمياكراوھەكانى قولايىم بەرە!"

بۆ سەبرى نەھەنگە مۇمياكراوھەكانى قولايىم بەرە!"

سازږهن نیدی چاوه رینی جیت؟

سبه یینی به مال و منډال و گوله وه نه روم و
دارشقه کانی باغه وان یو تو جیندلم.

نای خواجه.. له سه مار سه فیره گومان و
گورانی و مانه وه و مرده!!

نیر هه موو شته کان زیادن.. زیاد

دوای هه خوکوشتن و تینویتی و فرین و سه فیره
دهرباو نیشتمان زیادن.. زیاد.

نه کریت نیر نیشتمان کورته چیروکینگ بیت
له گیرفانی به رباخه لدا هه لگیریت و

له ناو میسپیسوسیکدا بخویندریته وه!

نه کریت نیشتمان ژوورینگ بیت بو کری

نه کریت نیر رازکی مالی بیت و

له نیواره پیاسه ی دوو ناشقی ناشیدا

به دروه بدرکیندریت!

نه کریت نیشتمان نوکته یه ک بیت

له به ره به یاندا بگیندریته وه

نه کریت پشکویه ک بیت له دوانه فیه سی خاموشبووندا

هه سه سه کان دو سیغاری شهوی پی پیکه ن.

نه کریت نیمه و نیشتمان

له مه ولا بی یه کتری بزین

بی مالناوایی

یه کتری جی بیلین!

مه حال !!

هه والی دئی و تو نایهیت!
 هه والی دئی و تو نایهیت!
 خونچه یهک نه وه ریت
 مه رگی تووم بۆ دینیت
 بارانیک دانه کات.. له ژیریا خوم نه شوم،
 تریفه ی مانگه شهو.. نه پرژیته سه رینگه م،
 کزه یهک هه لئه کا.. پیم نه لین به ریوه ی؛
 رهنگی تو له رهنگی.. ئاو نه چی
 دهنگی تو له دهنگی دل نه چی.

تالینکی پچراوی قزی خور
 که وتوته دهممه وه،
 لاو لوی ناگریک له قه دم ئالاوه
 هه له ژنی به به ژنی روجما،
 فنجانی قاوه یهک له خوینی سوتاوم فرئه که م؛
 له بنی فنجانی دلمدا
 نه بینم به ریوه ی!
 کلۆیهک شه کری منالی.. ده نیمه دهممه وه،
 سنووری ته نیاییم ده کشنی تا نه به د
 من گالته م به خه می گچکه دئی.

کهنگی دئی
 که شتییه بچکوله که ی منالیم
 له هه وزی هه ساری مزگه وت و
 له گه نی پر ئاوی برنجی
 به رده سی دایکم هه لگری.

کهنگی دئی
 دوو بالی شا شاپه ر بنیته سه ریشتی
 نه و که ره شه لانه ی به خه یال

بیده‌نگی هه‌نار و وړینه‌ی سوور

هه‌ندریڼ

دابراین له و دنیایه‌ی دهمتک بوو

به زمانی سینه‌ره‌کان دهیانلیستیه‌وه و

فوویان له ئیسکه‌کانت ده‌کرد،

چرا کویره‌کانیش خوا بوون، به نه‌لف و بای گونا‌ه‌کان ده‌سووتان،

رویش‌تین و هه‌تا کو‌تایی ریڼاگان، له سهر په‌یزه‌ی ناسمان و

پردی یاده بئی کو‌تاییه‌کان بۆ گه‌ردوون هانامان ده‌برد،

دیمان به سهر ده‌فته‌ری جه‌نگه‌لدا پاییز به رووی نورانییه‌وه

چه‌ماوه‌ته‌وه، کووکوختیه به‌رژوووه‌کانیش گۆشه‌گیر

نایه‌تی تیشک ده‌خو‌ننه‌وه.

لیگه‌ری با ئه‌م رووباره بئی ولاته‌ش، وه‌ک منی قه‌ره‌جی شوین هه‌لگر و

قوریانی ده‌ست ره‌قی کاته خیرا‌کانی خو‌شه‌ویستی

سکالا په‌رشبووه‌کانت بگیره‌ته‌وه.

بۆ نه‌و چاو‌ه‌روانکاره گوی رادیرین، که له به‌رده‌م کات ده‌پارایه‌وه و

نه‌نیه‌یه‌کانیشی پی ده‌مه‌ست نه‌ده‌کرا.

ده‌با هه‌موو ناوزه‌ده‌کراوه‌کان ناسایی نه‌بن، وه‌ک ناچارایی

ماوه‌ی وه‌رزه جوانه‌مه‌رگ و دژایه‌تی ژیان و مه‌رگ و میژووی مله‌وو‌ر.

ئه‌م بوونه‌ش فه‌نای یادوه‌رییه‌که، چه‌شنی سه‌فه‌ری که‌ش‌تیی

سه‌ردولکه‌کانی دایک که به نئو سه‌رمه‌ستی قه‌ده‌ره‌کانی عه‌ده‌مدا

به دوا‌ی سو‌راغی مه‌ته‌له‌کان، ده‌مبات بۆ دووریه‌کی ره‌ها.

- تۆناساش هه‌ناری سهر میزی ئه‌م ژوو‌ره‌ش، هیمای هاوده‌می

خه‌ونیکه، بیده‌نگ سوور ده‌بئی له وړینه‌یه‌کی ته‌نیادا.

بئی نه‌وه‌ی بمه‌وئ له شله‌ژانی هه‌نگاو‌ه‌کان وتم:

ئه‌م که‌ژده‌ش وینه‌ی تو

جوانیکی خو‌له‌میشیه!

بایه‌که ئیره‌یی خو‌ی پی نه‌گیرا، هات و ره‌نگه خو‌له‌میشیه‌که‌ی

له رووخسارتدا پهرت کرد و نټوانمانی دوور خسته وه،
راماین،

پرسیاری خهون له سره گه لاپیره کان، وهک منډال سیمای گومان بوو،
ژنیتیت پټکه نی و نهو تاله مووه لاسارانهت له دهست بایه که دهرهینا
که به دواي خویدا راده کیشا.

نهکا له نټوان مه زهنده کانی مندا، دوودلټ راز بگری،
- که لټوه کانت کروژت، ههستت به شکانی

و

ش

ه

کرد؟

مانگی هه یوانی ته مه که چاوی دهرسپیه وه

له شی درهخته رووته کان، مراوییه بیدار و بالنده سره گه رده کان

له قهراغ دهریاچه که خویان به بیره وه ریبه کان گهرم ده کرده وه.

ناخو له ناو گورانه ناکا وه کان خوت ده بیینی،

یا بیینی نیمه گورانه کانی ناکا بوو؟

هه موو ناهه ننگه کان له ناکوکی من و تزوه ده چپردین و

نه فینداریش، له دایکبوونه وهی په ریشانییه که تا نه په پری نا ناگایی،

هه روک هه راسان بوونی شهو به دله کوته ی نه ستیزه یه که.

نهو کاته ی شهیتان شه رهنگیزه کان هه لده کالټینی،

فریشته دوور ووه کانی له سره گه رمی بی مانایی پاکیزه یدا (بی مانایی پاکیزه ییدا)

دابه شکر دنی یه قین فه راموش ده کن...

توش له ناو گیزه نی سهرابدا له باران ته پرتی.

ناوا رویشتی و دهمزانی روژی دادی به شپرزیه کی شاروه

پالتوکت ده پووشی و له یاد ده که ی مه مه که کانت به ناوټنه که پیشان دهی.

ده روژی و روح به دم بانگیکی نادیار، بالی بیره وه ریبه که گومرای دهکا،

دلپش باوټشکه له ژیر هه ورټکی بی هه نگاوه.

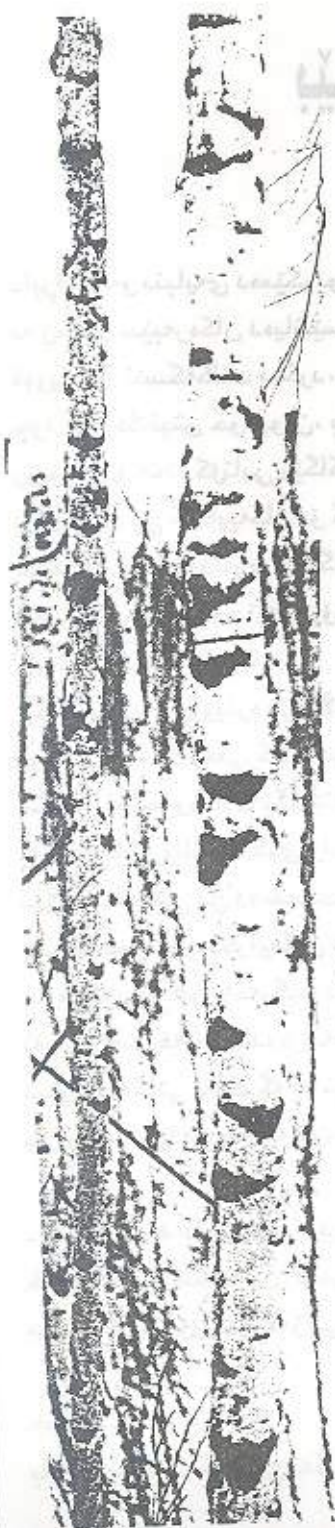
دهستی ناو گیرفان و په ری نامه یه کی کون و سه عاته له خهوما وه که،

روشنا ییه شه رمنه کانی خویش له سره پیستی ساردا هه لکورماو.

نهو شه قامه دهگریه بهر، خوت له ناو گومه ناوه کانی ده بیینی،

دیسان له یادت دهچی سلاو لهو کورسییه که نه فتانه بکهیت،

که ده تناسن.

ئو رڤژهی که داوه‌تیاڻ کردم، نهک وهک پزیشکینک، چونک من هاوړپنی همیشه‌یی ئو ژن و میزده بووم، ئه‌مجاره‌یاڻ خویان بق نه‌گیرا.. یه‌کشق ږووهو ژووری نووستن رایان پیچام. یه‌که‌مجار بوو ژووریکي وا پاراوهی نووستن بیینم، بق منیکي زگورتی و ږه‌به‌ن‌مال مایه‌ی قه‌هرو خه‌فته سیسه‌می نر می دوو ن‌ه‌فری ده‌بیتم، منیک که نه‌زانم تامی تلدان و گه‌وزین و ده‌سته‌ملانن چیه، به ږووک‌ش ه‌ردوکیان، ژنه‌و میزده، ته‌با دیاربوون.. ولس ده‌شمزانی که جگه‌ له‌و سیسه‌مه‌ هیچ نه‌ماوه به یه‌که‌وه‌یاڻ گرتی بدات.. به ن‌ه‌فرت بیت ژووری نووستن، قه‌لای دلداره دروژنه‌کان، به ن‌ه‌فرت بیت سیسه‌می جووتیوون، سه‌رینی دووک‌سه‌ی.. لیفه‌ با دارووخنی میزی ته‌والیت.. چه‌که‌جه‌ی سیخ‌ناخ له‌ قه‌له‌می نارایشت.. قه‌له‌می ږوو پشٹی چاو.. بویه‌ی نینوک.. ماسکارا.. ماکس فاکتور.. ن‌ه‌فرت له‌و ژووره‌ی به درو نیرو من جووت ده‌کات. ده‌شمزانی هاوړیک‌م مه‌یلی گورپوه.. کچیکي تر، عه‌یارو دل‌هر، له‌ ژنه‌که‌ی شوختر تاساندوویه‌تی. دوا

جار پرسیم: «نم ژووره‌یه؟»

ژنه‌که وه‌لامی دام‌وه: «هموو ژوورده‌کان.. به‌لام بونی نم ژووره وای لیکردوین تیایدا نه‌خه‌وین..»

«ده‌میکه؟»

«جوار مانگ ده‌بیت..»

«نه‌تان زانی ه‌وی چیه..؟»

ژنه‌که وهرس و غه‌مگینانه وتی: «دوکتور گیان ه‌رچی بیت.. ئه‌وه ده‌یه‌مین جاره نم ماله ه‌لگیزو وه‌رگیز کم، شت نه‌ما.. بزورگ نه‌ما ه‌لینه‌ته‌کینم.. داینه‌وه‌شینم، گوتم له‌وه‌یه مشک له ژوورده‌که‌دا تویی بیت، ژوورده‌که‌شم خالی کرد، هموو شوینیکم پشکنی.. ژیر سیسه‌م.. نیو چه‌که‌جه‌کان.. کانتور.. سه‌رو ژیر.. نیو قه‌دی جله‌کان.. خانه‌خانه.. هموو ه‌یینه‌یک به‌رگی لیفه‌و دوشه‌گ و سه‌رینه‌کانم ده‌شوری، لوک‌ه‌ی دوشه‌گه‌کانم خسته به‌رده‌ستی ه‌لاجیک، نیو ئینجان‌ه‌و کاونته‌ری قاپ و قاچاغ.. وام لیها‌تووه نیو زویاو گل‌په‌کانیش بپشکنم..»

قه‌سه‌کم پنی بری و سه‌یری چاوه کاله‌کانیم کرد که پرشنگی خوشه‌ویستیان تیدا کوزا‌بووه.. بریسکه‌ی نه‌مل، من زوو ه‌ه‌ست به‌و پرشنگه‌ ده‌کم.. بوون و نه‌مانی.. هر ئه‌وه‌شه وای لیکردووم بی ژن و ږه‌بن بم.. ته‌نیا ئه‌و پرشنگه‌ من دیل و به‌کیش ده‌کات..

چیرۆک

مالئاوا...

خۆشه‌ویستی..!

شیرزاد حسنه

تهوقم له گټل كردن.. نو روژه تا شپو ده چار هردوو دستم به دیتول و شله كيمياوييه كان شوری و نو یوټه پیسه بهری نهدام.. بونی ناخوشی نو ماله، نو ژن و میړده.. بگره بونی نهگریسی گوله دلگیره کانیسی..!

* * *
 * * *
 * * *

دوای ده رږڅ.. نیواره یه کی درنگ، نو نیواره یه ی نه خوشه کانم شه که تیان کردم، سهرم به سهر میزه که دا خوار کردیووه.. بیزم له و هه مو گری و درده ده کرده وه.. شیر و فرینیا.. پارا نؤیا.. فویبا.. نؤدیب.. نه لیکترا.. نیفچینیا.. نو نه خوشانه ی به زور قسه یان لیده درینم و نادوین.. زمانیان ته ته له دکات، نارقه.. لالیوون.. دهمارگری.. به شرمه وه.. به ترسه وه.. به گومانه وه سه یرم ده کن.. نه وه ی ثانی پی ناخوړیت.. یان سه ری دیشیت، یان خون به خوشک و دایکیبه وه ده بینت، شه یه له سینداره نه دریت.. یان غارده او ده که ویته چالیک، چالیک بی بن، یان له پر ده گریت.. یان له تاریکی تویوه، له بروسک، شوینی به زر.. خه وزپاوه کان.. نو خواجه رستانه ی هه موو شه و شه یان ده چینه گزیان، شه یان له بهرگی شوخیک که "یوسف" بهرگی فریوی ناسکی نه گریت، نه وانه ی همیشه غمگین و نیگه رانن، ژنه ته لاقدراره کان، قهیره کچان.. نه وه ی ناشیرینی یوټه به لای.. یان جوانی، نه وانه ی میړدو دلداره کان درویان له گټل کردوون.. نو پیاوانه ی له ژنه کانیان به گومانن، یان دلنیا و به لام ده بیوسن، نو و جیلاننه ی شرم له خه ونه کانیان ده کن، نو خواجه رستانه ی شه یان لیتان ناگه ریت.. نه وانه ی شیټی به هه شتن و خه ون به دوزمخه وه ده بین، کچانی دوول له پیانو، گنه جانی رازا له ژنه یان، گوج و نیفلیچ و کهرو کونرو که چهل و سه قهت و په کهکته کان، نو نافرته تانه ی به شه و حه زده کن بینه سوژانی و به روژیش فریشته، بیرمه میړدو بیره ژنه تر کراره کان، ناوانباره پاکه کان، فریشته سبله کان، حه لالزاده و حه رامزاده کان، نه وانه ی هه یانه و دهرن، کونه سیاسه تیازو، که له میړده به زیوه کان، به دمه ست و قومارچی و نیربازه کان، هر هه موویان دین و پرو له عیاده که ی من ده کن، رږڅ به روژیش پتر ده بن.. دهرمانی گرانیس نانوسم، به لکو به رده ست و هه رزان.. تو هه موو نیواره یه ک بروانه زهرده پر، توش تریفه ی مانگ، تو تا فگه و قه لبه زه ی که فچر، با هم هه موو به یانیبه ک گوټ له موسیقا

که خوشه ویستی نه بو نو پرسنگه له چاری هه موو شوخیکدا کوژاوه یه. به دبه ختیم له وده یه حه زم له هر کچیک کردبیت نو پرسنگه م نه بیبوه.

ژنه به قه ره وه پرسی: «دوکتور علی.. دهرمانیکی وا.. یان هر شتیک بیت شک نابه ییت...؟»

«یوچی؟»

«هم یوټه بکوژیت...»

«دهرمان.. یان بون زوره.. به لام خو ده بیت بزانی هم بوگه نه می چییه..!»

«توش هه ست پنگردوه؟»

«هه راسانی کردوم»

به په له پروژی چومه میزی ته وایسته که و دستم گه یانده شو شه ی عه ترده که پزاندم به به رمل و چه ناگه مدا.. ناوړم له هه ردوویان دایه وه: «سه یره.. گولاوه که ش هه مان بونی گرتوه...»

«دوکتور گیان.. هه موو شتیک.. رږڅ نیبه خو مان نه شوین»

«به لام له بونی مشک و پشیله ی تویو ناچیت»

«نه ی ده بیت چی بیت...؟»

خانه خوټی که زانی بی دنگ و ماتم، بی چاره و غه مگیانه وتی، «علی.. سفره ناماده یه و با بیچه خوارئ...»

شووشه ی عه ترده که دانایه وه، وه ستان تا پینشیا که وم.. بیکه نیم.. ټنگه یستن..!

به یه که وه له سهر خانه که سیگوشه یه کمان دروست کرد..

سیگوشه یه کی نارنگ. هلی نیوان من و میړده کورتر بو له وه ی نیوان من و ژنه . نان، ماستاو، سه وزه، زه لاته، په رده پلاو، شله ی بامیه ش.. هر هه موویان بونیان گرتیو، به درو.. به کاوه خو.. بی

نه وه ی بونیان که چنه پارویه کم گلاند. دوای ده ست شورین

ده ست برد بو خالیبه که ی سهر ده ستشوره که.. هه مان بون..

بگره نو شانیه ی قزیشم پنداهینا.. له ناوټنه که وه روانیم

هه لیزرکاو، "چا که ش، نو جگره ی خانه خوټی بزى

داگیرساندم.. سنیو پرته قاله کانیس.

که به یتیان کردم له ته ک گوله کانی نیو باخچه دلگیره که ی رمان:

«به هزاد.. باخچه که ت جوانه..!» به سهر گوله کانیاندا نوشتمه وه..

«نه وه چییه.. گوله کانیس هه مان بونه..!»

هاته پتشی و به سه رسامیبه وه وتی: «تو بلئی.. باوه ر ناکه م..

یانی چی؟»

دهدېته وه؟»
 «من پزېشكى دېروونيم...!»
 «راسته به لوم گېر تۆ بوويتايه چيت دېكرد...؟»
 «من وام لې به سېر نايهت»
 «بؤ...؟»
 «چونكى ره به نم»
 «تيت ناگه... يانى چي...؟»
 «با تيت بگه به نم... تۆ له خوت نه پرسيوه بؤچي تانيا ژن و ميړدېكان بهم دېر دوه گړفتارن...؟»
 «نه... به لوم راست دهكېت...»
 «پاشانېش نهو بؤنه ناخوشه به تانيا له ژووري نووستنه كاندا كوشنده تره...»
 «دهقاو دهق... نهك هېر له ماله كې مندا... هېموو گېرهك... واى لېهاتووه هېچ ژن و ميړدېك روو نهكېنه ژووري نووستن...»
 «كه واتا با سېسه مه كان بفرؤشن»
 «مه يكه به سوعيهت... نهگېر ده بېنى هېموو جومعه يهك ژنان چي كه لويه لى هېايه له بهر هېتاو هېلېده خن...»
 «بېكه نيم... دلگيرانه وتي: «بېكه نه به مه بېنه تى نهو خه لكه...!»
 «به وه پېنده كه نم... دهرمانى ئتوه ناسانه...»
 «چؤن...؟»
 «ناسانه به لوم ئيمړؤ دهست ناكه وېنت...»
 «تۆ بېنووسه... له ژير نه رز بېت په يداي دهكېم...»
 «من دهرمانىكت بؤ دهنوم رهنگه نهك هېر به كه لكى خوت، بهلكو به كه لكى نهوانى تريس بېت»
 «نهى بؤ له و ساوه قسه ناكې...؟»
 «بېم وتيت لهم هېفته يدا له زؤر كه سم بېست... هېمان سكالاي تؤ... بؤگه نيكى بېزه وېر هېموو ماله كې گرتوته وه... له هېمووشى زياتر ژووري خوتن...!»
 «ژن و ميړد...؟»
 «زؤر به يان ژن و ميړدېبون»
 «كه واتا دېر دهكېه بلاوه...؟»
 «نهك هېر بلاوه... بهلكو ته شه نهى كردووه...!»
 «هؤيه كې...؟»
 «سايكوباتيه...»
 «سايكؤ... چي...؟»

بگړيت، با نهو شه وانه بهر له خوتن خوى بشوات، توش خوشكه كه م بولبول به ختو بگې، نه م كه هېه تى با سهغه ر بكات، توش كاكه به سېر چياپه كى سهخت و رېكا هېلگه پې، تۆ مه لى نيو قهغه زه كان به رېللاكه، با براكهت رومان بخوئېته وه، توش كچى باش هېموو شه وېك ده لاپه ره له هېست و نه ستى خوت بېنووسه وه... بى ترس بؤ خوتى بېنووسه وه، تۆ گېرچى ده لى تى دهنگم زؤر ناخوشه گؤرانى بلى... شه رم مهكې، تۆ درهخت بچېنه، توش هېولده كه سېكت خوش بوئت... به دل... هېر نه بوو بېشېله يهك... سه گېتك... تۆ هېندى له سېمفونياكانى بېته وشن په يدا كه... با نه م فاگنه ر...»
 «له م خيال دا بووم... يان بلېم له و گېزه نه دا كه هاورېكه م كتوپر، شپېزه و ماندوو، دهرگاي له سېر كرده وه، بى روخسه ت خواستن دانېشت. جگه ره يه كم بؤ راگرت... به دم هېناسه سوار ييه وه وتى: «عباده به نايكېشم...!» پاشان تېهه لچوو: «نه خوشته نه ماوه...؟»
 «له وه ده چيت»
 «به هلم زانى پرسيم: «له گېل بؤنه كه راهاتن...؟»
 «نه و لالا هېر اسانى كردووين... ويستم خانووه كه بفرؤشم... كه چى ده بېنم هېموو گېره كه كېش وهك من گېرؤدېن...»
 «تا نهو خه له به وړدى سه يرى نه كردېبووم... كه تى روانيم به سه رساميه وه پرسى: «نهو جاوه كانت بؤ وا خوئنيان تيزاوه...؟»
 «تؤ واز له وه بېنه... وت هېموو گېرهك...؟»
 «نا...!»
 «ده بى زېر به كان گېراين...»
 «نه... نهى رؤزه كرتكارمان هېناو هېليان دېرى... بى عېبه... رؤژنكېش تا ئيواره ناومان به ردايه وه تا ناوهرؤكان پاك بېنه وه...»
 «سه يره...!»
 «هېچ سه ير نېيه... هېر ماله و واى دهر زانى تانيا خويه تى...»
 «سه ير له وه دايه له و رؤزه وه چنډ نه خوشنك هاتوونه ته لام و وهك ئتوه بهم دېر دوه گړفتارن»
 «له گېره كه كې ئېمه وه...؟»
 «نه... پرسيم... خه لكى گېره كه كانى تر بوون...»
 «عه لى فريامان كه وه...»
 «جا ده ته وئت من چيت بؤ بگه...؟»
 «هېچ... به لام تۆ وهك پزېشكېك نه م بؤگه نه به چى لېك

«وازیښته... تنی ناگهیت...»
 «عجایب...!»
 «وا بروات له وږیه هه موو ښاره که بگریته وه»
 «که و اقا هویه که شی دهرانی و قسه ناگهیت»
 «تا...»
 «چاره سریش...؟»
 «تا رادهیه که...»
 «تا رادهیه که... یان دلنیایت...؟»
 «دلنیا...»
 «تهی بز و ستاویت... دهرمانه که م بز بنووسه و با فریاکه وم... هه تا نه جزاخانه کان دایان نه خستووه»
 «مه ترسه... دهرمانخانه هی نیشکر هه ر ده مینیت،»
 «بز که سی تر ت نووسیوه...؟»
 «ته نیا نه مرف... بز ژماره یه که له برادرانی وه که تو»
 «تهی نه گهر بیدم به دراوسینه کاتم و له سه ری بگرته وه پیت ناخوش نابیت؟»
 «نه خیر... بهم حاله وه تو نه رکی سرشانم سوو کتر ده که پیت»
 «ده بینووسه... تهی به کارهیتانه که ی...؟»
 «جاری تو بزانه ده ست ده که ویت»
 «ته وه نه ده گمه نه...؟»
 «دهرمان نییه له دونه ادا له وه ده گمه نتر...!»
 «سهیره...!»

به دست و په نجه یه کی له رزوکه وه دهرمانه که م بز نووسی، بی خواحافیزی به په له پروزی رایرفاند... خوم و ژوورکی ته نیاو سه دای سیمفونیای نویمی بیته وفن، که بز نه خوشینک خستوومه سر ریکورده که، په نجه به زهنگه که وه نا... پیره ی دهرگاوان سه ری هینایه ژوروی: «مام حوسین که س ماوه...؟»
 «هاتن... به لام له سه ر قسه ی خوت پیم و تن: به یانی»
 «چاکت کرد»
 هه ستام وچاکه ته که م کرده به رو سو له کاتم فرندان و پیلاره کاتم کردنه پی و پرووه دهرگا ملم نا... که دهرمانه که م بیرکه و ته وه پینکه نیم، به وه پینکه نیم نه میستا هه موو ده گه پرن... نه جزاخانه ی نیره وه نه وئ... رهنه دواچار بچنه لای عه تاره کان، نه وه تارانه ی شیر ی چوله که شیان لا ده ست ده که ویت... دهرمانی پت و پیره ژنان... جگ له وه دهرمانانه ی من نووسیوم، ناوړنکم له

دهرگاوانه که دایه وه: «مام حوسین وا پنیوست ده کات سه به ینی ژووتر بیت... ناگات لئ بیت»
 «به سه رچاو قوربان»
 به پنیلیکانه که دا غل ده بوومه وه، هه ر پنیلیکه یه که و له سه دای خوش و به له زه تی سیمفونیایکه دووری ده خسته وه و له ژاوه زای سه رچاده ش تزیک... وه لئ سه دای سیمفونیای نه شنه به خشی پر به رخم زالتره له ژاوه زای نیو بازاره کاتی هه موو دونه یی...»

* * *

دهرنگی شه و، شه که ت و ماندوو، که تازه له «هینستریا» که ی فروید بیومه وه، سه باره ت به «شیزوفرنیا» ش دمه وه یست شتیکی تازه بنووسم... زهنگی ته له فون رایچله کادم، بی هه ست و خوست هه لمگرت، له و دیو ته له که وه دهنگیکی تووره ده هاته به رگویم»
 «شه و باش علی»
 «شه و باش به هزاد»
 «خاریکی چیت؟»
 «ده مخوینده وه»
 «جا بز ده خوینته وه...؟»
 «خوم گیل کردو پرسیم: «بز وا ده لئی...؟»
 «بز وا ده لیم...؟ مردوو مروا که تو نه زانیت ناوی دهرمانیک بنووسیت...»
 «سه که هم پی بری: «تا... دلنیا به نووسیومه...»
 «راده بویری... بهم نیوه شه وه پیمان راده بویری...؟»
 «ناخر بز...؟»
 «کوپی باش نه م ښاره گه راوم... خوت غه شیم ده که پیت... دهرمانی وا له ناستمانیش ده ست نا که ویت...»
 «به راست...؟»
 «هه ندئ هه نه یانزانی بیخویننه وه... هه موو لیم تووره بوون و وایانزانی پنیان راده بویرم، هه ندیکی تر وتیان: دوکتور علی ده که سی وه که توی نارده ته لامان، هه بوو ده یوت: ناخر که مه نه تواره کانی دوکتور علییه... خه لکی ناهه قیان تیه به شیتی دهرمان... به کیکیان وتی: به شه رفم من «سیحه» بم عیاده که ی پی داددخه... خه لکه که خویان شیتن... نه و زیاتر شیتیان ده کات...»
 «راست ده که ن...»
 «ده لئی راست ده که ن؟»

ئوكتافىز پاز Octavio Paz گوٲوٲهٲى "مروٲىكى زىندانى سىندمكراو، بۇ ئەوٲى جىهان وردوخاشىكات ، تەنبا پٲوستى بە چاۋ نوقاندىن ھەبە . بۇ دوٲا تىكرىدە ھٲى قىسەكەى ئەو، غىشىش دەلېم " جاۋە سىيەكانى بەردەى سىنەماش تەنبا پٲوستى بەرەنگدانە ھٲى رووناكىيەكەى خٲوٲەتى بۇ ئەوٲى جىهان بىتەقٲىنٲتە ھٲە . بەلام بائىمە بە ئارامى بخەوٲىن ، چونكى ئەو رووناكىيەى سىنەماتا دەگاتە ئىمە بە ھٲى چەندەھا فىلٲەر دەپالاورىت و پوختە دەكرىت.

لەھىچ ھونەرىكى تەقلىدى تر ئەو تارىكى ونا تەبايىھى كە لەئىوان توانا و دەسكە وندا ھەبە سەرجەمى نىشان نادرىت ، وەك لە سىنەمادا دەتوانرىت نىشان بدرىت. سىنەما بە نىشانىندانى خەلكى راستەقىنە و دەۋرۋىرە شتە كۆنكرتتەكان لە ھۆلە تارىك و بىدەنگەكەى، كارىكى راستەوخق لەسەر بىنەر دەكات و راپدەمالىنٲى. لەو حالەتەى كە دەتوانىن پٲى بلٲىن (بوونىكى ئاساىى) دەۋرە بەرىزى دەكات. لەبەر ئەم شتائە ، سىنەما زىاتر لە ھەر ھونەرىكى ترى مروٲاھەتى دەتوانى بىنەر بەھٲىنٲى و

شاعر و سینهما

لوئیس بونویئل

وەرگىرانى لە ئىنگىلىزىيە ھٲە: قاسم عەزىز

نارامی نیمه ییښه تیکنه دهن. په نجره ناسکه که یی نازادی شاعر و خه یال له رووی په رده یی سپی سینما داده خن. له جیاتی نهوه بهرهمی وامن پشککش دهکن که زیاتر ژیاڼی رووی روژانه مان به بیردینته وه. هله یته نهو جوړه کارانهش له لایه ن دولهت و داموده زنگاکانی نایینییه وه به ته واوی پشکگیریاڼ لیده کړی تاراده به کیش تاموچیزکی واشیاڼ ددهنی که بیښه به شپوهی که گهلویانه له زهتیاڼ لیوهرگرئ.

هرکه سینک بونه وهی فیلمیکی چاک بیښی به وه تیر نابڼی که نهو کاره چنه د پاره یی لیخه رجکراوه یاڼ چنه د رمخنه گر به شانویالیدا هله داوه و یاخود چنه که س دیویه تی، زورچار چه وه ری سینما له فیلمیکی ساکار و کورت ، کومیدیا په کی گالته جاری یاخود فیلمیکی رومانسی به دیار ده که وی. مان رای Man Ray ، جاریکیان شتیکی خوشی باس کرد گووتی " خراپترین فیلم دیبی له جوړه فیلمانی که خه له بیښه دمخه ، هردهم پینچ دهقیقه یی جوانی به من داوه که له زه تم لیوهرگر تیبی ، به لام چاکترین فیلم رهنه نهو پینچ دهقیقه یی به من نه دایڼ. " نهوه یی (مان رای) باسی دهکات وینه و ههسته شیعیریه کانی سینما په که خوی به زوری ده چه سپینن و هه موو سینما وانیک خوزگه ده خوازیت پتی بگات.

سینما چه کیکی بیهاوتا و ترسناکه له دهست مروقی خاوه ن رچیکی نازاد. کاریگرترین نامرازی دهربرینه بۇ دویای ههست و خه یال و حز و خه ونه کان. داهینانی فیلمی چاک و دک کارکردنی میشکه له کاتی خه وتندا. سینما لاسایه کی بی ناگایانه ی خه ون دهکاتوه. ژاک برونیوس Jacque Brunius که نوسه ریکی فره نسپه نامازه بۇ نهوه دهکات که چوڼ له و کاتهی چراکانی هولی سینما کزده بن وتاریکی دیت له و حالته دهچیت که پشخه وتن چاوه کانت بنوقینی و له گهل په رده یی سپی دهست به سه فه ریکی قولل بکه یی بۇ ناو جیهانی ناگایای. به شه پارچه پارچه کانی وینه و کاره ساته کان ، و دک چوڼ له خاونددا دینو دهچن ، ناواش کات و شوین و تیکه ه لکپشانیاڼ له گهل ریژه و پتوانه یی ژیاڼی روژانه ریکناکه ون. رووداوه کان رهنه پینچ خولکه یاڼ چنده سه ده په ک بخایه نن. سینما دیاره بۇ دهربرین له حالته بی ناگایه کانی مرؤف دوزراوه ته وه و ره گیسی به قولی

وردتر کار له میشکی بگات و وه ناگای بیښته وه، له هه مان کاتیشدا سینما توانای کاریگر دینکی نیگه تیفانه شی هه به بۇ گیل کردنی بیښه. هر بویه ش ، به داخه وه، زوریه یی نهو فیلمانه ی بهرهمه پنه ره کان دهیاڼخه بازار ، هه روهک کردویانه ته پیشه و په یامیان ، په رده سپیه کانیان دووره له بابته یی روهه نبیری و نه خلاقی که خزی له خویدا سینما به شیکه له م په یامه. له راستیدا سینما لیژدها سنوورنکی ته سک بوقوی داده نی بۇ لاسایی کردنه وه یی رومان و شانق ، به جیاوازی په کی که متر له رووی توانای دهربرینی روهی و سایکولوژی وه ، هه مان کونه چیروکی سالانی هه زاروهه شت سه ته کان به شپوهی کی کوژانه دوویاره دهکاتوه.

خوینده وارنکی نه م سه رده مه رهنه کتینیک وه لابی که چیروکی فیلمیکی مه زنی له سه ر بنیات کرابی ، که چی هه مان خوینده وار ناماده بی له هولیکی تاریک بهرهمه تی دابنیشی و له زهت له و فیلمه وه رگرئ و شاگه شگه بیت به رووناکی و سحری دیمه نه خیرا گوراوه کان و جولانه وهی کامیرا و رازی بیت به و فیلمه که چیروکه که یی له هه مان کتیب وه رگیرایی ، هه رچه نده گر بابه ته که شی پروبوچ بیت. لیژدها بیښه توشی میشک داخ کردن و دووره په ریزیه کی روهی ده بی و نهو روله کاریگره یی له ده سته چه یی که بیته بیښه ریکی شیکه ره وه ره خنه گر. با نمونه په کی کونکریتان بۇ بینه وه ، فیلمی Detective Story ، سترکتوری چیروکه که به باشی دانراوه ، ریژیسوره که کاریکی چاک کردوه ، نه کتیره کان بیښیوه ن. هه ت ، به لام نهو هه موو بهر ه و توانایانه بۇ خزمه تی بیروکه په کی ده به نگ و تاراده په کیش پروبوچ به کاره اتوه که وام لیده کات بیر له و ماشینه زه به لاهه بکه مه وه له فیلمی Opus 11 که له باشترین ستیل دروستکراوه و چه نده ها ده سترگیرو دوگمه و پلاک و کاتژمیریکی گوره شی هه یه ، به لام ته نیا کاری نهوه یی پول له زه رفی نامه بدات.

بنه مای هه موو کاریکی هونه ری لوغز و روونکر دنه وه یی نه یینییه کانی بوونه Mystery ، خه یال و فه نتازیاڼی داهینانه ، که به داخه وه له زور له و فیلم و نوسه ر و ریژیسور و بهرهمه پنه رانه دانابینریت. نهو که سانه خوڼیاڼ سه خله ت دهکن بۇ نهوه یی

جاریکیان گوتویه تی " که خیال بوونی نیه ، هه موو شتیگ راستی و واقعیه ، (1900-1988) Luis Bunuel

چهند مانگیگ له موهبهز له گهل زافاتی نی تانی نیوه پرومان دهخوارد. پیم گووت که من نهونده دلم به ریالیزمی نوی خوش نیه. په رداخی شه رابه کم کرده نمونه ئی قسه کاتمان. پیم گووت بو ریالیزمیک په رداخ هه ر په رداخه شه رابی پیده خورینه وه ناوی تیده کری ، ده سکی ، ده سو ری ، رهنگه نه گه ر بیتو له دست نه و کچه بشکی که له و چیشته خانه یه کار ده کات بیتنه هوی ده رکردنی له کاره کی، که چی هه مان په رداخ به چاوی خه لکی تر رهنگه هه زاره ها مانای تری هه بیت و بو شتی جیاواز تر به کار بیت و ته و او نه و مانایه یی خوی له دست بدات. نه وان له چاوی خویانه وه هه ست به شتیکی تر بکن. نه وه ی بیانه وی بیبیتن نه گ نه وه ی هه یه. جا منیش له دوا ی سینه مایه کی ناوا ده گه زیم ، له دوا ی سینه مایه ک که به ته وای بیبایی و روئیا یه کی ترم بداتی له وه ی هه یه. شته نه یه نیه کاتم پینیشان بدات. می شکم نه بله ق بکات به دیتی شته شار دراوه کان. هه ر شتیگ که من له روزنامه و سهر شه قامه کان نایبیتم.

واش تيمه گه ن که نه وه ی ئیستا گووتم مه به ستم ته نیا نه وه بیت که من داوا له سینه ما بکم به ته تی باسی خه یال و خه ونه کان و بینا گایی حاله ته کانی می شک بکات و وار له ژیا نی روزانه و مروفی ساکار به یبیت و مروف رووتیکاته وه و دووره په ریزی بکات. نه خیز. به لکو مروف وهک بونه وه ریکی زیندوو کاریگه ریتت وله په یوه ندیه کانی له گهل ده ورو به زیدا چا وکرا وه بیت و هه زدم به دوا ی شته نادیا ره کاندای خولیا یی گه ران بیت.

سه رچاوه

نهم نویسنه یی لو یس بو نو یل به ناوی شاعر و سینه ما Poetry and cinema
و تاریکه له سالی 1953 بو قوتابیا نی دانیشکای مه کسبک
پنشه شکاروه .

له کتیبی Luis Bunuel. *The world of Film.*

by Ado Kyrou, 1963. New York - pages 108-112

وه رگرا وه

له ناو شیعر دا کو تا وه .
له جیهانی سینه ما دا ، ریالیزمی نوی نیالی neorealism ، به نیشاندانی فیلم له سهر روداوو چیروک و کاره ساتی ژیا نی روزانه و به کاره یانی خه لکی ساده وهک چوئن له هه لسوکه وتی روزانه یان ، ناویانگیکی زوری په یدا کرده . هه روه ها فیلمه کاتیان له ده ره وه ی ستودی و له شوینه واقعیه کان ده یه نیا به ره هم . به لام بیجگه له فیلمی "پاسکیلز" Bicycle Thief قوتابخانه یی ریالیزمی نوی هیچ کاریکی وای نه کرده که پینگیو تری سینه ما ، مه به ستم له نه یه نیه کان و فه نازیا یه . نه گینا مه به ست له رازاندنه وه ی وینه کان ده یی چیبی نه گه ر هه لسوکه وتی کاره کتاره کان و به مای چیروک و روداو وه کان ره نگدانه وه و کزیی کردنی سینتیمینتالانه ی نه ده یی روزانه یان .

نه وه ی زیاتر سه رنج راکیشه له قوتابخانه یی ریالیزمی نوی ، نه ویش به هوی زافاتی نی Zavattini نه ک نوریا لیزم ، نه وه یه هه ولدراوه که با به تیکی وشک و بیزه وق بگه یه نریته ئاستی درامایه کی بهرز. بو نمونه فیلمی Umberto D که له نویسنی زافاتی نیه یه کینکه له و فیلمه سه رنج راکیشه رانه یی ریالیزمی نوی ، له ده ده قیفه ی ته وای فیلمه که کچه خزمه تکاریک ده یبیتن ده چینه زوری چیشتلینان ساگره که داده گیرسنی ، ناو له ناو مه نجه لیک ده کات . جار چاره ش ناو به و ریچکه میروولانه دا ده کات که به دیواره که دا هه لگه را ون و هاتو چوده گه ن. پاشان ده چینه لای پیره میزدیک پله ی گه رمای ده یبوی، ئیمه ی بینه ر به شه وقه وه له گهل روداو وه کاندای ده روقین و هه ردم تامه زروی نه وه مانه که داخواد ه یی چی رووبدات.

ریالیزمی نوی چهند به مایه کی سه ره کی بو ده وله مه ند کردنی ده ربرینی زمانی سینه ما هینا وه ته کایه وه و هیچی تر. نه گینا واقع له ریالیزمی نوی واقعیکی ساکاره تاراده یه کیش زور عه قلی و ناته واره . چونکه وشکی ژیا نی روزانه یی پیوه دیاره ، که چی شاعیره تی و به ره نگار بوونه وه ی نه یه نیه کانی ژیا ن که خوی له خویدا ده وله مه ندی ده دات به واقع ، له و ریبا زه دا نایبیرتت . ریالیزمی نوی خه یالی گالته جاری ironic fantasy تیکه له به خه یال و گروتیسک grotesque ده کات.

" سه برترین شت ده ریا ره ی خه یال نه وه یه که " نه ندری بریتون

ده‌یاره‌ی لویس بونویل

لویس بونویل Luis Bunuel (1900-1983) ریژیسوریکی نیسپانی مه‌کسیکه، په‌کینکه له هونرمونده ناو‌داره‌کانی جیهان له میژووی سینهمادا، له‌شاری نه‌راگوئیای نیسپانیا له خیزاننکی مه‌کسیکی له دایک بووه. له تافی لایدا له شاری Saragossa ی نیسپانی له قوتابخانه‌یکه مه‌سیجی Jesuit-school خویندویه‌تی وهک خوی ده‌لی نه‌و قوتابخانه‌یه کارنکی وای پیکردوه که هتا ده‌شمیرئ له‌بیری نه‌چن و بلئ "خوایه داوای لیبوردن ده‌کم به‌لام تادهمرم هر پیاوهر ده‌م" له دانیشگای شاری مه‌رید هاوریه‌تی پته و له‌گه‌ل گارسیا لورکا Garcia Lorca و سه‌لفادور دالی Salvador Dali په‌یادده‌کات. هه‌روه‌ها له‌گه‌ل هونرمونده دادایه‌کانی پاریس هه‌لسوکه‌وتده‌کات. له‌سه‌ره‌تا ده‌بیته یاریده‌ده‌ری ده‌ره‌نهری سینما له‌لای ژان نیسته‌ین Jean Epstein. په‌که‌م فیلمی خوی له‌گه‌ل سه‌لفادور دالی به‌ناوی (سه‌گی نه‌نده‌لوسی An Andalusian Dog - Un chien andalou) 1928 ده‌هننننه به‌ره‌م، که فیلمیکی کورنی سوریا‌لیه له‌گه‌ل سه‌لفادور دالی به‌په‌که‌وه به سئ رۆژ سیناریوکه ده‌نوسن بیرزکه‌کشی له خوننکی دالی وه‌رگراوه که به میژووله‌وه دیبووی. نه‌و فیلمه به په‌که‌م کاری سوریا‌لی له سینهمادا ده‌ژمیردیت. دیمه‌نی په‌که‌می فیلمه‌که به گوزاننک ده‌ست پئ ده‌کات که به چاوی که‌ه نه‌کتریک داده‌هینریت، وهک بلت چاوه‌کانتان بکه‌نوه و شته‌کان ببینن، په‌که‌م جار نه‌م فیلمه له پاریس یو کومه‌لئ هونرمه‌ندی سوریا‌لی و دادایی له‌سینه‌مای Ursulines Theater نیشاندهریت. له‌و کاته‌ی نه‌ندری بریتون An-

dre Breton وه‌ندئ میوانی تر خهریکی گفتوگوی فیلمیکی تازه‌ی (مان رای) Man Ray ده‌بن، خاوه‌ن سینهماکه داوایان لیده‌کات که پازده ده‌قیقه‌ی تریش چاوه‌ری بکه‌ن یو دینتی فیلمیک که له‌لایه‌ن سه‌لفادور دالی و لویس بونویل. کاتی نیشاندانی فیلمه‌که بونویل ده‌چیته پشت په‌رده سپیه‌که و چنه‌د به‌ردنیکش له ناو گیرفانی ده‌نی و به‌هه‌ساویه‌وه سه‌یری هه‌لسوکه‌وتی بینه‌ره‌کان ده‌کات و خوی ناماده ده‌کات نه‌وه‌ک په‌لاماری بدن. به‌لام به‌پنجه‌وانه‌ی یو چونه‌کانی نه‌و، بینه‌ره‌کان په‌کسر دان به‌ره‌سنی کاره‌که‌یدا ده‌نن و بونویل ده‌بیته په‌کیک له‌وان. به‌تایبه‌تی نه‌وسه‌رده‌مه‌ش سوریا‌لیسته‌کان پیوستیان به‌م چوره کار و هونرمه‌ندانه بوو.

له لای بونویل ریالیزم له سینهما ژورجار په‌کسانه به سوریا‌لیزم. راستیش شتیکی په‌کلایه‌نی نه‌ه هر که‌س به‌شیره‌یک ده‌بیینی.

ژور به‌تونیش دژی هه‌موو کارنک ده‌وستا که رنی له سه‌ریه‌ستی روح و نازادی ده‌برین ده‌گرت. به‌تایبه‌تی ژور دژی کلنسیای کاتولوکی و چینه بفرجوازه‌کان بوو. بۆچونه هونره‌کانی و هه‌سته کومه‌لایه‌تیه‌کانی له رنگای سوریا‌لیزم ده‌رده‌بری. کاره هونره‌کانی زیاتر له ناو خه‌ون و خه‌پال و گه‌ران به‌دوای شته نادیاره‌کانی بوونی مرؤفداخویان ده‌دوزه‌وه.

ستۆکھۆلم 1996

سه‌رچاوه

Luis Bunuel. The man and his work. by Ado Kyrou

له‌بلاو‌کراوه‌کانی رابوون

ره‌ه‌فیک سابیر
ئاوینده‌و سینه‌ر
کومه‌له‌شیر

۸۸ لاپه‌ره‌یه، دانه‌ی به‌کرینی پوسته‌وه (۶۰) کرؤنه

ه‌اشم کۆچانی
نارمایی سینه‌ر!

کومه‌له‌بایه‌تیکی سیاسی - فکریه

۱۶۲ لاپه‌ره‌یه، دانه‌ی به‌کرینی پوسته‌وه (۷۰) کرؤنه

ئەو كەسەي پيډەكەنئ هېشتا هەوالئ مەترسئ نەبېستووە

بەرۆژ ناکرەيي

سیاسییه کانی «خەمە» نەبوو و تێه. هەربۆیەش دەمەوئ پئ لەسەر ئەو داگرم کە لێرەدا مەبەستم ریزگرتن لە کەرەمەتی مەرۆفە. مەرۆفیک کە بەرلەوہی سەر بە تاپین و رەگەز و ولات و فەلسەفە و حیزب و سیاسەتیک بئ؛ مەرۆفە و هەموو ئەندیشە و بۆچوون و رێنارەکان دەبئ لە خزمەتی ئەودا بئ؛ ئەک بەبێچەوانەو!

کارم بەو نە، و تەکانئ مئ لێرەدا کام بۆچوونی سیاسی لە کوردستان خۆشحال دەکا و کامیان بریندار. کارم بەو نە، کام خۆشەویست یان نیمچەخۆشەویست (لێرە یاخود لەوئ) بەم وتانەم شاگەشکە یاخود پەست دەبئ. کارم بەو نە پۆلیسی چ حیزب و ریکخراویک بە و تەکانئ مئ دەتوانئ بپیتە خاوەنی راپۆرتیک بۆ سەرەک شانەکەئ. کارم بەو ش نە چ هیز و دەسەلاتیک دەبەوئ یان دەتوانئ دۆزەخ و بەهەشتئ شۆرشم بۆ دەسنیشان بکا. (ئەو هیزە بەتاو سیاسیانە دەبئ بزائن کە خودئ بوونی ئەوان و تەراتینئ ئەوان لە زەینی مندا، دۆزەخیکئ درووست کردو و بەهەشتیش دەمیکە بۆتە کەلاو!). مئ کارم تەنیا و تەنیا بە مەرۆفە. کەرەمەتی مەرۆف. ئەفینئ دۆراو، یان مەزاتکرآوی مەرۆف!

لەم دەفەری سەرما و سەهۆل و رەق هەلاتنەدا، هەوالەکان وەک داسیک بە ئاسمانئ زەمەندا رادەبوورن و هەرجارەئ ئەژنۆئ کەس یان چەند کەسئ دروینە دەکەن. سەرەتا، هەوالەکان کورتن. ئاخراو بە بۆن و بەرامەئ مەرگەوہ. مەرگیک کە دووچەندەکەئ لە ناوینەئ زەیندا؛ کورترانە!

ئەگەر مەرگ دوانوختەئ رەوتئ ژیان و بکۆزئ ژین بئ؛ کوشتن، خزمەتکردن بە فەلسەفەئ مەرگ!... مەرگی ئاسایی بەلام، تەنیا سووکایەتی کردن بە کەرەمەتی ژیانە. کەچی کوشتن؛ ریزگرتن لە بئ کەرەمەت کردنی ژینە؛ بۆ خزمەتکردن بە سیمای کریت و دەسەلاتئ چەپەلی مەرگا! دەمیکە هەست دەکەم هەر بیرەوہریبەک خەندەقیکە لە زەینماندا. هەر بۆیەش کاتئ داسئ هەوالیک دئ و ئەژنۆمان دروینە دەکا؛ خیرا دەکەوینە ئەو خەندەقەوہ. منیش ئەمەرۆ لێرەدا، لە خەندەقئ چەند بیرەوہریبەکی حەمە حەلاق دا دەمەوئ بدویم. یان بە واتاپەکی تر: بەدەنگئ بەرز بئیر بکەمەوہ.

دەمەوئ دەسنیشانی ئەو خالەش بکەم کە: و تەکانئ مئ لێرەدا، بۆ ریزگرتن لە کەرەمەتی «خەمە حەلاق» بەشێوہیەکی تاپیەتی و مەرۆف بەگشتیە و ئاساییە کە کارم بە بۆچوونە

ئاوات...؟ ئه‌ی چوڼ بووم به کهرگه‌دهن؟...

من پيتم وايه که تا ئه‌مرؤ هه‌رچی له ئاست حيزيه دهسه‌لاتداره‌کانی کوردستاندا گوتراوه و له ئايه‌نده‌شدا هه‌رچی بگوتري، به هاوسه‌نگی کردن له‌گه‌ل تاوانه‌کانياندا کهم بووه و کهم دهبن. بويه ليره‌دا ده‌مه‌وي زياتر پي له‌سه‌ر ديوي دووه‌می هؤکاری تاوانه‌کانی ئه‌و دهسه‌لاتدارانه، له‌ئاست گه‌له‌که‌مان و زه‌ليل مل که‌چ له ئاست رژيمه‌داگيرکه‌ره‌کانی ناوچه‌دا بدويم. که ئه‌و لايه‌نه‌ش بيده‌نگ بوونی خه‌لکی دهره‌وه‌ی ولاته له ئاست تاوانه‌کاندا. (به تايه‌ت بيده‌نگی ئه‌وانه‌ی به‌رواله‌ت، روشنيبين!)

شاملو ده‌لئ:

بيده‌نگبوونی ئاو

ده‌کري

وشکايی و هاوار و قيزه‌ی تينويتی بئ.

بيده‌نگبوونی گه‌نه‌م

ده‌کري

برسييه‌تی و قيزه‌ی سه‌رکه‌وتوانه‌ی قاتوقري بئ.

به‌لام بيده‌نگبوونی مرؤف، ونبوونی جيهان و خودايه.

قيزيه‌که بنويته!

هه‌موومان ده‌زانين که يه‌کيک له جياوازيه‌کانی جيهانی ئيمه‌له‌گه‌ل جيهانی به‌رواله‌ت پيشکه‌وتوو دا، له‌وه‌دايه که ئيمه‌سياسه‌ت هه‌لنا‌بژيرين و سياسي‌هه‌لمان ده‌بژيرين. واته: کاتي ئيمه‌چاو هه‌ل‌دینين؛ خومان له گوماويکدا ده‌بينينه‌وه که قوولايه‌که‌ی له به‌ژنمان به‌رتره‌هه‌ و تهنيا کارئ که ده‌توانين بيکه‌ين، په‌لا‌قازيه‌هه‌ بؤ دوور که‌وتنه‌وه له خنکان. ئه‌وه‌ش ده‌زانين که زۆريه‌ی هه‌ره‌زۆرمان ئه‌مرؤ به هه‌لکه‌وت زيندووين. هه‌روه‌ها که گه‌لئ ئازيرمان به هه‌لکه‌وت له‌وه‌له‌قازيه‌دا به‌ره‌و نهمان روويشتوون. کاتي (ديسان به هه‌لکه‌وت) ريگای هات و نه‌هاتی دهره‌وه‌مان گرته‌به‌ر و له‌ده‌رگای جيهانیکی تر؛ ماندوو و بريندار و داهيزراو به

ره‌نگه؛ يه‌کيک له کويزه‌وه‌ره‌يه‌کانی مرؤفی ده‌هه‌ری، واته مرؤفيک که هيشتا له په‌راويزی ژيان و ميژوودا به‌ده‌وری خويدا ده‌خوليته‌وه؛ وه‌ستان له سه‌ره‌ی مه‌رگيکی کرنت و ناناسايی و چه‌په‌ل دايي. مه‌رگي که وه‌ک سنيبه‌ره‌که‌ی هه‌ميشه له‌گه‌ل‌دايه و هينده ليه‌وه‌هه‌ نزيکه که‌خوی هه‌ستی پيناکا. له راستيدا هه‌رشتی که هينده ليمان نزيکه که‌وته‌وه، هیدی هیدی خوی پيه‌وه‌هه‌گرين و لامان ده‌بينته شتيکی ناسايی.

زانايه‌که ده‌لئ: ئه‌گه‌ر ده‌بينين يان ده‌بيسين که له ولاتيکی وه‌ک به‌نگلايش دا خه‌لک بؤ خوييشاندا ده‌رژينه نيو شه‌قامه‌کان و پوليسه‌کان ده‌ستريژی گولله‌يان به‌سه‌ردا ده‌بارين و دواي سه‌عاتيک مه‌يته‌کان به کاميون به‌ره‌و شوينيکی ناييار ده‌گويزرينه‌وه و به‌ماشيني ناگرکوژينه‌وه خوينی کوژراوه‌کان ده‌شونه‌وه، خه‌لکيش ناسايی، له ماله‌کانيان دينه‌ده‌ر و ده‌ست ده‌که‌ن به جگه‌ره‌هه‌ فرۆشتن و نان و ته‌ماته کرين؛ ره‌نگه يه‌کيک له هويه‌کانی ئه‌وه‌بي که له‌وي به‌هؤی سه‌دياته‌بوونه‌وه‌ی ئه‌م رووداوانه‌وه مه‌رگ بوته سوونته. ديکنا‌توريه‌ت بوته سوونته.

رووداوه‌کانی ئه‌م دوايه‌ی ولاته‌که‌ی ئيمه‌ش، خه‌ريکن هیدی هیدی ئه‌م سوونته‌هه‌ وه‌دی دينن. ئيمه‌ش ليره‌هه‌ له‌وي خه‌ريكين هیدی هیدی پيستممان ئه‌ستور ده‌بي و ئه‌گه‌ر هه‌روا په‌ره‌ی پي بدرئ؛ دوور نيه‌هه‌م زووانه‌هه‌ بين به که‌رگه‌ده‌نه‌که‌ی «ئوژين يوئسکو»!

جاران کاتي هه‌والی مه‌رگيکمان ده‌بيست، سه‌رمان سوور ده‌ما و بؤ تاويک له هه‌ستی بي‌سيایي خومان ده‌که‌وتينه گومانه‌وه. به‌لام ئيستا سه‌رسورمانی له‌وه‌دايه که ئيتر له ئاست ئه‌م هه‌والانه‌دا سه‌رمان سوور نابي و دلمان ناله‌ري. ئه‌مه‌ ريک زه‌نگی ئه‌و مه‌ترسييه‌هه‌ که ئه‌مرؤ له هه‌ناوی مندا که‌وتته‌ ليدان!

به‌لام؛ ئه‌م زه‌نگه‌هه‌ بؤ کئ ليده‌درئ؟... بؤ من؟...

من کيم؟... له کوئ راوه‌ستاوم؟... ئايا من؛ منم؟... من هه‌ر ئه‌و منه‌م که پرپوو له هه‌سه‌ره‌ت، له خۆشه‌ويستی، له

سوکایه‌تی کردن به من، بی که رامت بوون و کوژزان و فهوتان و سوکایه‌تی کردن به تویه. تو! که گوئی له قسه‌کانم دهگری، تو که داسی هه‌واله‌کان دئی و نه‌ژنوت دهری، پاش تاوئی دیسان ده‌چیت نان و ته‌ماته ده‌کریت و نازانیت نه‌مجاره‌یان به‌بی نه‌ژنوی عاتیفه وا خهریکه رنده‌که‌ئی!

که‌واته؛ ئیستا من لیتره‌م. وه‌کو ئیوه. سه‌رم له ولاتیکدایه که هه‌موو روژی به‌هر چاویه‌وه چهن‌دین که‌س بی سه‌ر ده‌کری. من لیتره‌م. وه‌کو ئیوه. دل‌م له ولاتیکدایه که هه‌موو روژی به‌هر چاویه‌وه چهن‌دین دل‌م له‌کار ده‌خرین. من هه‌موو روژی له ئیوه‌دا له‌ت له‌ت ده‌کریم. له‌ت له‌تی سه‌ر به‌رینکراویک بوون. له‌ت له‌تی سه‌ر به‌رینکراویک بوون. له‌ت له‌تی سه‌ر به‌رینکراویک بوون. له‌ت له‌تی سه‌ر به‌رینکراویک بوون. من هه‌موو روژی له ئیوه‌دا ده‌کوژریم و ئیوه‌ش له مندا.

من؛ به‌شی هه‌ره‌گه‌وره‌ی من نه‌مرۆ نیگه‌را‌نه. نیگه‌ران‌تیکی تال! نیگه‌ران‌تیکی بی نه‌ژنوا نیگه‌ران‌تیکی ده‌ست و دل له‌رژوک و زه‌ین هه‌لاتوو. نیگه‌ران‌تیکی که لیم ده‌پرسی بۆچی له‌و خه‌لکه‌ ناپرسی؛ نه‌م روودا‌وانه به‌ره‌و کویمان ده‌به‌ن؟ که لیم ده‌پرسی؛ من چیم لیهات؟... منی من له کوئی لیم که‌وت و ونبوو که من نیتر من نیم؟... که بزه‌یکه دل‌م وه‌خوریه ناخا؟... که ده‌ستیک گه‌رم ناکا؟... که مه‌رگ بۆم بۆته سووننه‌ت؟... که کوژزان و کوشتن ئه‌رکه و؛ شان هه‌لته‌کاندن له‌ ناستیاندا نیشانه‌ی وشیار و زورزانین؟...

من ده‌میکه نیتر من نیم و نازانم، من کتیه؟... منی که توپ هه‌لدراوه. منی که پر بووه له‌ نه‌فره‌ت. منی که نیتر گومانی هیه له‌ منی خوی. منی که پیتی وابوو مروف له‌وه گه‌وره‌تره، له‌ قالبی حیزینیک بدری. منی که نه‌یده‌ویست بیی به‌ گلی ده‌سکره له‌ ده‌ستی که‌س یان چهن‌د که‌سینکدا، که روژیک سه‌وزی بکه‌ن و روژیک زه‌رد. منی که نه‌هاتوته سه‌ره‌زه‌ی تاکو هه‌موو ژیا‌نی له‌ ده‌ستمالی گریانی خوشکی دا به‌رته‌سه‌ر. منی که چاوم به‌ژین هه‌لنه‌هیتاوه تا هه‌والی کوشتنم بیته داس و به‌ ناسمانی زه‌ینی تودا رابوو‌ری. منی که پیم نه‌گرتوه تاکو ون ب‌م و دایکم به‌دوای مه‌یته‌که‌مدا

هه‌زار درۆ و ده‌له‌سه‌وه وه‌ژووور که‌وتین؛ هه‌موو شتی‌کمان توپدا و پیمان وابوو فریومان خواردوو. له‌ راستیشدا فریومان خواردبوو، به‌لام هه‌ست کردن به‌م زانینه (که فریومان خواردوو) به‌ره‌و رینگایه‌ک په‌لکینشی کردین که ئینکار و وه‌لانانی هه‌موو شتی‌ک بوو له‌ زه‌یندا. بویه سه‌یر نییه که ده‌بینین؛ نیمه، به‌شیه‌ویه‌کی زاره‌کی دووره‌به‌ریزین له‌ رووداوه‌کان. به‌لام به‌ زه‌ین؛ له‌ دۆزه‌خی رووداوه‌کاندا ده‌سووتین. نه‌مه ته‌نیا په‌کیکه له‌ حاله‌ته تراژیدیاکۆمیکه‌کانی مروفی خوینده‌وار یان نیمچه خوینده‌واری نیمه (که نه‌گه‌ر بۆی هه‌لکه‌وئ له‌ گوغار و رادیوکاندا خوی به‌ روشنبیری له‌ قه‌لم ددا!) روشنبیری که بیده‌نگه‌! که له‌ دیالوگ راده‌کا؛ روشنبیری که له‌ ته‌کیه‌ی حیزبه‌که‌یدا خه‌ریکی زیکره؛ روشنبیری که به‌رله‌وه‌ی درۆ له‌گه‌ل تو بکا، تووشی ده‌سته‌ویه‌خه‌بوونه‌وه‌ی ویژدانی خوی ده‌بین.

«هینری میله‌ر» گوتویه‌تی؛ گه‌وره‌ترین کاره‌ساتی نه‌م سه‌رده‌مه، بیداربوونه‌وه‌ی ویژدانه! که‌واته نه‌مه ته‌نیا جموجولی بیداربوونه‌وه‌ی ویژدانه، که ژینی نیمه‌ی کردوته دۆزه‌خ! روشنبیری نیمه وه‌ک هه‌موو مروفیکی تر، خاوه‌نی ویژدانیکه، که له‌ بیداربوونه‌وه‌ی ده‌ترسی. بویه په‌نا ده‌باته به‌ر نه‌م بۆچووئه که پیتی وایی؛ روشنبیری نه‌و که‌سه‌یه که رووداوه‌کانی ده‌روبه‌ری به‌لاوه هیچ بی. نه‌و که‌سه‌یه که قیزی له‌ خه‌لک بیته‌وه. نه‌و که‌سه‌یه که مه‌رگی نازیزانی به‌لاوه گرینگ نه‌بی و له‌ کوتادا نه‌و که‌سه‌یه که وه‌ک کوند له‌ که‌لاوه‌یه‌کدا ژین بباته سه‌ر و دووربی له‌ ره‌وتی ژین. بویه‌ش ده‌بینین ناکامی نه‌م بۆچوو‌نانه جیهان‌تیکی له‌ ده‌روبه‌رماندا خۆلقاندوو که روژبه‌روژ و چرکه به‌ چرکه، له‌لایه‌ن گزگله سیاسی‌ه‌که‌انه‌وه له‌ت له‌ت ده‌کری و مروفی تیدا مه‌زات ده‌کری و نه‌ئین و خۆشه‌ویستی له‌و جیهانه‌دا هیچ مانایه‌کی نییه و مروف‌خۆران، ته‌راتینی تیدا ده‌که‌ن. نه‌و روشنبیره‌ی پیتی وایه؛ سیاسه‌ت واته حیزبایه‌تی، چ جیا‌وازیه‌کی هیه له‌گه‌ل نه‌و حیزبیه‌ی که پیتی وایه؛ حیزبایه‌تی واته روشنبیری؟...

بی که رامت بوونی من، کوژزانی من، فهوتانی من،

جاران ولاته‌کە‌ی له‌رووی جوگرافیاوه له‌ت له‌ت بوو که‌چی
نیستا له‌رووی ئینسانییه‌ته‌وه، له‌ت له‌ته! منی که‌ نازانی کنی
بوو گوئی:

«چه‌خار...! ئیمه که‌ ده‌مانویست دونه‌پایه‌کی پر له
میهره‌بانی دروستکه‌ین، خۆمان نه‌مانتوانی میهره‌بان بین!»

نیستاش «حه‌مه‌کان له‌وی ده‌کوژرین و مه‌یته‌کانیان لیره،
له‌سه‌ر شانی ئیمه‌یه. دلی ئیمه‌ش گۆرستانه و هه‌موو روژی
به‌هاتنی هه‌والیک ناوه‌دان ده‌کریته‌وه.

به‌لام من چیترا‌نامه‌وی ده‌نگتان له‌ ده‌رووندا بخنکینم که
ده‌یه‌وی بقیژینی:

– ئیمه له‌ ناوه‌دان بوونه‌وه‌ی گۆرستانی دل‌مان نارازین!
ئیمه که‌رگه‌ده‌ن نین!

یا به‌س بی...
چیترا‌حه‌قیقه‌تی مرو‌فایه‌تی و که‌رامه‌تمان پینشیل مه‌که‌ن!

ئهم دله جیگی خۆشه‌ویستییه، نه‌ک گۆرستانی حه‌مه
حه‌لاقه‌کان!

ستۆکۆلۆم
۱۹۹۵.۱۲.۲۲

هه‌موو که‌لینیکی ولاته‌که‌م بیشکنی.
منی که‌ هه‌موو روژی له‌لایه‌ن که‌س یان که‌سان و تاقم و
گروویکه‌وه تیرۆر ده‌کری، بی سه‌روشۆین ده‌کری، تاوانبار
ده‌کری، بی حورمه‌تی بیده‌کری، برسی ده‌کری و ده‌کری به
مووچه‌خۆری پۆلیسی حیزبه‌کان. منی که‌ بوته‌ زێوانی
گۆره‌که‌ی خۆی. منی که‌ ولاته‌که‌ی خۆم له‌ جانتایه‌ک ناوه.
منی که‌ له‌ نه‌ه‌روویاوه راپۆرت له‌سه‌ر ده‌دری تا ژبانی چه‌ند
ساله‌ی ئایه‌نده‌می پێ ده‌سنیشان بکری. منی که‌ فتۆم
له‌سه‌ر ده‌دری. منی که‌ ده‌بینم چه‌ند که‌سی «ولاته‌که‌ی منیان
وه‌کو پێلاو له‌پێ کردوه». منی که‌ له‌ترسان بوومه‌ته‌ پۆلیسی
خۆم. منی که‌ ده‌زانی دژایه‌تی دووتا‌قمه‌ ده‌سه‌لاتداره‌که‌ی
کووردستان وه‌ک دژایه‌تی دوو تیغه‌ی مقه‌سته، که‌ به‌رواله‌ت
دژ به‌یه‌کن و هه‌رشتی بکه‌ویته‌ نیوانیا‌نه‌وه ده‌یپرن و هه‌رگیز
یه‌کتر نابرن! منی که‌ ده‌بم به‌ ئافره‌ت و بۆ نانی مناله‌کانم
ده‌بی بیم به‌ قه‌حبه‌ تاکو کووردستان به‌ رواله‌ت رزگار بی!
منی که‌ به‌ تاوانی قه‌حبه‌یی بۆ سه‌ره‌خۆبوونی کووردستان
ده‌بی له‌ زیندانه‌کاندا به‌ند کریم و له‌ هه‌مان حالدا پیاوه‌تی
حه‌ره‌س قه‌ومییه‌ به‌ناو پینشمه‌رگه‌کان دامرکینم! منی که
هه‌ر روژه‌ی به‌ناویک تیرۆر ده‌کریم و نه‌م‌رق به‌هه‌لکه‌وت ناوم
حه‌مه‌ حه‌لاقه‌! منی که‌ ئیوه‌م!

من ئیوه‌م! منی که‌ ده‌زانی ده‌توانی تۆی خوش بوی بی
ئه‌وه‌ی بیر له‌ بۆجوونه‌ سیاسیه‌که‌ت بکاته‌وه، به‌لام نازانی
چۆن. منی که‌ ده‌زانی بوونی من، واته‌ بوونی ئیوه‌! ئیوه‌ که
نیستا که‌متاکوریتیک گوئی له‌ قسه‌کانم ده‌گرن و سه‌به‌ی
فه‌رامۆش ده‌که‌ن که‌ ئه‌وه‌ من نه‌بووم قسه‌م ده‌کرد، به‌لکو
منی ئیوه‌ بوو.

ئه‌ی بۆچی منی ئیوه‌ له‌گه‌ل منی من یه‌ک ناگرته‌وه، تا
ده‌ستی ده‌نگی هه‌لبیری؟! منی ئیوه‌ که‌ چاکی له‌بیره، چه‌ند
سالێ له‌مه‌ویه‌ر که‌ هاته‌ ئهم ولاته‌ سارد و سه‌ره‌، بزه‌ی هه‌موو
هاوزمانیک له‌سه‌ر شه‌قام گه‌رمی ده‌کرده‌وه. منی که‌ نه‌م‌رق
ده‌بینی له‌ سیمای خۆی و هه‌موتاندا نه‌فره‌ت رواوه و ئهم
نه‌فره‌ته‌ش، خه‌ریکه‌ روژ به‌روژ بالا ده‌کا! به‌ نه‌فره‌ت بی
نه‌فره‌تی ئیمه‌! نه‌فره‌تی منی ئیوه‌ و منی من که‌ ده‌زانی

RaBun

Cultural Kurdish Journal

1996 16

UPPSALA
STADSBIOTEK
1996 -03- 2 1

